



Kulttuuriympäristön analyysi



Opas DIVE-menetelmän
käyttöön

Kulttuuriperinnön käsittely taloudellisena, poliittisena, kulttuurisena, ympäristön huomioon ottavana ja tilallisena voimavarana kaupunkien ja paikkojen kehittämisessä edellyttää, että historialliset arvot ja ominaisuudet huomioidaan paikallisyhteisöjen suunnittelussa, että kulttuuriperinnön ominaisuuksia ja mahdollisuuksia tuodaan näkyviksi ja että voidaan määrittää hyväksyttävät sekä muut kuin hyväksyttävät muutokset.

Silvio Mendes Zancheti, CECI

Kulttuuriympäristöanalyysi – opas DIVE-menetelmän käyttöön

© Museovirasto 2013
Käyntiosoite: Sturenkatu 2a
Postiosoite: PL 913, 00101 Helsinki
Puhelin: 040 128 6080
Faksi: 09 4050 9200
S-posti: museovirasto.kirjaamo@nba.fi
Internet: <http://www.nba.fi>

ISBN 978-951-616-241-9

Suomenkielinen toteutus:
AAC Global Oy
Anna Riionheimo, osiot ”DIVE-menetelmän rakenne ja periaatteet” ja ”DIVE-menetelmän käsitteet ja työkalut”
Margaretha Ehrström/MV

Ohje on laadittu osana Communicating Heritage in Urban Development Processes (CoHerit) -hanketta Norjan Riksantikvarenin johdolla. Hankkeeseen on osallistunut myös Ruotsin, Suomen ja Liettuan edustajia. Pohjoismaiden ministerineuvosto on tukenut hanketta taloudellisesti. Dag Arne Reinart (Riksantikvaren) on ollut päävastaava DIVE-menetelmän (Describe, Interpret, Valuate, Enable) kehittämisessä ja laatinut oppaan yhteistyössä Ruotsin Riksantikvarieämbetetin Ann Mari Westerlindin kanssa. Hankkeeseen ovat osallistuneet Suomen Museoviraston edustajina Maria Kurtén ja Margaretha Ehrström.

Taitto: Melkeveien Designkontor AS
Kansi: Kuva Tromssasta: Gudmund Sundliisæther; kuva laskuvarjohyppääjästä: Microsoft; taustakartta: Pietarsaaren kaupunki.
Muut valokuvat ja piirrookset, joita ei ole erikseen mainittu: Ann Mari Westerlind, Dag Arne Reinart, Fredrik Prøsch, Kulturmiljøbild/Riksantikvarieämbetet, Riksantikvaren, Rørosin kunta / Ole Jørgen Kjellmark, Rørosin museo, Arbogan kunta

Sisällys

Alkusanat	2	DIVE-menetelmän käsitteet ja tekniikka	13
Yhteenveto	3	<i>Yhteistyö ja viestintä</i>	13–14
Summary	4	<i>Alueen historiallinen luonne</i>	15–17
Johdanto	5	<i>Alueen historiallinen merkitys</i>	18–19
DIVE-menetelmän rakenne ja periaatteet	6–23	<i>Alueen arvot ja mahdollisuudet</i>	20–21
<i>Analyysiprosessi</i>	6	<i>Alueen toimintamahdollisuudet</i>	22
<i>Valmistelut (input)</i>	7	DIVE-analyysit käytännössä: esimerkkejä	23–74
<i>Vaihe 1 – Kuvaus</i>	8	<i>Johdanto</i>	24
<i>Vaihe 2 – Tulkinta</i>	9	<i>Tromssa</i>	25–36
<i>Vaihe 3 – Arvotus</i>	10	<i>Ajanjakso</i>	37–50
<i>Vaihe 4 – Aktivointi</i>	11	<i>Pietarsaari</i>	51–62
<i>Yhteenveto (output)</i>	12	<i>Arboga</i>	63–69
		<i>Göteborg</i>	70–74
		<i>Tietoa hankkeesta</i>	75–77
		Kirjallisuutta ja linkkejä	78–79

Alkusanat Miten DIVE syntyi



DIVE-opas on pohjoismaisen hankkeen Communicating Heritage in Urban Development Processes (Co-Herit 2007-2008) työn tulosta. Norjan Riksanvikvaren veti Co-Herit -hanketta, johon osallistui kulttuuriympäristön asiantuntijaviranomaisia ja kuntia Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. DIVE-menetelmää on kehitetty jo pitkään. Sen prototyyppi syntyi Sustainable Historic Towns (2003-2005) -yhteistyöhankkeessa, joka oli Interreg-rahoitteinen ja koski Itämeren aluetta. Kehittämistyöhön osallistui tutkijoita, arkkitehtejä ja kuntien virkamiehiä.

Norjassa samankaltaisia menetelmiä ja ohjeita kulttuuriympäristön analyysiin on esitelty Riksanantikvarenin raporteissa *Stedsanalyser i planlegging* (2000) ja Riksanantikvarenin kotisivuilla otsikolla *Nettsted for tettsted* (ks. kirjallisuus ja

linkit ss. 78-79). Ruotsin Riksanantikvarieämbetet on laatinut maankäytön suunnitteluun kulttuuriympäristöä koskevia ohjeita lääninhallituksille ja kunnille. Tavoitteena on ollut lisätä julkisten ja muiden toimijoiden osaamista ja osallistamista suunnitteluprosesseissa, jotka koskevat kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennetun ympäristön säilyttämistä ja kehittämistä. Tavoitteena on myös ollut kaupunkien ja asutuskeskusten kestävä kehittäminen sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden näkökulmasta. Kulttuuriympäristöarvot ja -merkitykset on näin voitu sisällyttää myös kuntien rakennusjärjestyksiin ja kehittämisstrategioihin. Suomessa Museovirastossa kehittämistyö on liittynyt kulttuuriperinnön arvottamiseen valtakunnallisesti merkittävässä kulttuuriympäristöissä, maankäytön suunnittelussa sekä kulttuuriympäristöohjelmissa.

Menetelmän nimi DIVE on lyhenne englannin sanoista Describe (kuvata), Interpret (tulkita), Value (arvottaa) ja Enable (toteuttaa). Nämä ovat kulttuuriympäristön analysointiprosessin neljä päävaihetta. Samalla nimi kuvaa analyysin lähtökohtaa eli sukeltamista (dive) nykyajasta historiaan. Vaikka DIVE-menetelmää on kehitetty kulttuuriympäristöjen arvottamisen välineeksi kaavoitus- ja suojeluprosesseissa, siihen sisältyy keskeinen päämäärä laajasta osallistavasta yhteistyöstä kulttuuriympäristöjen ymmärtämiseksi ja kehittämiseksi.

Oppaassa DIVE-menetelmää kuvataan esimerkein Norjasta, Ruotsista ja Suomesta. Suomen kokemukset ovat Pietarsaaresta, jossa kaupunki käytti DIVE-menetelmää keskustan kulttuuriympäristöohjelman laatimisessa sekä historiallisesti merkittävän ja kaupunkikuvallisesti keskeisen korttelin arvottamisessa muutostilanteessa.

Pietarsaaren kaavoitustoimi on myös tämän jälkeen hyödyntänyt arvotusmenetelmää historiallisen rakennuskannan kaavoitusprosessissa.

Yhteenveto

Kiinnostus kulttuuriympäristöjä kohtaan kasvaa jatkuvasti. Rakennetun ympäristön kehittämisessä ja maankäytön suunnittelussa kulttuuriperintö ymmärretään nykyään voimavaraksi. DIVE on näihin tarpeisiin kehitetty kulttuuriympäristön inventointimenetelmä, jonka lähtökohtana on kulttuuriperintö laadullisena ja toiminnallisena resurssina. Menetelmä kannustaa eri sektoreiden väliseen yhteistyöhön, asukkaiden ja yhteisöjen osallistamiseen sekä työprosessin ja sen tulosten viestimiseen. Menetelmän neljä vaihetta (kuvaileva, tulkitseva, arvottava ja toteuttava työvaihe) noudattavat mm. arkeologiassa ja maisemasuunnittelussa käytettyjä metodeja ja lähestymistapoja. Menetelmää voi käyttää kaavoitusprosessin osana tai itsenäisenä, tiedon kokoamisen ja käsittelyn työkaluna. Käyttäjiä voivat olla sekä yksityisen että julkisen sektorin toimijat; suunnittelijat, kaavoittajat, kulttuuriympäristöjen ja rakennusperinnön parissa toimivat ammattilaiset sekä muut osalliset. DIVE-menetelmä on syntynyt kahden projektin tuloksena. Menetelmän prototyyppi kehitettiin hankkeessa Sustainable Historic Towns: Urban Heritage as an Asset of Development (SuHiTo 2003-05) ja kehitystyötä jatkettiin hankkeessa Communicating Heritage in Development Processes (Co-Herit 2007-08). Tämä opas yhdistää hankkeiden tulokset ja esittelee Norjasta, Ruotsista ja Suomesta saatuja käyttökokemuksia.

Oppaan ensimmäinen osio on tiivis katsaus menetelmän rakenteeseen ja periaatteisiin. Tämän jälkeen käsitellään keskeistä käsitteistöä, kuten aika/tila-matriisia, historiallista luettavuutta, integriteettiä ja muutospasiteettia. Oppaan toinen osio keskittyy esittelemään norjalaisten, suomalaisten

ja ruotsalaisten esimerkkitapausten kautta menetelmän käytettävyyttä kohteissa, jotka ovat kulttuurihistoriallisesti erilaisia ja joihin liittyy erilaisia suunnittelu- ja kehitystarpeita. Norjan Tromssassa menetelmää on käytetty 1800-luvulta peräisin olevan, historiallisesti merkittävän keskustakorttelin tarkasteluun. Tavoitteena on ollut selvittää menetelmän käytettävyyttä tietopohjana sekä suunnitteluprosessin alkuvaiheen työkaluna. Oddassa menetelmää on puolestaan sovellettu lakkautetun sulaton suojelua, uudelleenkäyttöä ja kehittämistä koskevissa kysymyksissä. Keskeistä on ollut kohteen vaaliminen teollisuusperintökohteena, kulttuuriympäristönä sekä osana kaupungin keskusta-alueen kehittämistä. Suomessa DIVE-menetelmä on ollut käytössä Pietarsaareissa laadittaessa keskusta-alueen kulttuuriympäristöohjelmaa sekä tarkasteltaessa pilottikohteena Lassfolkin keskustakorttelia. Ruotsin tapausesimerkit osoittavat, miten aika/tila-matriisia voi käyttää tiedon järjestämiseen ja havainnollistamiseen. Arbogassa matriisia on käytetty yleiskaavaa käsittelevien keskustelujen pohjana, Göteborgissa puolestaan tarkasteltaessa kulttuurihistoriallisesti merkittävää kaupunginosaa laajemman ympäristön osana.

Oppaan esimerkit osoittavat, että DIVE-menetelmä soveltuu käytettäväksi eri tavoin ja erilaisissa kohteissa. Uusien tapaustutkimusten myötä menetelmän teoreettinen pohja ja käytännön toteutus kehittyvät. Maankäytön suunniteluun integroituna työkaluna menetelmän tulee olla dynaaminen ja sopeutettavissa muuttuviin kaavoitus- ja kulttuuriympäristön hoito- ja kehittämistyön käytäntöihin.

Summary

Society's growing interest in the historic and cultural qualities of towns and cities underlines a need for planning and heritage management which focus on urban heritage qualities as development assets. The DIVE-analysis addresses some of the challenges which are encountered when viewing historic and cultural environments as both qualitative and functional resources. The approach encourages cross-disciplinary and cross-sector cooperation, and emphasizes the importance of public participation, communication and dissemination of results.

The four main steps of the DIVE analysis (Describe, Interpret, Valuate and Enable) are compatible with a number of methods and approaches found in other areas and professions, e.g. archaeology, landscape planning and urban design. DIVE analyses may be integrated into urban planning procedures, or used as independent knowledge-building tools. Target groups include stakeholders, planners, cultural heritage professionals and decision-makers involved in urban conservation projects and planning, both in the public and private sector.

The DIVE design is the result of two international projects: the Interreg IIIB project *Sustainable Historic Towns: Urban Heritage as an Asset of Development* (SuHiTo 2003-05) and the project *Communicating Heritage in Development Processes* (Co-Herit 2007-08). This DIVE-manual sums up the results of the two projects, as well as the experiences gleaned from other DIVE related activities in Sweden, Finland and Norway. The first chapter outlines the structure and principles of DIVE, followed by more in-depth explanations of some of the terms and techniques of the DIVE analyses e.g. *time/space matrix, historic legibility, integrity, capacity for change etc.* The second chapter presents a number of case studies

in Norwegian, Finnish and Swedish towns, showing how DIVE may be adjusted and used in different circumstances, historic settings and urban situations. The Tromsø example focuses on a 19th century block in the city centre, and aims to test DIVE as a knowledge-building tool, in the early project planning and heritage management phases in urban areas of special importance. The other Norwegian example presents an extract of a DIVE analysis carried out in Odde, where a large industrial plant (Odde Smelteverk) was closed down in 2003. The analysis focuses on the site's historic qualities and significance, how buildings and constructions can be put to new use and integrated into the town's physical and commercial structure. The Finnish example in Jakobstad (Pietarsaari) is a two tier exercise. First of all, the DIVE approach was used to produce a master plan for the city's long term urban heritage management. Secondly, a DIVE analysis was carried out to study a site in the city centre, where plans will transform the block's present physical and functional structure. The Swedish examples show how time&space matrices can be used to organize and present cultural heritage information: In Arboga, as a basis for discussions at master plan level; In Gothenburg, as a means of focusing on the relationship between a particularly valuable historic area and the city as a whole.

The manual presents the DIVE concept as it stands at the end of 2008. No doubt, both the theoretical basis and practical implementation of DIVE analyses will evolve through experience and use. As the examples show, DIVE is flexible and may be used in wide range of circumstances, underlining its strength as tool which can match the ever evolving rationale of tomorrow's urban development, planning and heritage management.

Johdanto

Kulttuuriperintö rakennetun ympäristön suunnittelussa

Kulttuuriympäristöön syntyy jatkuvasti uusia kerroksia. Jotkut sen elementit ovat suojelun ja säilyttämisen arvoisia, toisilla on kehittämispotentiaalia ja mahdollisuuksia uudelleenkäyttöön. Kiinnostus kulttuuriperinnön tieto-, elämys- ja käyttöarvoja kohtaan on kasvanut niin Pohjoismaissa kuin muuallakin Euroopassa. Myös maankäytön suunnittelun parissa toimivat tahot tiedostavat yhä paremmin arvoihin liittyvät mahdollisuudet. Kulttuuriperinnön hyödyntämiseksi tarvitaan kuitenkin maankäytön suunnitteluun soveltuvia menetelmiä ja työkaluja.

UNESCO:n, ICOMOSin ja Euroopan neuvoston kansainvälisissä sopimuksissa, peruskirjoissa ja julkilausumissa on aina 1970-luvulta lähtien edistetty kulttuuriperinnön parissa tehtävän työn integroimista osaksi maankäytön suunnittelua. Pohjoismaissa tällainen lähestymistapa sisältyy maankäytön suunnittelua käsitteleviin lakeihin. Vetovoimaisten, toimivien ja kestävän kehityksen periaatteita noudattavien ympäristöjen suunnittelu vaatii eri sektoreiden välistä yhteistyötä.

DIVE-menetelmä suunnitteluprosessin työkaluna

Kulttuuriperinnön ymmärtäminen resurssiksi avaa erilaisia mahdollisuuksia rakennetun ympäristön suunnittelussa. Mahdollisuuksien toteuttaminen edellyttää kuitenkin sitä, että käytössä olevat strategiat, ohjaukset ja työkalut ovat ajan tasalla, kaavoituksen sopivia ja paikallisesti sovellettavissa. DIVE-menetelmä on kehitetty näihin tarpeisiin. Menetelmä on luonteeltaan joustava ja metodisesti avoin. Se korostaa osallistamisen ja eri osapuolten välisen yhteistyön merkitystä. Menetelmä on helppo ja havainnollinen, jotta se soveltuu erilaisiin paikallisiin olosuhteisiin. Tavoitteena on tarjota työkaluja siihen mitä asioita on käsiteltävä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, ei niinkään sitä miten työ tulisi tarkalleen ottaen tehdä.

DIVE ei siis ole perinteisessä mielessä metodi - se on apuväline, jonka avulla tietoa kootaan, käsitellään ja tuodaan yleiseen keskusteluun. Menetelmää voi käyttää kaavoituksessa sekä kulttuuriympäristöä koskevissa selvityksissä ja inventoinneissa. Se auttaa selvittämään, mitkä kohteen sosiaalisista, taloudellisista ja kulttuurihistoriallisista ominaispiirteistä ovat merkityksellisiä ja mitkä ovat vähemmän tärkeitä.

Prosessin tarkoituksena on edistää kriittistä ja luovaa ajattelua, rohkaista monialaiseen yhteistyöhön, osallistavaan menettelytapaan sekä eri sektoreiden väliseen vuoropuheluun. Osallistaminen voi tapahtua monella tavalla kohteesta ja käytettävissä olevista resursseista riippuen – keinoja voivat olla esimerkiksi yleisötapahtumat, kyselyt tai työpajat. Yhtä lailla tärkeää on prosessin kulkua, tavoitteita ja tuloksia selventävän tiedon havainnollistaminen ja välittäminen.

Sovellusalat ja kohderyhmät

DIVE-menetelmän avulla selvitetään kulttuuriympäristöihin liittyviä mahdollisuuksia maankäytön suunnittelussa tai selvitettäessä kohteelle ominaisia kulttuurihistoriallisia piirteitä. Menetelmän joustava, systemaattinen ja läpinäkyvä eteneminen edistää kulttuuriympäristöjen tasapainoista vaalimista. DIVE-menetelmää soveltuu käytettäväksi esimerkiksi:

- erilaisissa kulttuuriperintö-, kulttuuriympäristö- ja maise-makohteissa hallinnon kaikilla tasoilla
- yleis- ja asemakaavatyössä
- hankkeiden, ohjelmien ja kaavojen vaikutusten arvioinnissa
- alueellisen ja paikallisen tason yhdyskuntasuunnittelussa

Menetelmää voivat käyttää yksityiset sekä julkisen sektorin toimijat, jotka ovat tekemisissä kulttuuriympäristöasioiden kanssa kaavoituksessa, alueiden kehittämisessä tai muissa päätöksentekoprosesseissa. DIVE on systemaattinen ja pedagoginen työkalu kulttuuriympäristöjen kehittämiseen sekä tiedon välittämiseen.

DIVE-menetelmän rakenne ja periaatteet

DIVE soveltuu käytettäväksi sekä kaavaprosessissa että itsenäisenä työkaluna tiedon kokoamisessa ja käsittelemisessä. Menetelmän avulla kulttuuriympäristötietoa aktivoidaan ja sitä käsitellään kriittisesti, luovasti, systemaattisesti ja tavoitteellisesti. Analyysin kohteena on laaja kirjo

erilaisia ympäristön ja yhteiskunnan vuorovaikutukseen liittyviä käsityksiä ja arvoja. Kohteessa vaikuttavien muutosvoimien ja jatkuvuuden välistä dynamiikkaa tarkastellaan neljän kysymyksen kautta:

D - Mitä ympäristön nykytila kertoo historiallisesta kehityksestä ja sen luonteesta?

I - Miksi tietyillä elementeillä ja ominaispiirteillä on erityistä yhteiskunnallista merkitystä?

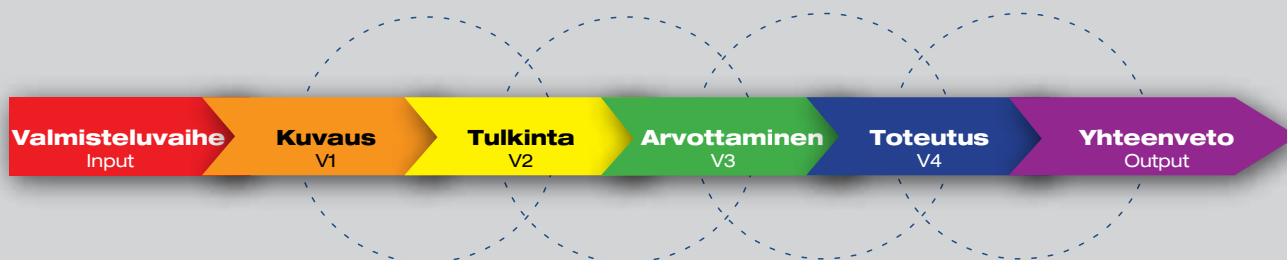
V - Mitkä alueelliset ominaispiirteet ovat erityisen merkityksellisiä, voiko niitä kehittää ja kuinka paljon niitä voi muuttaa?

E - Miten kulttuuriympäristön keskeisiä ominaispiirteitä ja resursseja voi vaalia ja kehittää?

D = Describe (kuvata), **I** = Interpret (tulkita), **V** = Valuate (arvottaa), **E** = Enable (toteuttaa)

Kysymyksiin vastataan neljässä vaiheessa. V1 – Kuvausvaihe, V2 – Tulkintavaihe, V3 – Arvottamisvaihe, V4 – Toteutusvaihe. Tämän lisäksi menetelmään kuuluu valmisteluvaihe

sekä yhteenvetovaihe. Tässä oppaassa prosessin selventämiseksi käytetään värikoodeja:



DIVE-menetelmää voidaan pitää tieto- ja osaamisprosessina, jossa eri vaiheet nivoutuvat yhteen.

Tässä oppaassa eri työvaiheet on kuvattu itsenäisinä prosesseina, jotta ne erottuisivat toisistaan. Käytännössä eri vaiheet ovat kuitenkin päällekkäisiä ja se on myös tarkoituksenmu-

kaista. Vuorovaikutuksen ja keskustelujen kannalta voi olla hyödyllistä työstää esimerkiksi kahta vaihetta samanaikaisesti (esimerkiksi vaiheita 1 ja 2 tai vaiheita 3 ja 4).

Vaihe	Tavoite	Tehtävät
Valmistelut	Lähtökohta	Luodaan selvitykselle rakenne ja laaditaan työsuunnitelma.
V1 Kuvaus	Historiallinen luonne	Kootaan ja jäsennetään tietoa kohteen historiasta, kehityksestä, luonteesta ja ominaispiirteistä.
V2 Tulkinta	Historiallinen merkityssisältö	Määritellään historiallista merkityssisältöä ja arvioidaan ympäristön ja sen eriaikaisten osien luettavuutta, alkuperäisyyttä, säilyneisyyttä ja nykytilaa.
V3 Arvottaminen	Arvot ja mahdollisuudet	Määritellään kulttuurihistoriallisia arvoja, kehittämispotentiaalia, haavoittuvuutta ja muutoksensietokykyä.
V4 Toteutus	Toimenpidemahdollisuudet	Määritellään kulttuuriperintöresurssien toimenpidemahdollisuuksia, laaditaan strategia- ja periaate-ehdotuksia arvojen vaalimiseksi.
Yhteenvedo	Tulos	Laaditaan yhteenvedo työn sisällöstä, tuloksista sekä ehdotuksista.

Valmisteluvaihe (input)

Tavoite: Prosessin käynnistäminen ja työsuunnitelman laatiminen

Ennen varsinaisen analyysivaiheen aloittamista käydään läpi tekijöitä, jotka vaikuttavat selvitystyön kulkuun. Keskeisimmät ongelmat, kysymykset ja tiedon tarpeet kootaan työsuunnitelmaksi, joka on laajuudeltaan tarkoituksenmukainen. Työsuunnitelma toimii selvitysvaiheen sisällysluettelona sekä pohjana loppuyhteenvedolle.

Muistilista työsuunnitelman laatimiseksi

1. Lähtökohta ja tavoitteet

Varmistetaan, että osalliset ovat jo ennen selvitysvaiheen aloittamista selvillä siitä, miksi työ tehdään, mitä tavoitteita pyritään saavuttamaan ja minkälaisia tuloksia odotetaan.

2. Sisältö ja painopisteet

Määritellään selvitystyön keskeinen sisältö sekä painopistealueet: teemat, ajanjaksot ja mittakaavatasot. Sisällön määrittelyyn vaikuttavat osaltaan alueelliset ominaispiirteet sekä työlle asetetut tavoitteet.

3. Pohjustaminen ja resurssit

Selvitetään tarvittavan osaamisen sekä taloudellisten resurssien tarve ja niiden saatavuus. Työn pohjustaminen on tärkeää riippumatta siitä käytetäänkö menetelmää kaavoitusprosessin osana tai tiedon kokoamisen välineenä.

4. Eteneminen ja koordinointi

Laaditaan toteutussuunnitelma työn vaiheista, keskusteluiden järjestämisestä ja loppuraportoinnista. Projektipäällikkö vastaa työn etenemisestä. Aikataulu sovitetaan muiden käynnissä olevien suunnitteluhankkeiden kanssa.

5. Yhteistyö ja osallistaminen

Laaditaan suunnitelma eri sektoreiden välisen yhteistyön sekä asukkaiden ja muiden toimijoiden osallistamisen järjestämiseksi. Eri alojen yhteistyötä voi edistää ohjausryhmän avulla.

6. Viestintä ja saavutettavuus

Määritellään miten, milloin ja kenelle selvitystyön aikana kerättyä tietoa ja saavutettuja tuloksia viestitään. Viestinnän selkeyteen, tiedon saavutettavuuteen sekä esitystapojen pedagogisuuteen kiinnitetään erityistä huomiota.

7. Toimeenpano ja arkistointi

Laaditaan suunnitelma tulosten saattamisesta osaksi maankäytön suunnittelun prosesseja. Suunnitelmassa huomioidaan myös tiedon tallentamisen sekä seurannan järjestämisen vastuut.



Vaihe 1 – Kuvaus

Tavoite: Kulttuuriympäristön historiallisen luonteen ja ominaispiirteiden kuvaileminen

Historia näkyy ympäristössämme erilaisina menneisyyden, ihmisten ja tapahtumien jättäminä jälkinä. Joskus historialliset piirteet erottuvat ympäristöstä selkeästi, toisaalla rakenteet voivat olla näkymätön osa nyky-ympäristöä tai jääneet maan alle. Selvityksen ensimmäinen vaihe käynnistyy kysymyksellä:

■ *Mitä kulttuuriympäristön nykytila kertoo sen historiallisesta kehityksestä, luonteesta ja ominaispiirteistä?*

Kootaan perustiedot, joiden avulla pyritään ymmärtämään miten ihmisen ja luonnon vuorovaikutus on muokannut ympäristöä, maisemaa ja yhteisöä. Selvitystyön laajuus ja tarkkuustaso on syytä määritellä jo valmisteluvaiheessa, jotta tiedon kerääminen on tehokasta ja työlle asetetut tavoitteet saavutetaan. Tietojen kokoaminen tarjoaa myös tilaisuuden asukkaiden ja muiden toimijoiden osallistamiselle. Ensimmäisessä työvaiheessa kootun tiedon tulee olla luonteeltaan objektiivista, sillä se toimii pohjana seuraavassa vaiheessa tehtävälle merkitysten tulkinnalle.

Tehtävät

A Historiallista kehitystä koskevan tiedon kokoaminen

“Sukelletaan” kohteen nykytilasta menneisyyteen ja selvitetään erilaisien lähdemateriaalien avulla miten ympäristö on ajan kuluessa muuttunut. Tavoitteena on koota tietoa, jonka pohjalta eri kehitysvaiheita voi kuvailla.

B Tiedon jäsentäminen

Jäsennellään tietosisältö aika/tila-matriisiin tai muun työkalun avulla, jotta saadaan yleiskuva alueen kehityksestä ja eri ilmiöiden välisistä suhteista. Myös tietojen puutteet sekä syventävän tutkimuksen ja tiedon jatkokäsittelyn tarve määritellään.

C Historiallisen luonteen kuvaaminen ja havainnollistaminen

Kuvaillaan kohteen historiallista luonnetta kootun ja jäsennetyn tiedon pohjalta. Tuloksia havainnollistetaan kartoin, piirroksin ja tietopaketein.

Perustiedot ja lähdemateriaalit: Kenttätutkimukset, inventoinnit, kulttuuriympäristö ja -perintörekisterit, historialliset kartat, piirrookset, valokuvat, paikannimet, paikallishistoriat ja -kertomukset, perinnekuvaukset, haastattelut, yleisökeskustelut, asukaskyselyt jne.

Työkalut: Aika/tila-matriisi, historialliset aikasarjat, temaattiset aika-ikkunat, valokuvista tehtävät visualisoinnit, aineiston pohjalta tehdyt piirrookset jne.

Esimerkit: ■ Tromssa 26, 30 ■ Odda 38-42 ■ Pietarsaari 52-53, 59 ■ Arboga 64-69 ■ Göteborg 71-72

Vaihe 2 – Tulkinta

Tavoite: Historiallisten merkitysten tunnistaminen

Aika ja yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat sekä yksilöllisellä että kollektiivisella tasolla siihen miten historiaa luetaan ja tulkitaan. Historian ymmärtäminen vaatii tietoa alueen alkuperästä, kehityksestä ja ominaispiirteistä sekä poikkitieteellistä keskustelua historiallisista konteksteista. Toisen vaiheen keskeinen kysymys on:

- *Miksi kulttuuriympäristön tietyillä elementeillä ja ominaispiirteillä on yhteiskunnan ja yhteisön kannalta erityistä merkitystä?*

Keskustelu historiallisista merkityksistä tulisi käydä erilaisia taustoja ja näkökulmia edustavien henkilöiden kesken, jotta aiheen käsittely olisi mahdollisimman laaja-alaista ja monipuolista. Yhdessä ensimmäisessä työvaiheessa koottujen perustietojen ja kohteen luonteen kuvauksen kanssa merkityssisältöjen tulkinta muodostaa perustan kulttuuriympäristön arvottamiselle. Arvioidaan kulttuuriympäristön muutoskapasiteettia kulttuuriperintöarvojen, kehittämispotentiaalin sekä haavoittuvuuden ja sietokyvyn pohjalta. Tuloksia havainnollistetaan karttojen ja piirrosten avulla. Tietoa käytetään lähtökohtana toimenpide-ehdotusten ja ohjauskeinojen laatimisessa.

Tehtävät

A Historiallisten kontekstien ja yhteyksien selvittäminen

Syvennetään ensimmäisessä vaiheessa koottuja perustietoja ja pyritään ymmärtämään, millä ajanjaksoilla, tapahtumilla ja ominaispiirteillä on ollut yhteiskunnallista ja yhteisöllistä merkitystä. Merkityksiä arvioidaan sekä historiallisesta, nykyisestä että tulevaisuuden näkökulmasta.

B Historiallisen luettavuuden ja nykytilan tarkastelu

Tarkastellaan merkitykselliseksi arvioitujen ajanjaksojen, teemojen ja ominaispiirteiden ilmenemistä ja säilyneisyyttä nykyisessä ympäristössä. Kohteen autenttisuuden ja integriteetin määrittely auttaa ymmärtämään miten nykyiset piirteet heijastavat historiallista kehitystä.

C Historiallisten merkitysten kuvaaminen ja havainnollistaminen

Laaditaan historiallisia merkityksiä ja niiden luettavuutta käsittelevä yhteenveto. Tavoitteena on kuvata kohteen merkittävyttä kokonaisuutena sekä nostaa esiin erityisen merkityksellisiä kohteita ja ominaispiirteitä. Tuloksia havainnollistetaan karttojen ja piirrosten avulla.

Perustiedot ja lähdemateriaalit: Vaiheessa 1 kootut perustiedot sekä kuvaus kohteen historiallisista ominaispiirteistä

Työkalut: Historiallista luettavuutta käsittelevä kartta, työvaiheessa 1 käytetyt työkalut sovellettuna vaiheen 2 kysymyksenasetteluihin

Esimerkit: ■ Tromssa 29, 31 ■ Odda 43–44 ■ Pietarsaari 54–55, 60 ■ Arboga 64–68 ■ Göteborg 72–74

Vaihe 3 – Arvottaminen

Tavoite: Kulttuuriperintöarvojen ja mahdollisuuksien määrittely

Arvioidaan kulttuuriperintöarvoja, kulttuurihistoriallisten ominaispiirteiden muutoksensietokykyä sekä käytön ja kehittämisen mahdollisuuksia. Työn lähtökohtana toimivat ensimmäisessä vaiheessa kootut tiedot ja toisen vaiheen tulokset. Mikäli alueella on suojelukohteita tai valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä, täydennetään arviointia olemassa olevilla kriteereillä. Työvaiheen keskeinen kysymys on

■ Millä kulttuuriympäristön osa-alueilla ja yksittäisillä kohteilla on erityisiä arvoja? Mikä on näiden kehittämispotentiaali ja muutoksensietokyky?

Kulttuuriperinnön sosiaalisia, taloudellisia ja toiminnallisia resursseja arvioidessa on osallisille annettava mahdollisuus omien näkökulmiensa esilletuomiseen - siksi osallistaminen ja vuoropuhelu on tärkeää myös tässä työvaiheessa. Selvitystyössä tarkastellaan myös kulttuuriperintöön liittyvää kehittämispotentiaalia sekä arvioidaan kulttuuriympäristön haavoittuvuutta ja muutoksensietokykyä.

Tehtävät

A Arvojen määrittely

Arvioidaan kulttuuriperintöön liittyviä tieto-, elämys- ja käyttöarvoja. Arvottamisessa huomioidaan kulttuurihistoriallisten kriteerien lisäksi myös merkityksisältö sekä kulttuuriperintöresurssien kehittämiseen liittyvät tavoitteet, arvotukset ja strategiat.

B Kehittämispotentiaalin, haavoittuvuuden ja sietokyvyn arviointi

Arvioidaan kulttuuriympäristön kehittämispotentiaalia ja tapoja kulttuuriperintöarvojen säilyttämiseen, käyttöön ja kehittämiseen. Tarkastelu tehdään aluksi nykytilanteen rajoitteita huomioimatta. Tämän jälkeen kulttuuriympäristön haavoittuvuutta ja sietokykyä arvioidaan suhteessa vallitsevaan tilanteeseen.

C Muutoskapasiteetin arviointi ja havainnollistaminen

Arvioidaan kulttuuriympäristön muutoskapasiteettia kulttuuriperintöarvojen, kehittämispotentiaalin sekä haavoittuvuuden ja sietokyvyn pohjalta. Tuloksia havainnollistetaan karttojen ja piirrosten avulla. Tietoa käytetään lähtökohtana toimenpide-ehdotusten ja ohjauskeinojen laatimisessa.

Perustiedot ja lähdemateriaalit: Ensimmäisessä vaiheessa kootut historialliset perustiedot sekä toisessa vaiheessa tehty merkityssällön arviointi.

Työkalut: Aika/tila-matriisi, arvoja ja haavoittuvuutta käsittelevät kartat, kehittämistarkastelut, muut visualisoinnit.

Esimerkit: ■ Tromssa 32-34 ■ Odda 45-48 ■ Pietarsaari 56, 61 ■ Arboga 67-69 ■ Göteborg 73

Vaihe 4 – Toteutus

Tavoite: Toimenpidemahdollisuuksien määrittely

Määritellään kohteelle ominaisten, merkityksellisten ja arvokkaiden resurssien käyttömahdollisuuksia. Toimenpidesuosituksukset voivat olla yleispiirteisiä tai yksityiskohtaisia kohteen laajuudesta ja työlle asetetuista tavoitteista riippuen. Viimeisen vaiheen keskeinen kysymys on:

■ *Miten kulttuuriperintöresursseja ja kulttuuriympäristön ominaispiirteitä voi vaalia ja kehittää?*

Työstetään edellisissä työvaiheissa tuotettujen arviointien pohjalta kulttuuriperintöresurssien hyödyntämiseen liittyviä lähestymistapoja, keinoja ja strategioita. Esitettyjen toimenpide-ehdotusten tulee vastata prosessin alkuvaiheessa asetettuihin kysymyksiin ja edistää kulttuuriperinnön tarkoituksenmukaista käyttöä. Jatkokäsittelystä ja seurannasta vastaavat asiantuntijat ja eri sektoreiden toimijat tulee sitouttaa toimenpide-ehdotuksiin.

Tehtävät

A Toimenpidemahdollisuuksien määrittely

Määritellään kulttuuriperintöresurssien toimenpide- ja käyttömahdollisuuksia. Lähtökohtana ovat aikaisemmissa vaiheissa kootut historialliset perustiedot, tulkinnat ja arvottamistyön tulokset sekä muutoksia ja alueen kehittämistä koskevat linjaukset.

B Toimeenpanoon liittyvien strategioiden ja periaatteiden käsittely

Määritellään kulttuuriperintöarvojen säilyttämistä ja ylläpitoa koskevia strategioita ja periaate-ehdotuksia. Tavoitteena ovat yleiset tai periaatteelliset linjaukset, jotka voi sisällyttää maankäytön suunnitteluun.

C Ohjauskeinojen ja suosituksen laatiminen

Laaditaan käyttöä, hoitoa ja kehittämistä koskeva käytännön ohjeistus. Arvioidaan, mitkä ohjauskeinot ovat parhaiten sovellettavissa kaavoitukseen ja laaditaan käytäntöjä koskevia suosituksia.

Perustiedot ja lähdemateriaalit: Kulttuuriympäristön ominaispiirteiden, merkityksien ja arvojen ja muutospäätösten kuvaus.

Työkalut: Aika/tila-matriisi, kartat, piirroksiset ja kuvaukset.

Esimerkit ■ Tromssa 35 ■ Odda 49 ■ Pietarsaari 56–57, 62 ■ Arboga 64–69 ■ Göteborg 74

Yhteenveto (output)

Tavoite: Sisältöä, tuloksia ja suosituksia koskeva yhteenveto

Laaditaan yhteenveto, joka käsittelee sekä selvitysprosessia että sen tuloksia. Yhteenvedon käytötarkoitus riippuu työlle asetetuista tavoitteista. Yhteenvetoa voi käyttää kaavoituksen yhteydessä päätöksentekoa tukevana pohjatietona. Se tarjoaa katsauksen työn pääkohdista, lopputuloksista sekä prosessin kulusta.

Selvitysvaiheet	Analyysin yhteenveto
Valmisteluvaihe	Lyhyt kuvaus työn valmistelusta, suunnittelusta ja toteuttamisesta sekä osallistamisen ja vuorovaikutuksen järjestämisestä.
Vaihe 1 – Kuvaus	Lyhyt kuvaus kohteen historiallisesta sisällöstä, erityisistä kehitysprosesseista ja ominaispiirteistä.
Vaihe 2 – Tulkinta	Lyhyt kuvaus kohteen historiallisesta merkityssisällöstä ja ominaispiirteistä, joilla on erityistä merkitystä ja kykyä välittää sisältöä.
Vaihe 3 – Arvottaminen	Lyhyt kuvaus kulttuuriperintöarvoista sekä kulttuuriympäristön kehittämispotentiaalista, haavoittuvuudesta ja muutoskapasiteetista.
Vaihe 4 – Toteutus	Lyhyt kuvaus toimenpidemahdollisuuksista sekä ehdotuksia kulttuuriperintöresurssien ja merkitykselliseksi arvioitujen ominaispiirteiden vaalimisesta ja kehittämisestä.
Yhteenveto	Lyhyt yhteenveto prosessista ja tärkeimmistä tuloksista, joita käytetään kaavoituksen sekä alueellisen kehitystyön tukena.



Maan kätköstä löytyy usein hyvin säilyneitä kaupunkirakenteiden, katujen, talojen ja perustusten jäänteitä. Muinaisjäännösten kautta saadaan paljon tietoa alueen historiasta. Muinaisjäännöksiä sääntelee muinaismuistolaki vuodelta 1963. Kuva Pietarsaaren DIVE-analyysistä (sivu 62).

DIVE-menetelmän käsitteet ja työkalut

Edellisessä luvussa esiteltiin DIVE-menetelmän rakennetta ja periaatteita. Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi käsitteitä, työkaluja ja sisältöjä samassa järjestyksessä kuin sivuilla 7-12.

Osallistaminen ja viestintä

Osallistaminen

DIVE-menetelmän tavoitteena on edistää eri sektoreiden välistä kanssakäymistä sekä asukkaiden ja muiden toimijoiden osallistamista. Prosessi tarjoaa mahdollisuuden kysymysten, kritiikin ja uusien ideoiden esittämiseen. Osallisten sitouttaminen lisää selvityksen vaikuttavuutta ja painoarvoa. Osallistamiseen on erilaisia tapoja, joita voi soveltaa tavoitteiden ja resurssien puitteissa - keinoja voivat olla esimerkiksi yleisötaapahtumat, kyselyt, pienryhmätoiminta, chat-sivut, blogit jne. Vuoropuhelu edistää demokratiaa ja tarjoaa mahdollisuuden paikallisten tietojen ja taitojen hyödyntämiseen.

Alla olevassa kaaviossa on esitetty osallistamismalli, jonka

lähtökohtana on keskustelufoorumina toimivan työryhmän perustaminen. Työryhmän kokoonpano määräytyy tarvittavan osaamisen sekä paikallisyhteisön intressien perusteella. Työryhmä kokoontuu resurssien ja ajan puitteissa, kuitenkin vähintään kolme tai neljä kertaa. Keskustelun pohjaksi laaditut muistiot sekä muistiinpanot säilytetään osana muuta selvitysmateriaalia. DIVE-prosessi on mahdollista toteuttaa myös ilman osallistamista, mikäli koottavan tiedon tulee olla puhtaasti asiantuntijalähtöistä tai jos vuoropuhelua toteutetaan jossain muussa prosessin vaiheessa.

Tapaamiset ja teemat	Toiminnot
Alustava tapaaminen ja ensimmäisen vaiheen valmistelu	Esitellään selvitystyön ohjelma, keskeiset haasteet ja valmisteluvaiheen tehtävät. Keskustellaan projektipäällikön (P) tehtävistä seuraavaa tapaamista varten.
Tapaamisten välillä	P valmistelee muistion seuraavan tapaamisen pohjaksi.
Vaihe 1 - Historialliset ominaispiirteet ja seuraavan vaiheen valmistelu	Keskustellaan P:n laatiman muistion pohjalta. Määritellään seuraavaan tapaamiseen liittyvät tehtävät.
Tapaamisten välillä	P valmistelee muistion seuraavan tapaamisen pohjaksi.
Vaihe 2 - Historialliset merkitykset ja seuraavan vaiheen valmistelu	Keskustellaan P:n laatiman muistion pohjalta. Määritellään seuraavaan tapaamiseen liittyvät tehtävät.
Tapaamisten välillä	P valmistelee muistion seuraavan tapaamisen pohjaksi.
Vaihe 3 - Kulttuuriperintöarvot ja mahdollisuudet sekä seuraavan vaiheen valmistelu	Keskustellaan P:n laatiman muistion pohjalta. Määritellään seuraavaan tapaamiseen liittyvät tehtävät.
Tapaamisten välillä	P valmistelee muistion seuraavan tapaamisen pohjaksi.
Vaihe 4 - Totetuksen ja toimenpiteiden määrittely, loppuraportin valmistelu	Keskustellaan P:n laatiman muistion pohjalta. Esitellään loppuraportin rakenne, sisältö ja aikataulu.
Tapaamisten välillä	P valmistelee muistion seuraavan tapaamisen pohjaksi.
Lopputapaaminen ja yhteenveto	P esittelee loppuraporttiluonnoksen. Määritellään tarve raportin muokkaamiseen ja käsitellään tulosten sisällyttäminen suunnitteluprosesseihin.



2001



1962



1925



1905



1870

Esimerkki Norjan Glommenin DIVE-analyysissä tehdystä aikasarjasta. Alueen kehitys ajanjaksolla 1870–2001 esitetään yksinkertaisten valokuvamaisten visualisointien avulla (ks. kirjallisuusluettelo, sivu 78).

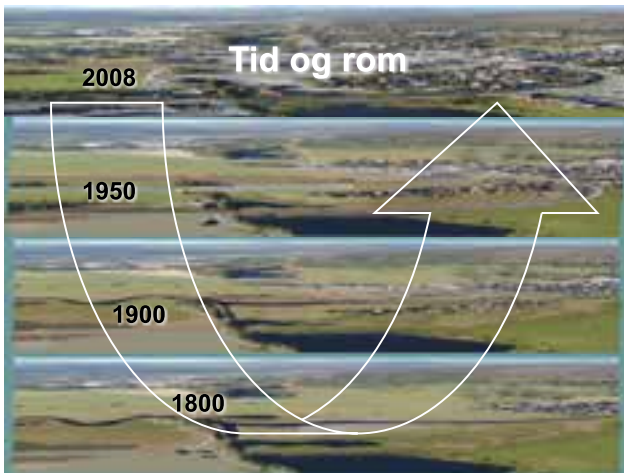
Viestintä ja esittäminen

Prosessin ja tulosten selkeä ja havainnollinen viestintä on tärkeää, jotta selvitykselle asetetut tavoitteet saavutetaan. Tavoitteita ja tuloksia on helpompi ymmärtää mikäli alueen kehitystä, merkityksiä, arvoja ja ohjauskeinoja esitetään tehokkain visuaalisin keinoin. Rekonstruoidut kartat ja valokuvamaiset visualisoinnit ovat hyviä työkaluja kohteen muuttumisen sekä ympäristön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen kuvaamiseen. Visualisoinnissa ei aina ole tärkeintä pyrkiä historiallisesti tarkimpaan tulokseen – oleellista on saada erilaisia taustoja edustavat paikalliset toimijat, asukkaat ja yhteisöt yhdessä osallistumaan kulttuuriympäristötyöhön.

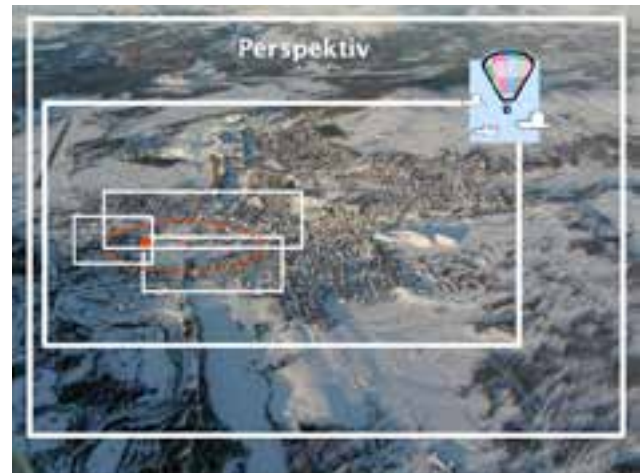


Esimerkki alueen muutosta kuvaavista 3D-mallinnoista (ks. Tromssan DIVE-analyysi, sivu 28).

Historiallinen luonne ja ominaispiirteet



Kulttuuriympäristö on kuin tietopankki, johon kuvainnollisesti on tallentunut kerrostumia eri aikakausien kehitysvaiheista. DIVE-menetelmällä tuodaan esiin ne historialliset syyt ja olosuhteet, jotka ovat vaikuttaneet nyky-ympäristön muotoutumiseen.



Kohdetta tarkastellaan eri mittakaavoissa, eri "lentokorkeuksilta" käsin. Laaja perspektiivi havainnollistaa ihmisen ja maiseman yleispiirteet. Mitä lähempänä kohdetta ollaan, sitä yksityiskohtaisemmaksi tarkastelu muuttuu – samalla kuitenkin kuva kokonaisuudesta hämärtyy.

Historiallinen tila ja tietopankki

Tiedon kokoamisvaiheessa kohdetta voi käsitellä "historiallisena tilana" - eräänlaisena tietopankkina, johon on tallentunut sekä aineellista että aineetonta tietoa alueen kehityksestä kronologisina aikatasoina. Selvitystyössä tasot paljastetaan kerros kerrokselta ja sukellaan yhä syvemmälle kohteen historiaan. Tarkastelu aloitetaan nykyajasta, joka on nuorin ja parhaiten dokumentoitu kerros. Mitä syvemmälle historiaan sukellaan, sitä heikommiksi jäljet muuttuvat ja sitä suurempia tietokatkoksia esiintyy. Alueen kehityksen selvittäminen ja tiedon jäsentäminen soveltuvat hyvin osallistavaan työskentelytapaan.

Historiallinen luonne/historialliset ominaispiirteet

Kohteen luonnetta kuvataan ympäristöllisillä ja yhteiskunnallisilla olosuhteilla, jotka liittyvät esimerkiksi valtarakenteisiin, sosio-kulttuurisiin ominaisuuksiin, uskontoon, ilmastoon, talouteen, teknologiaan, viestintään, kaupunkikehitykseen sekä arkkitehtuuriin. Historiallisilla ominaispiirteillä viitataan puolestaan yksityiskohtaisempiin toiminnallisiin, rakenteellisiin ja visuaalisiin piirteisiin, jotka tekevät kohteesta omaleimaisen. Näitä ovat esimerkiksi tapaja perinnekulttuuri, asumisen ja vuorovaikutuksen paikalliset

ominaispiirteet, kaupunkien siluetit ja rakennusten julkisivut.

Historiallinen konteksti

Historiallisella kontekstilla tarkoitetaan luonnon ja kulttuurin olosuhteita, jotka selittävät maiseman tilallisia ja ajallisia yhteyksiä. Jokainen historialliseen tapahtumaan, maankäyttöön, tuotantotapaan tai elinkeinoelämään liittyvä jälki on yhteydessä alueella vallinneisiin ympäristöllisiin, yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin konteksteihin. Näiden suhteiden, yhteyksien ja merkityssisältöjen selvittäminen on yksi tärkeimmistä DIVE-menetelmän tehtävistä

TEEMA		TILA			
		Tarkastelutasot			
		Yhteiskunta, maisema, rakennettu ympäristö			
A I K A	Analyysialueen kulttuurihistoriallinen:	Laajempi asiayhteys, rakenne, ympäristö, elementit	Konteksti, rakenne, ympäristö ja elementit – aluetaso	Konteksti, rakenne, ympäristö ja elementit – paikallinen taso	Konteksti, rakenne, ympäristö ja elementit – asemakaavataso
	<ul style="list-style-type: none"> • Luonne • Merkitys • Arvot, kehittämispotentiaali • Toimenpidemahdollisuudet 				
	Tulevaisuus				
	Nykyisyys				
	Menneisyys				

Aika/tila-matriisia voi käyttää työn kaikissa vaiheissa: tietopankkina sekä kohteen luonnetta, merkityksiä, arvoja ja toimenpidemahdollisuuksia käsittelevien keskustelujen lähtökohtana. Pystyakseli kuvastaa aikaa ja kohteen kehitystä sekä kronologisesti että temaattisesti. Vaaka-akselilla ilmiöt esitetään eri mittakaavatasoilla.

Aika/tila -matriisi (aikaikkuna)

Historiallinen tieto on järjestettävä systemaattisesti, jotta se on käytettävissä seuraavissa, menetelmän tulkintaa ja arvottomista käsittelevissä työvaiheissa. Aika/tila-matriisi on työkalu tiedon järjestämiseen, tallentamiseen ja esittämiseen. Matriisin avulla ympäristöön ja yhteiskuntaan liittyviä prosesseja tarkastellaan eri aika- ja mittakaavatasoilla. Erilaisten ajallisten ja maantieteellisten perspektiivien hyödyntäminen elävöittää historiaa ja auttaa ilmiöiden ymmärtämistä. Matriisi sopii käytettäväksi tietopohjana ja keskustelujen lähtökohtana menetelmän kaikissa vaiheissa. Internet-sovellukseksi muokattuna sitä voi käyttää myös tietovarastona, jossa aikaikkunat toimivat linkkeinä lisätietoa tarjoaville sivuille.

Aika/tila-matriisin käyttö





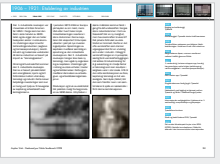
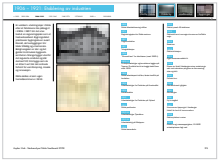


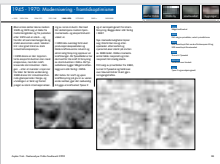


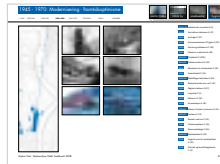










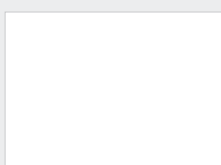
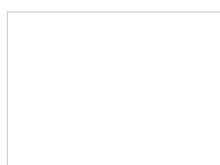




Ennen matriisin koostamista ja käyttöönottoa on päätettävä mitkä teemat, aikasarjat ja mittakaavat siihen valitaan, millä tarkkuudella tietoa käsitellään ja kuinka yksityiskohtaista tietoa matriisiin sisällytetään.

Teema: Teemat riippuvat kohteesta, ajanjaksosta ja sisällöstä. Ne voivat liittyä historiallisiin kehityskausiin, elinkeinoelämään, ympäristöä eri tavoin muokanneisiin prosesseihin ja tapahtumiin, yhteydenpitoon ja vuorovaikutukseen, maiseman ja rakennetun ympäristön historiaan sekä paikallishistoriaan. Teemat valitaan selvitystyön alussa. Mikäli työn aikana nousee uusia teemoja, niitä voi tarvittaessa lisätä.

Aika: Matriisin pystyakseli esittää aikaa. Nykyaika on päällimmäisenä ja sen alla on tarvittava määrä aikaisempia aikatasoja. Nykyajan yläpuolelle voi lisätä tulevaisuutta käsitteleviä tasoja, mikäli selvityksen yhteydessä on tarvetta tehdä vertailuja nykytilanteen ja tulevien suunnitelmien tai kehitysehdotusten kesken. Matriisissa esitettävien aikavälien määrittely riippuu käsiteltävistä teemoista. Aika-akseli voi perustua historiallisiin aikakausiin tai paikallishistoriaan - kohteen historiasta on yleensä tunnistettavissa erilaisia muutoskausia ja käännekohtia. Aika-akseli voi myös perustua saatavilla oleviin historiallisiin dokumentteihin, kuten karttoihin ja valokuviiin. Liian yksityiskohtaista jaottelua tulisi kuitenkin välttää, jottei käsiteltävä tietomäärä kasva liian suureksi.

Tila: Matriisin vaaka-akselilla esitetään alueen kehitys eri mittakaavatasoilla yleisestä yksityiskohtaiseen. Historiallisten kontekstien ja sisältöjen tarkastelu eri mittakaavatasoilla mahdollistaa aineellisten ja aineettomien historiallisten sisältöjen luotaamisen eri perspektiiveistä käsin. Mittakaavataso vaikuttaa siihen, miten historiaa luetaan, tulkitaan ja ymmärretään. Eri mittakaavatasot auttavat myös hahmottamaan, mitkä ovat olennaisia ominaispiirteitä ja identiteettitekijöitä. Käytännöllisintä on valita tarkasteluun kolme tai neljä mittakaavatasoa yleispiirteisestä yksityiskohtaiseen.

Aika ja tila -matriisi digitaalisena tietopankkina

	Alueellinen taso	Kylä/Kaupunkitaso	Kohdetaso/Osa- aluetaso	Rakennustaso
2003 – nykyaika				
1970-2003 Ympäristönsuo- jelu, liikevaihdon merkitys, konkurssi				
1945-1970 Modernisointi ja tulevaisuusopti- mismi				
1921-45 Vaihtelevat ajat, konkurssi ja uusi omistaja				
1906-21 Teollisuuden perustaminen: kylästä kaupun- giksi				
1850-1906 Matkailu, kaunis luonto				
Ennen vuotta 1850 Talonpoikaisyh- teiskunta, omavaraisuus, kirkonkylä				

Esimerkki tietopankkina toimivasta aika/tila-matriisistä. Taulukosta käy ilmi miten alueen historiallista kehitystä käsittelevä tieto esitetään tiivistetysti yhdellä sivulla. Esimerkinä on käytetty Oddan selvitystä vuodelta 2008 (ks. sivut 38–42).

Historialliset merkitykset



Kaupunkitilalla, rakennuksilla ja rakenteilla on eri aikoina ollut eri käyttö ja erilaisia merkityksiä. Tämä havainnollistuu kaupunkikeskustoissa, joissa eri kehitysvaiheet voi nähdä rinnakkain.

Historiallinen merkityssisältö

Historiallinen merkityssisältö muodostaa DIVE-menetelmässä lähtökohdan kulttuuriympäristön arvottamiselle. Tämän vuoksi on selvitettävä mitkä elementit, ominaispiirteet ja olosuhteet ovat sellaisia, joilla on ollut sekä historiallisesti että nykyaikana erityistä merkitystä yhteiskunnan ja yhteisön kannalta. Tärkeistä ajanjaksoista ja tapahtumista ei välttämät-

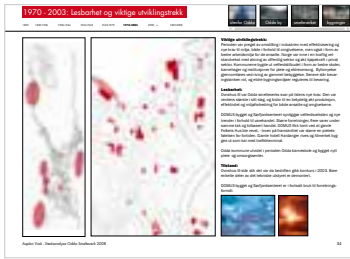
tä ole jäänyt näkyviä jälkiä ympäristöön - rakenteet voivat olla tuhoutuneet, yhdistyneet uusiin elementteihin tai hautautuneet maan alle. Säilyneet piirteet eivät puolestaan aina edusta kaikista merkityksellisimpiä kehityskulkuja alueen historiassa tai niiden merkitys voi olla ajan kuluessa muuttunut. Tämän vuoksi historiallisten kontekstien ymmärtäminen on tärkeää ympäristön merkityssisältöjä tulkittaessa.

Historiallinen luettavuus

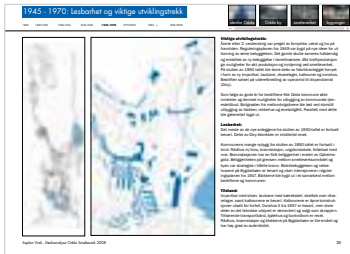
Nyky-ympäristö on eriaikaisten muutosvoimien, toimintatapojen ja tapahtumien tulosta. Toisinaan historia on helppo havaita ympäristöstä, mutta erityisesti tiiviisti asutuilla ja muutospainneiden kohteena olevilla alueilla historian vaiheita voi olla vaikeampi erottaa. Historiallisella luettavuudella tarkoitetaan sitä, miten historia on näkyvissä tai "luettavissa" nyky-ympäristössä. Luettavuutta voi esimerkiksi olla eriaikaisten osien erottuvuus nykyisessä kaupunkirakenteessa tai satamapaikan hahmottuminen asutuskeskuksen lähtökohdaksi. Asukkaiden näkökulmasta luettavuus on yleensä edellytys historian ymmärtämiselle. Se on siksi tärkeä kriteeri kun kulttuuriympäristöä arvotetaan.



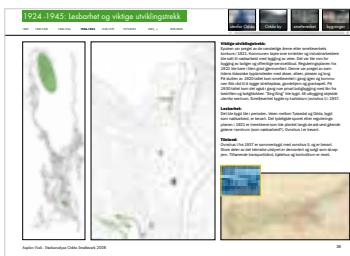
Historiallinen luettavuus: Alkuperäinen satama Arbogassa.



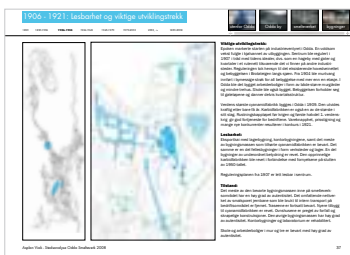
Ajanjakso 1970–2003



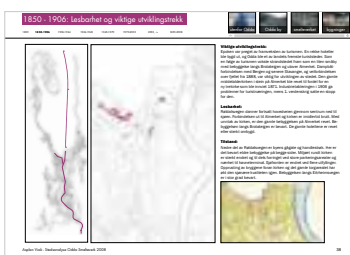
Ajanjakso 1945-70



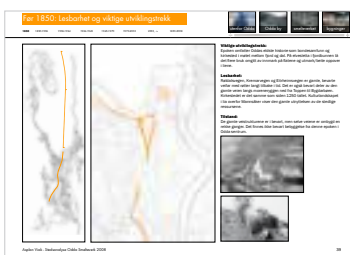
Ajanjakso 1921-45



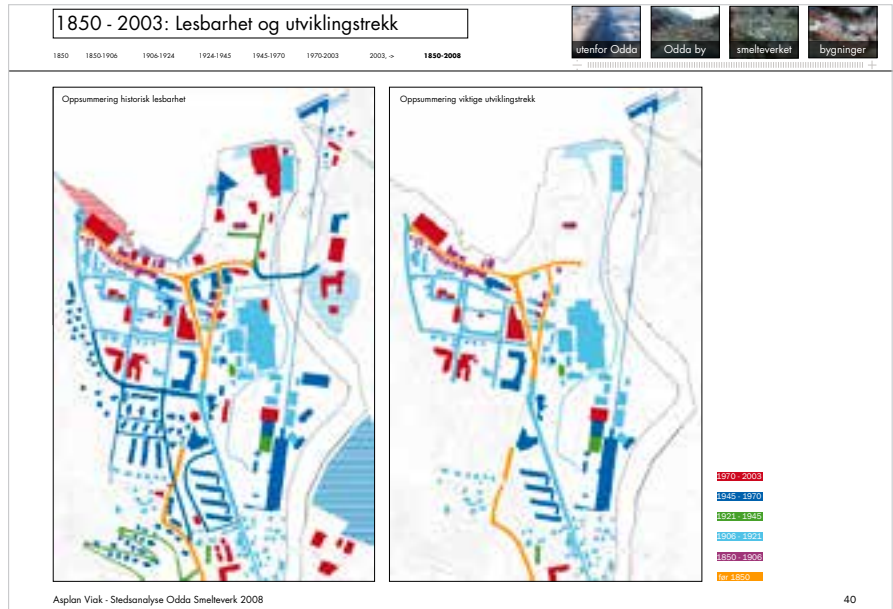
Ajanjakso 1906-21



Ajanjakso 1850-1906



Luettavuus ajalta ennen vuotta 1850



Vasemmanpuoleisessa aikasarjassa on esitetty eri aikojen kehitysvaiheiden ilmenemistä nykyisessä kaupunkiympäristössä. Yläpuolella eri aikatasot on yhdistetty luettavuuskartaksi, jonka avulla tarkastellaan nykyisen kaupunkirakenteen historiallista sisältöä (ks. Oddan DIVE-selvitys, sivut 43-44).

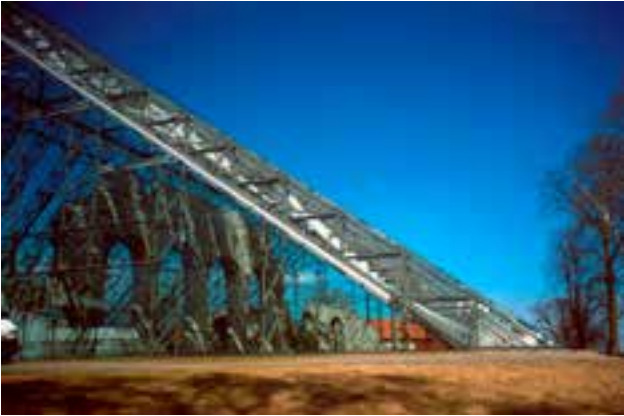
Autenttisuus ja integriteetti

Autenttisuus ja integriteetti ovat toisiaan täydentäviä käsitteitä. Yhdessä historiallisen luettavuuden kanssa niitä käytetään ilmaisemaan missä määrin kulttuuriympäristö ja sen rakenteet ja yksityiskohdat toimivat historiallisten merkitysten välittäjinä.

Autenttisuus kuvastaa elementtien alkuperäisyyttä suhteessa eri rakennusvaiheisiin ja eri aikoina vallinneisiin tilanteisiin. Esimerkkejä autenttisuudesta ovat alkuperäisiä piirteitä säilyttänyt renessanssijan kaupunkirakenne tai 1930-luvulta säilynyt rakennuksen modernistinen julkisivu. Autenttisuus voi liittyä kohteiden fyysiin piirteisiin ja muotoihin, kehitysprosesseihin, sosiaaliseen kontekstiin tai järjestelmien toiminnallisiin ja rakenteellisiin ominaisuuksiin.

Integriteetillä tarkoitetaan toiminnallista, rakenteellista ja visuaalista eheyttä. Toiminnallinen integriteetti viittaa esimerkiksi rakennuksen käytön tai teollisen tuotannon jatkuvuuteen. Rakenteellinen integriteetti kuvaa puolestaan kohteiden fyysistä koskemattomuutta - esimerkiksi sitä, kuinka hyvin alkuperäinen renessanssijan asemakaava on hahmotettavissa nykyisessä kaupunkirakenteessa. Visuaalisella integriteetillä tarkoitetaan vastaavasti toiminnallisten ja rakenteellisten ominaispiirteiden säilyneisyyttä esimerkiksi suhteessa alkuperäiseen kaupunkikuvaan.

Arvot ja mahdollisuudet



Tuomiokirkon rauniot ja niiden suojarakenne Hamarissa. Kohde on esimerkiksi kulttuuriperintöarvojen kehittämistä sekä jatkuvuuden ja muutoksen samanaikaisuudesta kulttuuriympäristössä.

Kulttuuriperintöarvot

Kulttuuriympäristö on arvokas tietolähde, joka auttaa ymmärtämään alueella eläneiden ihmisten suhteita, luontosuhdetta, ympäristön ja luonnonvarojen käyttötapoja, elinkeinoelämää sekä sosiaalista ja uskonnollista elämänpiiriä. Kulttuuriperinnön tietoarvon säilyminen takaa, että myös tulevilla sukupolvilla on mahdollisuus tehdä historiaa koskevia tulkintoja. Mitä enemmän tiedämme ympäristöstämme, sitä helpompi historiaa on ymmärtää. Kulttuuriympäristöllä on myös elämysarvoja. Ympäristössä on jatkuvuutta ja vaihtelua sekä alueellista omaleimaisuutta. Kulttuuriympäristöt vahvistavat paikkaan kuulumisen tunnetta, luovat tunnistettavuutta, herättävät kiinnostusta, synnyttävät historiatietoisuutta ja rakentavat identiteettejä. Kulttuuriperinnöllä on myös käyttöarvoa ja sen vaaliminen edistää yhteiskunnallista pyrkimystä kestävään kehitykseen. Kulttuuriperinnön käyttöarvon säilyttäminen ja kehittäminen voi tarkoittaa rakennusten, infrastruktuurin ja maatalousmaan hoitoa ja ylläpitoa tai perintetietojen ja -taitojen sekä sosiaalisten ja kulttuuristen resurssien vaalimista. Perinteisesti on käytetty erilaisia kriteerejä, joilla on osoitettu kohteen valtakunnallisia, alueellisia tai paikallisia arvoja. Tietoarvoja ovat esimerkiksi kohteen edustavuus, osuus laajemmasta kokonaisuudesta sekä alkuperäisyys ja fyysinen kunto. Elämysarvoja voivat olla identiteetti- ja symboliarvot sekä arkkitehtoninen tai taiteellinen laatu. Käyttöarvoja puolestaan voivat olla taloudellisuus, toiminnallisuus ja ekologisuus.

DIVE-menetelmässä arvojen määrittelyn pohjana käytetään ensimmäisessä vaiheessa koottuja perustietoja sekä niiden perusteella määriteltyjä merkityssisältöjä. Argumenteiksi soveltuvat historiallinen luettavuus, autenttisuus ja integriteetti. Kulttuuriperinnön arvot heijastavat aina ajankohtaisia sosiaalisia ja kulttuurisia olosuhteita, arvojen määrittely on siis sekä yksilöllisesti että yhteiskunnallisesti ajasta riippuvaista. Rakennuksilla ja rakenteilla katsotaan esimerkiksi olevan historiallista arvoa jos niiden arvioidaan ilmaisevan omaa aikaansa. Kohde voi olla arvokas myös historiallisena tietolähteenä, elämyksellisenä kohteena tai käyttökohteena.

Kulttuuriperinnön kehittämispotentiaali

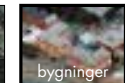
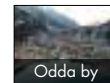
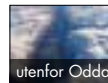
DIVE-menetelmässä kehittämispotentiaalilla tarkoitetaan kulttuurihistoriallisten arvojen ja resurssien säilyttämiseen, käyttöön ja kehittämiseen liittyviä suunnitelmia, joiden laatimisessa ei huomioida nykyolosuhteiden rajoitteita. Näin pyritään edistämään vapaata ideointia kohteiden mahdollisuuksista. Monet kulttuuriperinnön innovatiivista käyttöä edistäneet projektit ovat alkaneet näin. Toteutuskelpoisuutta, kulttuuriympäristöjen haavoittuvuutta ja sietokykyä sekä suunnitelmien suhdetta kaavoitukseen ja teknisiin, taloudellisiin ja poliittisiin olosuhteisiin arvioidaan vasta tämän jälkeen.



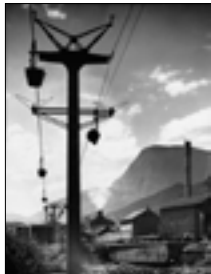
Kronan linnoitus Göteborgissa on kaupungin maamerkki ja symboli. Alueen kehittämispaineet lisäävät kohteen haavoittuvuutta.

Kulttuuriperinnön arvot, mahdollisuudet ja rajoitukset

import/rävarer karbid cyanamid dicycyanamid fellesanlegg eksportkai



Del	Nr	Byggningsnavn	Oppført	Epoke	Status	Eier	Verdi	Utviklingspotensial	Sårbarhet	Endringsk apasitet	Forslag vern
I	006	Hengebro over elva Opo	19??	4	Interesse- område fredning	SNU	Broa er et interessant kulturminne som viser koblingen mellom eksport- og importkai. Fremstår som et lite landemerke ved utløpet av elva.	Broa kan inngå i en helhetlig grønnstruktur med gangveier langs elvebredden.	Liten tålegrense for endringer.	Liten	Vernes
I	008	Bro over elva v/importkai	19??	2		SNU	Sammen med hengebroa (I 6) viser denne koblingen mellom eksport- og importkai. Broa i seg selv har liten egenverdi.	Broa kan inngå i en helhetlig grønnstruktur med gangveier langs elvebredden.	-	Liten	Uten verdi
I	009	Importkai	1956	3	Interesse- område fredning	SNU	Importkaia er et viktig kulturminne for formidlingen av produksjonsgangen i en bedrift som var avhengig av import av råvarer sjøveien.	Kaia i seg selv har lite utviklingspotensial ut over funksjonen kai.	-	Liten	Vernes
I	012	Beskyttelsestak over vei	1956	3	m.fredet	SNU	Se omtale under taubane (I 13). Beskyttelsestaket har i tillegg opplevelsesverdi knyttet til motivet som "byport".	Ingen utviklingspotensial.	-	Stor	Vernes
I	013	Taubane	1956-57	3	m.fredet	SNU	Taubanen er et viktig kulturminne for formidlingen av produksjonsgangen i en bedrift som var avhengig av importerte råvarer som kom sjøveien. Silo på importkai, taubane med bæreveier, master, beskyttelsestak og skalltak utgjør samlet et komplett anlegg.	Taubanen har lite potensial for utvikling, ny bruk til personbefordring anses lite realistisk på grunn av kostnadene og begrenset attraksjonsverdi.	Bæreveieren er viktig for å forstå at dette er en taubane. Fjernes denne vil mastene framstå som løseverne fragmenter.	Liten	Vernes



Esimerkki kulttuuriympäristön arvojen kokoamisesta taulukoksi (ks. Oddan DIVE-analyysi, sivut 46-48).

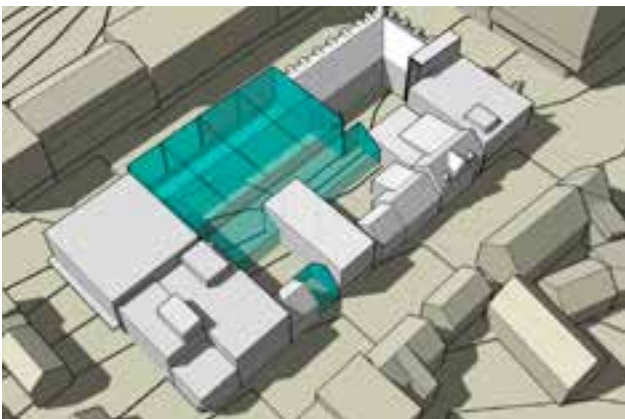
Kulttuuriperinnön haavoittuvuus ja sietokyky

DIVE-menetelmää käytetään useimmiten kaavoitusprosessien yhteydessä ja tilanteissa, joissa ympäristöön kohdistuu erilaisia muutospaineita. Tällöin on tärkeää arvioida kulttuuriympäristön haavoittuvuutta ja muutoksensietokykyä. Tavoitteena on selvittää, mitkä suunnitelmista ovat kulttuuriperintöarvojen säilymisen kannalta kestäviä ja minkä seurauksena arvot heikkenevät. Kulttuuriympäristön *haavoittuvuutta* määritellään sen pohjalta, minkälainen vaikutus muutoksilla on kulttuuriperintöarvoihin. *Sietokyky* tarkoittaa puolestaan kulttuuriympäristön kykyä kestää muutoksia. Sietokyvyn rajojen ylittäminen johtaa kulttuuriperintöarvojen muuttamiseen - useimmiten arvojen heikkenemiseen.

Kulttuuriperinnön muutuskapasiteetti

Kulttuuriympäristön *muutuskapasiteetti* on yhteenvedo kulttuuriperintöarvoista, kehittämispotentiaalista sekä haavoittuvuuden ja sietokyvyn arvioimisesta. Muutuskapasiteetin määrittely on vaikutusten arviointia, jonka tavoitteena on kulttuuriperintöön liittyvien toimenpide mahdollisuuksien kartoittaminen. Kulttuuriperintöarvojen kehittämistä ja sopeuttamista koskevia mahdollisuuksia koostetaan ja muotoillaan suhteessa alueen kehittämissuunnitelmiin. Tehtävä on haasteellinen ja vaatii eri sektoreiden välistä yhteistyötä. Määrittely toimii viimeisen vaiheen lähtökohtana, jossa laaditaan kulttuurihistoriallisia arvoja edistäviä toimenpideehtoja ja ohjauskeinoja.

Toimenpidemahdollisuudet



Esimerkki toimenpidemahdollisuuksien visualisoinnista.
Ylempi kuva: ks. Oddan esimerkki, sivu 50. Alempi kuva:
ks. Tromssan esimerkki, sivu 35.

Toimintamahdollisuudet

DIVE-menetelmässä *toimenpidemahdollisuudet* muodostavat puitteet kulttuuriperintöresurssien hallinnoimiselle, käytölle ja kehittämiselle. Mahdollisuuksia määriteltäessä arvioidaan, mitkä strategiat ja periaatteet edistävät sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä merkitykselliseksi arvioitujen ominaispiirteiden ja kohteen luonteen säilymistä. Kuvaukseen sisällytetään myös konkreettisia suosituksia kulttuuriperintöresurssien aktivoimisen kannalta parhaista ohjaukeinoista. Tuloksia havainnollistetaan visuaalisesti.

Strategiat ja periaatteet

Kulttuuriperinnön vaaliminen osana kaavoitusta ja aluekehitystä vaatii ratkaisuja, jotka kytkeytyvät hallinnollisiin strategioihin ja periaatteisiin. Ehdotukset pyritään tekemään selvitystyöstä saatujen tulosten pohjalta. Toteutusmahdollisuuksia määriteltäessä arvioidaan, minkälaista suojelua, kaavoituspolitiikkaa ja käytäntöjä tarvitaan, jotta asetetut tavoitteet saavutetaan. Esimerkkejä mahdollisuuksista:

- kertomuksellisuuden säilyttäminen, joka painottaa historiallista luottavuutta ja ympäristön kykyä ilmentää historiallisia ominaisuuksia
- rakenteiden säilyttäminen, jolla varmistetaan arvokkaiden historiallisten rakenteiden säilyminen ja kehittäminen
- suullisen perimätiedon säilyttäminen, joka välittää kohteiden kulttuurihistoriallisia arvoja
- restauroiva ja konservoiva säilyttäminen, jolla vaalitaan kohteen alkuperäisiä piirteitä ja materiaaleja
- yksittäisten kohteiden suojelu osana arvokasta kokonaisuutta
- historiallinen rekonstruktio kulttuuriperinnön vaalimisen keinona

Ohjaukeinot ja suositukset

Ohjaukeinot ja suositukset, joiden avulla kulttuuriympäristöjen vaaliminen toteutuu, määritellään strategioiden ja periaatteiden jälkeen. Keinoja voivat olla:

- tieto, tiedonvälitys ja yhteistyö paikallisten osallisten kanssa
- juridiset ohjaukeinot, kuten ympäristölainsäädäntö, maankäyttö- ja rakennuslaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta tai muinaismuistolaki
- taloudelliset ohjaukeinot (vastuu voi jakautua useille sektoreille)
- hoito- ja käyttösuunnitelmat sekä asema- että yleiskaavavastuut
- käytännön ohjaukeinot, kuten hoito- ja korjausohjeet

DIVE-menetelmä käytännössä: esimerkkejä



Yksi Arbogan keskiaikaisista kaduista. Valokuva: Arbogan kunta.

Johdanto

Oppaan viidessä esimerkissä kerrotaan, kuinka DIVE-menetelmän avulla voidaan analysoida kaupunkien maisemaa ja alueita, joilla on erilaiset kulttuurihistorialliset sisällöt ja ajallinen syvyys sekä erilaiset kaavoitus- ja kehitystarpeet. Analyysit on tehty norjalaisissa, suomalaisissa ja ruotsalaisissa kaupungeissa, joilla kaikilla oli erilainen paikallinen ja kunnallinen merkitys ja joissa osallistuminen ja monialainen yhteistyö ilmenivät eri tavoin. Lue lisää eri hankkeista sivuilta 75–77 ja osoitteesta www.ra.no/co-herit.

Norja

Tromssa ja Odda ovat Norjan kaksi analysoitua kohdetta. Tavoitteena oli tutkia, kuinka DIVE-menetelmän ajatusmallien avulla voidaan analysoida kahta täysin erilaista ongelmaa ja ympäristöä.

Tromssa: Tromssassa DIVE-analyysi tehtiin yhdessä 1800-luvun keskustakorttelissa. Nykyinen laajennuspaine on hajottanut historiallisen maankäytön rajoja ja asettanut kaavoituksellisen ja hallinnollisen haasteen sekä kaavoitusta kulttuuriympäristöviranomaisille. Analyysissa selvitettiin mahdollisuutta hyödyntää keskustakorttelia, jossa on rakennettua ympäristöä 1800- ja 1900-luvuilta. Tarkoituksena oli kehittää menetelmä, jolla voidaan analysoida historiallisen korttelin kehitysmahdollisuuksia ja rajoituksia. Menetelmää käytetään suunnittelun ja kunnallisen tiedonkäsittelyn varhaisissa vaiheissa. Analyysin toteutti Fredrik Prösch Arkitektkontor AS.

Odda: Oddassa DIVE-menetelmän avulla on selvitetty, miten lakkautetun valimon alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaita laitosrakennuksia voitaisiin säilyttää, käyttää ja kehittää. Näitä voidaan käsitellä teollisena kulttuuriperintönä, kulttuuriympäristönä ja osana kaupungin keskustan kehitystä. Oppaaseen on otettu mukaan vain osa analyysista. Analyysin on tehnyt Harald Tallaksen Asplan Viak AS:stä. Koko analyysi on saatavana pdf-tiedostona osoitteesta www.ra.no/co-herit.

Suomi

Pietarsaari: DIVE-menetelmää on käytetty kahdella tasolla. Aluksi menetelmää sovellettiin yleisellä tasolla, kun laadittiin kulttuuriympäristöohjelma kaupungin keskusta-alueelle. Ohjelma laadittiin inventoimalla alueen kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja julkisia tiloja kokonaisuutena ja sitä täydennettiin luokittelemalla uhkia ja kartoittamalla, millä tavoin asemakaavaa ja rakennusmääräyksiä olisi tarpeen muokata. DIVE-analyysia syvennettiin tämän jälkeen kaupungin keskustan pilottikorttelissa, valtakunnallisesti merkittävässä kulttuuriympäristössä, joka muuntuu uusiin käyttötarkoituksiin. Analyysimateriaalin on laatinut Pietarsaaren kaupungin asettama työryhmä.

Ruotsi

Ruotsin esimerkkipaikkakunnat ovat Arboga ja Göteborg. Esimerkit osoittavat, kuinka DIVE-menetelmän aika ja tila-matriisin avulla voidaan järjestelmällisesti selvittää useista eri lähteistä peräisin olevaa tietoa. Analyysit teki Ann Mari Westerlind Ruotsin Riksantikvarieämbetetistä.

Arboga: DIVE-analyysia käytettiin kunnassa pohjana keskustelulle siitä, mitkä kaupungin tilaan ja rakennettuun ympäristöön liittyvät asiat on tärkeää ratkaista tulevaisuudessa, kun yleiskaavaa syvennettäisiin. Analyysin avulla annetaan myös tietoa suurelle yleisölle.

Göteborg/Skansberget: DIVE-menetelmän avulla on esitelty kattavaa tietopohjaa pedagogisesti ja selvitetty suurkaupungin kulttuurihistoriallisesti merkittävää osaa laajemmassa yhteydessä. Analyysissa kuvataan kehitystä, vaihtelevia toimintoja ja merkityksiä, arvoja ja haavoittuvuutta sekä lopuksi ohjeita ja suosituksia.



Kulttuurihistoriallinen paikka-analyysi – meijerikortteli

Tromssan puukaupunki, joka on peräisin 1800-luvulta, on kansallisesti kulttuurihistoriallisesti arvokas. Laajenemispaine ja alueen hyödyntäminen muuttavat rakennetun ympäristön luonnetta. Kaupunki on vaarassa menettää tärkeitä kulttuuriympäristöjä. Tämä oli lähtökohta DIVE-analyysin tekemiselle.



Keskustakaavaesitys, jossa analyysialueen kulttuurihistorialliset ominaisuudet säilytetään.

Kulttuurihistoriallisen paikka-analyysin tavoitteet ja ohjelma

- testata ja kehittää DIVE-menetelmää monimuotoisissa ja haavoittuvissa kaupunkiympäristöissä
- kehittää tietoa analyysialueen toimintaympäristöstä kaavoitukselle
- luoda perusta rakentavalle keskustelulle kulttuuriympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä Tromssan voimavarana

Käsitellyt ajanjaksot: korttelin perustaminen 1870-luvulla; meijerin toimintakaudet 1907–1960; 1960–2008.

Teemat: 1800-luvun puutalot; meijeri; sodanjälkeinen ja uudempi arkkitehtuuri.

Analyysialue

Alueen ydin on meijerikortteli. Meijerikorttelissa on eri-ikäistä kaupunkirakennetta 1870-luvulta 1970-luvulle. Kortteli valittiin analyysialueeksi osana 1800-luvun korttelirakennetta, jossa kulminoituu monta kaupungin yleistä ongelmaa. Kortteli sijaitsee kaupungin keskustassa, ja sen yhtenäinen rakentamaton alue on kooltaan n. 1 000 m².



Meijerikortteli sivuaa kaupungin pääkatua ja yhtä kaupungin viidestä yhteismaasta.

- Analyysialue
- Meijerikortteli

Tulosten käyttötarkoitus

Kunta toivoo analyysin toimivan pohjana kaavoitukselle. Kun analyysimenetelmää käytetään kaavoitusprosessin osana, kaavoittaja voi perustella kulttuuriympäristön syvempää kulttuurihistoriallista merkitystä.



Tromssa 1878 (O.E. Holmboen akvarelli)

Vaihe 1: Kaupungin kehittyminen

Ajallinen ulottuvuus

1960 - 2008
Muutos
Toiminnan muutos

1906 - 1960
Teollisuus

1870 - 1906
Kasvu

1794 - 1870
Kaupungin muodostuminen

1700 - 1794
Taajama

- 1700
Kirkonkylä
ja puolustuslaitos

Alueelliset ulottuvuudet

KAUPUNKIMAISEMA



Kaupunkimaisemalla epätarkat rajat. Yhteismaat on suljettu takamaiden suuntaan. Siita mantereelle.



Kaupunkimaisemalla epätarkat rajat. Kaupungin korttelirakenne liittyy kaavoittamattomaan alueeseen. Yhteismaat on suljettu takamaiden suuntaan. Laivayhteys mantereelle.



Kaupunkimaisemalla selkeät rajat. Suorakaiteen muotoinen asemakaava Strandskilletin eteläpuolella. Yhteismaat suoraan yhteydessä kulttuurimaisemaan.



Kaupunkimaisemalla selkeät rajat. Kaupungin korttelirakenne kohtaa kaavoittamattoman orgaanisen rakenteen meren puolella. Yhteismaat periaatteessa käytössä.



Kaavoittamaton alue etelässä meren puolella ja pohjoisessa ennen Prostnesetin kirkonkylää. Kirkko omistaa Prostnesetin eteläpuoleiset maa-alueet, siksi nimi Prestenget (Papinniitty).



Prostneset merkitty tummalla. Täältä on löydetty keskiaikainen hautausmaa. Pohjoisemmassa sijaitsevan Skansenin linnoituksen oletetaan olevan keskiajalta.

KAUPUNGINOSA



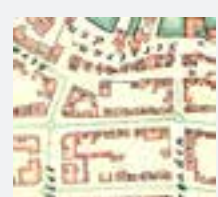
Kaupungin kartta 2007

Suuri liikerakennus meren rannalla. Korttelirakennetta uhkaa paine kaupungin alueilla. Fiskergaten on rakennettu meren puolelle.



Kaupungin kartta 1941

Säteittäis- ja korttelirakenteella on suuri integriteetti. Osia Nerstrandän rakennetusta ympäristöstä puretaan Strandtorgetin alta. Strandtorgetin viereinen lauttalaituri on tärkeä käyntipaikka.



Kaupungin kartta 1903

Säteittäis- ja korttelirakenne on koskematon. Keskustan toiminnot sijoittuvat Strandskilletin varrelle. Storgatan ja Grønnegatan varrelle rakennetaan asuntoja.



Rannikon kartta 1842

Kaupungin eteläraja on Strandskilletissä. Joki määrää suunnan. Merenrannalla olevat kaavoittamattomat rakennukset käsittävät tänne siirretyt kirkkotuivat ja asuintalot.



Kuva Kjell Lindberg.

Prostnesetin kirkkotuivat tuovat mukanaan asuntoja, satamarakennuksia ja laitureita merenrantaan.

Vaihe 1: Historiallinen katsaus

Alueelliset ulottuvuudet

PÄÄRAKENNE



Strandskillet 2007.
Karl Johanin kortteli muutosillassa.

Strandskillet vilkasliikenteinen katu Kadun varren kiinteistöistä muuttuvat. Laajamittaisesti hyödynnetty.



Uusia istutuksia Strandskilletillä sotien välisenä aikana. (Tromsø Bys Historie, nide 3)

Strandskillet on tärkeä kaupunkialue. Kolmikerroksisia taloja yhteis- maan varrella.



Valokuva n. vuodelta 1870.
(Perspektivet-museon valokuva-arkisto)

Kaupungin laajennuttua etelään Strandskillet on osa kaupunkialuetta.



Tromssa 1878.
(O.E. Holmboen akvarelli)

Prestenget liitetään kaupunkiin. Keskeiset kaupungin toiminnot sijoittuvat kaavoitetun yhteis- maan alaosaan.

KORTTELI



Ilmakuva n. vuodelta 2005.
(Tromssan kaupunginarkisto)

Jälkiä usealta eri aikakaudelta. Yhtenäinen rakentamaton alue n. 1 000 m².



Ilmakuva n. vuodelta 1950. (Tromssan museon valokuva-arkisto)

Tromsøysund Meieri oli korttelille leimallinen koko ajanjakson ajan. Sen toiminnan vuoksi ensimmäisiä rakennuksia purettiin ja tontteja yhdistettiin.



Valokuva n. vuodelta 1880. Storgatan julkisivu. (Perspektivet-museon valokuva-arkisto)

Korttelin Storgatan ja Grønnegatan varrella olevat tontit rakennettiin tällä ajanjaksolla. Rakennukset ovat pääosin asumiskäytössä. Julkisivut kaksikerroksisia.



Valokuva n. vuodelta 1900.
Tabernaakkeli. Smiths Hotel oikealla.
(Ytreberg, nide III)

Korttelin yhteismaahan rajoittuva pohjoisosa rakennettiin ensin. Hallitsevat ja tärkeät keskustatoiminnot sijoittuivat Strandskilletin varrelle.

KAUPUNKIPIHAT



Storgata 30. Valokuva vuodelta 2007

Liikerakennus sodanjälkeiseltä ajalta leimaa korttelia. Yhteistä näille on koko tontin rakentaminen uudelleen.



Storgata 42 ja Tabernaakkeli. Valokuva vuodelta 1938.
(Tromssan museon valokuva-arkisto)

1800-luvun rakennukset säilyttävät autenttisuutensa koko ajanjakson ajan. Yksittäiset rakennukset saavat uuden käytön.



Tromsøysund Meierin päärakennus.
Julkisivu Strandskilletillä.
Rakennuslupahakemus. 1906.
(Kaupunginarkisto)

Teollisuutta aletaan perustaa. Smiths Hotel purettiin Tromsøysund Meierin alta. Korttelin ensimmäinen kivitalo.



Grønnegata 27. Valokuva n. vuodelta 1950.
(Tromssan museon valokuva-arkisto)

Ensimmäiset kerrostalot. Asuintaloja kadun varrella. Sisäänkäynti pihalle suoraan kadulta. Pihalla aittoja, verstaiteja jne.

Strandskillet on yksi kaupungin viidestä yhteismaasta.

Yhteismaat sijoittuvat kaupungin pääkatujen kanssa ristiin ja yhdistävät meren kulttuurimaisemaan ja kaupungin yläpuolella oleviin maihin. Yhteismailla oli merkitystä palokujina ja yhteisenä kaupunkialueena. Kaupungin yhteiset toiminnot sijoittuivat yhteismaiden varrelle. Ne ovat siksi kaupungin päärakenteita.

Meijerikortteli rajoittuu Strandskilletiin.

Suora yhteys Strandskilletiin vaikutti meijerikortteliin ja sen tonttien käyttöön. Tähän rakennettiin hotelli ja kirkko sekä kaupungin postikonttori.

Vuonna 1907 Tromsøysund Meieri rakennettiin Strandskilletin varrelle. Sisäänajo oli yhteismaan puolella. Meijeri oli riippuvainen hyvistä yhteyksistä merelle maidon ja valmiiden meijerituotteiden kuljetusta silmälläpitäen. Yhteismaa täytti nämä edellytykset. Samalla meijeri vaikutti yhteismaan kehitykseen, kun se rakennettiin Nerstrandaan.

Tietoja Tromssasta

Tromssa sai kaupunkioikeudet vuonna 1794 vahvistamaan Norjan/Tanskan etuja Pohjois-Norjassa. Tromssa on ollut merkittävä kirkonkylä ja strateginen paikkakunta jo 1200-luvulla. Kauppatavaraa kuljetettiin meritse Bergeniin jo kauan ennen kuin Tromssasta tuli kaupunki. Tunturit ympäröivät kaupunkimaisemaa. Tromssassa keskiyön aurinko paistaa kaksi kuukautta ja talven pimeä aika kestää kaksi kuukautta. Vuoden 1794 jälkeen kaupunki kasvoi nopeasti. Kaupunkia leimaa hyvin säilyneet puutalot, jotka ovat peräisin 1700-luvun lopulta. Niitä rakennettiin 1900-luvulle asti. Tromssan keskustassa on useita kokonaisia kortteleita, joissa on hyvin säilyneitä puutalokokonaisuuksia. Varhainen 1900-luku oli Pohjoiselle jäämerelle tehtyjen suurten löytöretkien aikaa. Sen ajan retkikunnat varustettiin Tromssassa. Toisen maailmansodan aikana Tromssalla oli tärkeä rooli Norjan kuninkaan viimeisenä oleskelupaikkana ennen hänen siirtymistä Englantiin vuonna 1940. Tromssassa on tällä hetkellä 66 000 asukasta ja noin 7 000 opiskelijaa. Määrä on kasvanut yli 20 tuhannella viimeisen 25 vuoden aikana, ja kasvu on suurta edelleen. Syynä kasvuun on Tromssan yliopiston perustaminen. Tromssasta Osloon on matkaa 1 700 kilometriä. 10 päivittäistä suoraa lentoa Osloon kuljettaa kaikkiaan 1,5 miljoonaa matkustajaa Tromssaan vuosittain.

Vaihe 1: Kulttuuriperinnön luonne

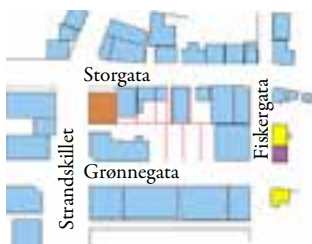
MEIJERIKORTTELIN KULTTUURIHISTORIALLINEN LUONNE KORTTELITASOLLA

KONTEKSTI

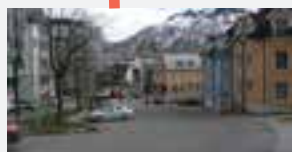
VISUAALINEN RAKENNE

KUVAUS

1960-2008



Pohjoisen ja läntisen korttelin visuaalinen rakenne muuttuu. Pihat rakennetaan umpeen. Tehokkuus ja korkeus kasvavat. Toiminta muuttuu.



Tällä ajanjaksolla osia korttelista muutetaan. Useita 1800-luvun taloja puretaan. Uusia liikerakennuksia rakennetaan.

Strandskilletin ja Storgatan kulmasta puretaan Tabernaakkeli, ja tilalle tulee uusi seurakuntatalo. Kolme korttelin kulmarakennusta saa "modernimman" ulkoasun. Tämä muuttaa korttelin visuaalista luonnetta.

Vuonna 2007 rakennettiin uusi porttiauikko, joka vie Strandskilletiltä entisen meijerin pihalle.

Storgatan varrella on edelleen neljä 1800-luvun asuintaloa.

1906 - 1960



Korttelin pienen mittakaavan rakenne säilyy koko ajanjakson. Toiminnot muuttuvat asumisen toiminnoista elinkeinoelämän toiminnoiksi.



Uusia istutuksia Strandskilletille sotien välisenä aikana. (Tromsø Bys Historie, side 3)

Kun Balsfjordveien avattiin vuonna 1926, lauttakuljetusten tarve salmen yli kasvoi. Vuonna 1952 perustettiin uusi lauttareitti Strandtorgetille.

Tromsøysund Meieri perustettiin vuonna 1907. Meijerillä oli suuri alueellinen ja kansallinen merkitys maitotuotteiden viennissä. Meijeri muutti korttelista vuonna 1960. Samana vuonna avattiin siltä Tromssansalmen yli, joten lauttaliikennettä ei enää tarvittu.

Korttelin Storgatan puoleinen julkisivu on pysynyt muuttumattomana 1800-luvulta lähtien. Vuonna 1956 muuttui Storgata 30:n kulmatontti.

1870 - 1906



Korttelilla pienen mittakaavan rakenne. Asuntoja Strandskilletin eteläpuolelle. Liiketiloja ja asuntoja Strandskilletin pohjoispuolelle.



Valokuva vuodelta 1933 (Tromsøysund Meieri 75 år)

Kaupungin otettua Prestengetin haltuunsa kaupunki laajeni Strandskilletin eteläpuolelle. Meijerikortteli kaavoitettiin ja sitä laajennettiin siten, että suorakulmaista korttelirakennetta jatkettiin. Ensimmäiset lainhuudot tehdään Strandskilletin ja Storgatan varrella oleville tonteille.

Storgatan varrelle rakennetaan kaksikerroksisia asuintaloja ja pihan perälle ulkorakennuksia. Ajanjakson lopussa kortteli on pääosin rakennettu.

Strandskilletin varrelle sijoitetaan hallitsevia rakennuksia: baptistiseurakunnan Tabernaakkeli ja Smiths Hotel.

Vaihe 2: Kulttuuriperinnön merkitys

MEIJERIKORTTELIN MERKITYS JA TILA

HISTORIALLINEN MERKITYS

Meijeri muuttaa pois vuonna 1960. Korttelin merkitys vähenee hetkellisesti, kunnes kaupungin elinkeinoelämä vilkastuu 1960- ja 1970-luvuilla.

Korttelin toiminnallinen sisältö muuttui asuintoiminnoista ja teollisuuden toiminnoista elinkeinoelämän toiminnoiksi.



Julkisivu Storgatalle. Valokuva vuodelta 2007.

Korttelin merkitys kasvaa, kun Tromsøysund Meieri perustetaan Strandskilletille 1906. Historioitsija Nils A. Ytreberg kirjoittaa:

"...kaupungin kaupankäynnille sekä ravitsemus- ja terveys-tilanteelle Tromsøysund Meierillä oli mitä suurin merkitys." (Tromsø Bys Historie)

Meijerin perustamista juuri Strandskilletille lähelle merenrantaa selittää myös sen riippuvuus merikuljetuksista. Toimintaa kehitettiin perustamalla voitehdas, jonka tuotanto aloitettiin Nerstrandassa vuonna 1908.



Strandskillet–merenranta-akseli saa uuden merkityksen. (Valokuva vuodelta 1928. Ytreberg, nide III)

Strandskillet on merkityksellinen yhteisö, jolla sijaitsee kaupungin kaksi suurta hotellia, postikonttori ja baptistikirkko. Yhteisö on suoraan yhteydessä kulttuurimaisemaan ja saaren takamaihin.

Korttelin rakennettu ympäristö merkitsee kaavoitetun kaupunkikehityksen alkua Strandskilletin eteläpuolella.

TILA/LUETTAVUUS

Uusimmat rakennukset mukautuvat pääasiassa alkuperäiseen korttelirakenteeseen. Tämä koskee

- julkisivun sijaintia ja korkeutta
- rakennetun ympäristön mittakaavaa
- sijaintia aurinkoon nähden, näkymiä.

Toiminnallinen rakenne on muuttunut. Sisäiset tulotiet ovat jäljellä.

Ajoneuvotie Strandskilletiltä meijerin pihalle rakennetaan uudestaan 2007. Strandskilletin merkitys meijerin toiminnalle hämärtyy.

NYKYMERKITYS

Korttelilla on suuri merkitys vilkkaalle elinkeinoelämälle. Tavoitteena on kaavoittaa laajempaa aluetta, joka käsittää useita korttelin tontteja.

Korttelin kulttuurihistoriallinen merkitys liittyy kaupungin kehityksen kolmeen tärkeään ajanjaksoon:

- 1800-lukuun ja puutaloihin
- teollisuuden syntyyn 1900-luvun alussa
- sodanjälkeisen kaupan ja elinkeinon kasvuun.

1971: Tabernaakkeli puretaan, ja uusi seurakuntatalo rakennetaan.

1960: Meijeri muuttaa pois korttelista.

1960: Tromssansalmen yli rakennettu silta avataan.

1952: Lauttaväylä siirretään Strandtorgetille. Kiinteä lauttareitti.

1936: Balsfjordveien avataan.

1935: Lastauslaituri Strandtorgetille.

1932: Meijeri laajenee. Uusi pannuhuone pihaan.

1926: Kolme kirkkotupaa puretaan Nerstrandasta.

1918: Voitehdas uudisrakennus Nerstrandaan.

1918: Strandskilletin laituri rakennetaan.

1908: Tromsø Smørfabrik perustetaan Nerstrandaan.

1907: Tromsøysund Meierin uudisrakennus on valmis.

1904: Kivitalopakko otetaan käyttöön.

1870 Tabernaakkeli ja Smith's Hotell rakennetaan.

1866: Ensimmäiset lainhuudot korttelin tonteille.

1846: Strandskilletin eteläpuolen korttelit kaavoitetaan.

1837: Luutnantti Duen kaava kaupungin laajentamista varten.

-  Teollisuutta
-  Asuntoja
-  Liikkeitä
-  Vapaakirkko

1960-2008

1906 - 1960

1870 - 1906

Vaihe 1: Kulttuuriperinnön luonne

KERROSTALOJEN KULTTUURIHISTORIALLINEN LUONNE

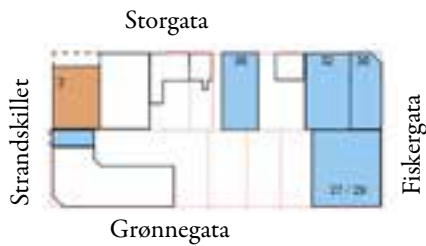
ORGANISOINTI JA TOIMINTA

VISUAALINEN RAKENNE

KUVAUS

1960-2008

sodanjälkeinen



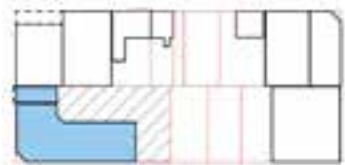
Muutettuja kaupunkitaloja

Sodanjälkeisen ajan rakennukset heijastavat tarvetta kaupungin keskustan alueen suurempaan hyödyntämiseen. Rakennuskorkeus kasvaa, ja tyhjä tontit rakennetaan umpeen.

Meijerin pannuhuone ja sen piippu on purettu.

Kaikki 1800-luvun rakennukset on otettu elinkeinoelämän käyttöön. Ulkorakennukset ja aitat on purettu. Kiinteistöjen rajat ovat muuttuneet 1870-luvulta.

meijeri



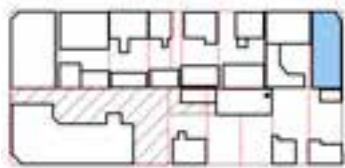
Meijerin päärakennus

1800-luvun puutalot



Storgata 38, 40, 42

sodanjälkeinen



Storgata 30. Valokuva 2007.

Storgata 30 muuttuu vuonna 1956. Piha-alue rakennetaan umpeen. Koko alue elinkeinoelämän käyttöön. Arkkitehtuurissa näkyy modernismi.

Meijeri toimii korttelissa koko ajanjakson ajan. Vuonna 1932 tuotantopihaa laajennettiin rakentamalla uusi tuotantorakennus ja korottamalla Grønnegatan varrella sijaitsevaa päärakennusta. Uusi pannuhuone ja piippu rakennetaan Grønnegata 31:n, 33:n ja 35:n tonteille.

1906 - 1960

meijeri



Meijerin päärak. V. 1932 jälk.. Valok. vlt 1932.

1800-luvun kaupunkitalot säilyttivät rakenteensa koko ajanjakson ajan. Ulkorakennusten ja aittojen koko muuttui tarpeen mukaan. Ajanjakson loppua kohden käyttö muuttui asuintoiminnasta elinkeinotoiminnaksi.

1800-luvun



Grønnegata 27. Valok. n. vlt 1950.

Tromsøysund Meieri aloitti rakentamisen osoitteessa Strandskillet 4. Ensimmäinen pannuhuone ja piippu rakennettiin päärakennuksen siivoksi.

1870 - 1906

meijeri



Meijerin päärak. pohja, kesäk -06



Meijeri, Strandskilletin julkisivu

Piharakenne 1800-luvun puurakennuksineen toteutettiin koko korttelissa ajanjakson kuluessa. Smiths Hotel (sininen alue) puretaan meijerin alta.

1800-luku



Julkisivu Storgatalle. Valok. n. vlt 1890.

Vaihe 2: Kulttuuriperinnön merkitys

KERROSTALOJEN MERKITYS JA TILA

HISTORIAALLINEN MERKITYS

Sodanjälkeinen arkkitehtuuri kertoo ajanjakson kaupan ja elinkeinoelämän voimakkaasta kasvusta.

Meijerin päärakennus on menettänyt historiallisen merkityksensä.

Storgata 34:llä, 38:lla ja 40:llä on merkitystä säilyneiden 1800-luvun piha-alueiden rakennusrakenteiden vuoksi.

Storgata 42:lla on rakennushistoria, joka kertoo mukautumisesta uusiin tarpeisiin koko 1900-luvun ajalta. Rakennus on esimerkki 1800-luvun puutalon muuttumisesta apteekiksi, Roald Amundsenin majataloksi ja myöhemmin ravintolaksi.

Meijeripihan rakentaminen, kasvu ja myöhempi siirto leimaavat korttelia koko ajanjakson ajan. Kehitys heijastelee yhteiskunnan suuria muutoksia.

1800-luvun kaupunkitalot muuttuivat vain vähän tällä ajanjaksolla. Rakennukset toimivat etupäässä asuintoina.

Kaupunkikorttelit kertovat kaupungin kasvusta vuosisadan vaihteessa.

TILA/LUETTAVUUS

Meijerin entisen päärakennuksen ulkoasu on säilynyt hyvin. Katolle on rakennettu erkkerit. Molempien sukupolvien pannuhuoneet piippuineen on purettu. Sisäänajo Strandskilletiltä tuotantopihalle on rakennettu uudelleen.

1800-luvun rakenne on luettavissa. Kaikki ulkorakennukset on hävitetty. Storgata 34:n, 38:n ja 40:n alkuperäisten asuintalojen autenttisuus on keskitasoa. Kaikki alkuperäiset ikkunat ja ulko-ovet on vaihdettu. Ulkoverhous on vaihdettu. Yksittäisten rakennusten ikkuna-aukkoja on muutettu voimakkaasti. Storgata 42:n autenttisuus on heikko suhteessa alkuperäiseen 1800-luvun tilanteeseen useiden muutos- ja laajennustöiden vuoksi.

"Lene-småttet" ja sisääntuloväylä Storgatalta ovat koskemattomia. 1800-luvun kiinteistörajoja on pääpiirteissään kunnioitettu.

NYKYMERKITYS

Storgata 30:llä on kulttuurihistoriallista merkitystä, sillä se on esimerkiksi 1950-luvun kaupunkitontin muutoksesta.

Meijerin päärakennus on fyysinen jälki toiminnasta, jolla oli suurta teollista merkitystä paikallisesti, alueellisesti ja maakunnallisesti. Laitos kertoo tärkeästä ajanjaksosta ja muutoksesta, jossa elinkeino muuttuu perustuotannosta jalostettuihin tuotteisiin.

Jäljellä olevat 1800-luvun kaupunkitontit kertovat niiden rakenteesta ja järjestyksestä korttelin ensimmäisen laajennuksen ajalta. Tämä rakenne on paikallisesti ja valtakunnallisesti merkittävä.

- n. 1990:** Grønnegata 33 (Oktober Bokhandel) puretaan.
1975: Storgata 36 saa uudisrakennuksen.
1971: Tabernaakkeli puretaan, ja uusi seurakuntatalo rakennetaan.
1968: Tromsø Håndv.:n uudisrakennus Grønnegata 27–29.
n. 1967: Grønnegata 27:n ja 29:n asuintalot ja ulkorakennukset puretaan.
1967: Storgata 32 hakee asuintalon purkulupaa.
1960: Meijeri muuttaa pois korttelista.
1956: Storgata 30:een uudisrakennus.
1938: Nordstjernen Apotek perustetaan osoitteeseen Storgata 42.
1933: Meijeri ostaa Ludvig Hansenin naapuritontin.
1932: Uusi pannuhuone meijerin pihaan.
1932: Meijerin päärakennuksen korotus.
1920-luku: Roald Amundsen vieraana apteekkari Zappfen luona.
1907: Tromsøysund Meierin tuotanto käynnistyy.
1904: Kivitalopakko käyttöön.
1884: Storgata 34 vakuutusarvio. Ulkorakennukset 80 m².
1870: Tabernaakkeli ja Smiths Hotell rakennetaan.
1867: Storgata 34 vakuutusarvio. Ulkorakennukset 52 m².
1867: Rekisteröintitodistus osoitteeseen Strandskillet 2.
1866–1870: Ensimmäiset lainhuudot osoitteessa Grønnegata 27–39.
1866–1868: Ensimmäiset lainhuudot osoitteessa Storgata 30–42.

- Teollisuutta
- Asuntoja
- Liikkeitä
- Vapaakirkko

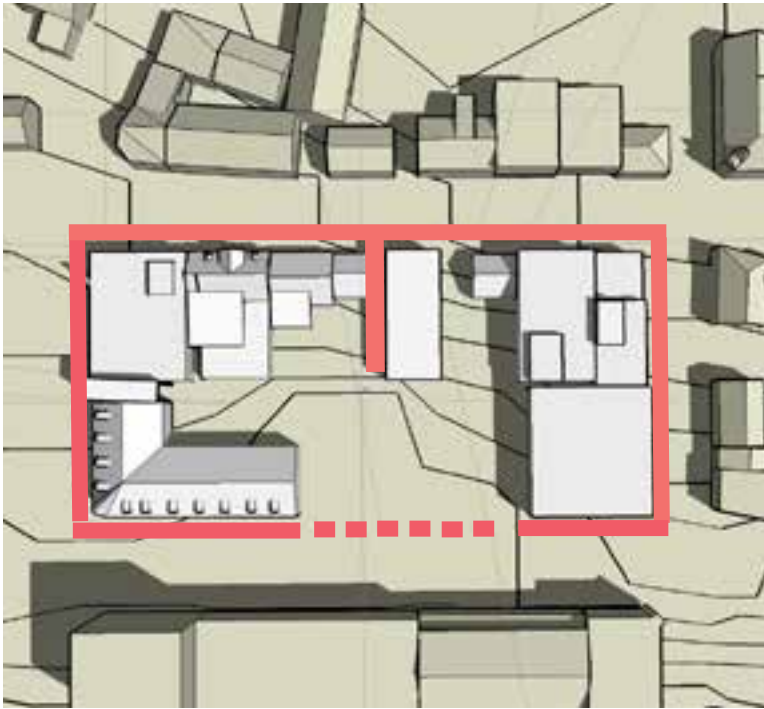
1960-2008

1906 - 1960

1870 - 1906

ARVO

KORTTELIRAKENNE



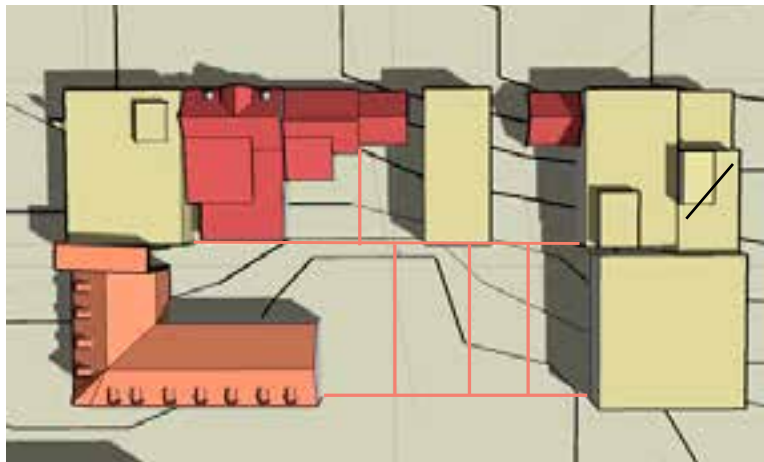
Kulttuurihistoriallinen arvo korttelitasolla

Korttelilla on suuri arvo, sillä se kertoo kaupungin kehityksestä kolmella eri aikakaudella:
 – alkuperäinen korttelirakenne n. vuodelta 1870
 – teollisuuden muodostuminen, 1900-luvun alku
 – voimakas kaupan ja elinkeinoelämän kasvu 1960- ja 1970-luvuilla.
 Todennäköisesti minkään muun Tromssan korttelin historialliset vaiheet on dokumentoitu yhtä hyvin.

Kansallinen näkökulma

1800-luvun kaupungin korttelirakenne ja puurakennukset saattavat olla valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö.

PIHARAKENNE



- Jäänteitä 1800-luvun piharakenteesta
- Varhaisempi meijerin päärakennus ja tuotantopiha
- Sodanjälkeinen rakentaminen
- Kiinteistörajat

Kulttuurihistoriallinen arvo rakennustasolla

Tärkeitä viitteitä ja dokumentointia, jotka liittyvät rakenteeseen:

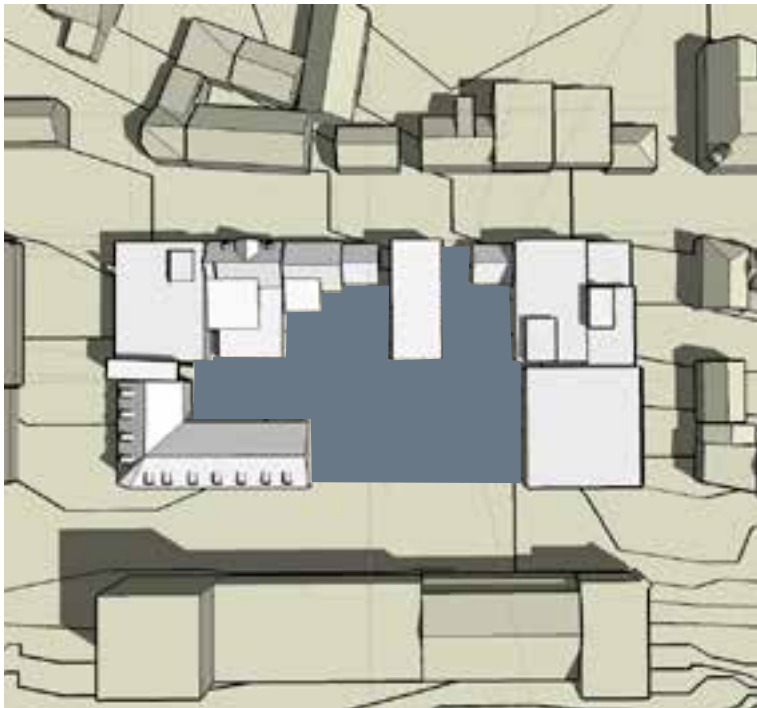
- rakennukset n. vuodelta 1870: päärakennus kadun varrella ja pihan perällä aitat ja verstaas.
- varhaisempi meijerin päärakennus ja tuotantopiha
- esimerkki tontin varhaisesta muutoksesta elinkeinoelämän laajentuessa sodanjälkeisenä aikana.

Kansallinen näkökulma

Tromssan 1800-luvun puukaupungin rakennukset saattavat olla valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Jäänteitä teollisesta kulttuurista ja rannikkokulttuurista varhaiselta 1900-luvulta on hieman jäljellä maaperässä. Ks. lähdeviitteet.

KEHITYSPOTENTIAALI

KORTTELIRAKENNE



Korttelirakenteen kehityspotentiaali

Mahdollinen kehitys säilyttää ja vahvistaa korttelin historiallista luonnetta. Tämä mahdollistaa paikan rakentamisen uudelleen.

Tällaisen valinnan seurauksena korttelin arvo kaupungin kehityshistorian tärkeiden aikakausien viitekehyskorttelina häviää.

PIHARAKENNE



- 1800-luvun piha
- 1800-luvun pihan rakennettu alue
- Kiinteistörajat

Rakennusten kehityspotentiaali

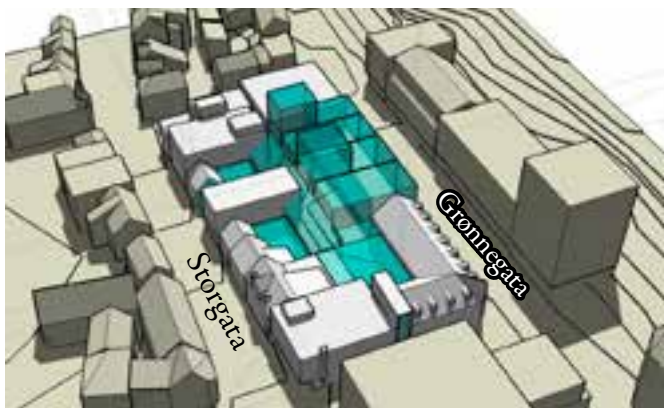
Avoimet pihat voivat aloittaa uuden ja vahvistaa korttelin aiempia vaiheita. Tämä tuo kortteliin avoimuutta, joka mahdollistaa vaihtelun, avoimet paikat ja viheralueet.

Tällainen "avoimen tilan strategia" tavoittaa useita kaupunkitalan ominaisuuksia:

- Grønnegatan puoleisen julkisivun korjaus
- korttelin liikkeiden ylläpito ja kehittäminen
- avoimuus korttelissa, mahdollisuus eriyttää toimintoja ja elämyksiä
- säilyttää ja vahvistaa kujaa osana julkista tilaa.

Sisäänkäynnin palauttaminen Strandskilletiltä meijerin aiempaan tuotantopihaan vahvistaa piharakennetta ja osoittaa Strandskilletin ja korttelin välisen entisen vuorovaikutuksen.

Vaihe 3: Kulttuuriperinnön muutoskapasiteetti



Poikkileikkaus meijerin pihasta



Poikkileikkaus Storgata 38:n pihasta



Poikkileikkaus meijerin pihasta



Poikkileikkaus Storgata 38:n pihasta

Korttelin kehitys: korttelin uudelleenrakentaminen

Korttelin uudelleenrakentaminen, vrt. korttelitason kehitystason mahdollinen lähtökohta:

- korttelin historialliset edellytykset
- nykyajan kaupungin keskustan pinta-alan hyödyntämisvaatimukset
- yhteisen kaupunkialueen, katujen ja yhteismaiden ominaisuudet.

Kuvissa on esitetty havainnollisesti korttelin sietorajojen varhainen tulkinta, joka perustuu kriittiseen rajapintaan (julkisivujen korkeus, rakennusten maksimikorkeus ja rakennusten koko).

Tarkemmat arviot ja muutokset tehdään myöhemmin kaavoitus- ja projektin kehitysprosessissa. Arviot ja muutokset tehdään suhteessa olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön, kattojen muotoihin jne.

Rakentamiseen perustuva korttelin kehitys

Rakentamiseen perustuvan korttelikehityksen mahdollinen lähtökohta:

- kaupunkitonttien historialliset edellytykset, mm. kiinteistörajat
- nykyajan kaupungin keskustan pinta-alan hyödyntämisvaatimukset
- yhteisen kaupunkialueen, katujen ja yhteismaiden ominaisuudet.
- yksityisten kiinteistöjen ominaisuudet.

Kuvissa on esitetty korttelin sietorajojen varhainen tulkinta. Tarkemmat arviot ja muutokset tehdään myöhemmin kaavoitus- ja projektin kehitysprosessissa. Arviot ja muutokset tehdään suhteessa olemassa olevaan rakennettuun ympäristöön, yksityisiin tontteihin, kattojen muotoihin jne.

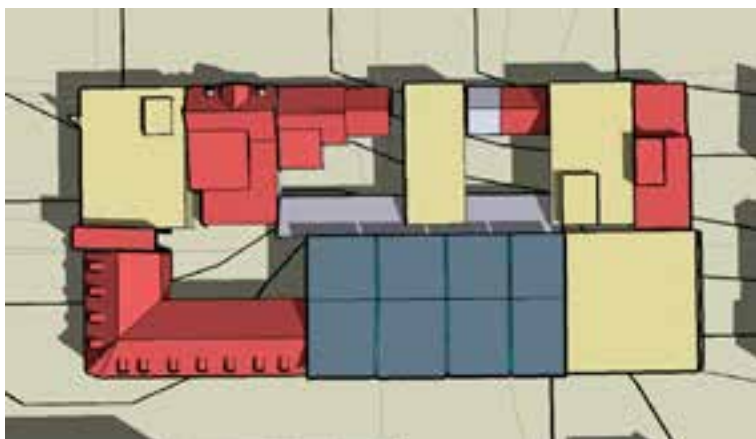
Koska sisäänajo meijerin tuotantopihalle on rakennettu umpeen, saattavat vaatimukset lumenpoistolle johtaa pihan kattamiseen. Päärakennuksen järeä muoto ja materiaali kestävät tällaisen kattamisen paremmin kuin 1800-luvun puuarkkitehtuuri.

Vaihe 4: Joustovara



- Olemassa olevat rakennukset, jotka on suojeltu Norjan maankäyttö- ja rakennuslain 25.6 §:n mukaisesti
- Olemassa olevat rakennukset, jotka on suojeltu Norjan maankäyttö- ja rakennuslain 25.1 §:n mukaisesti

- Uusien rakennusten maksimikorkeus:
- korkeintaan 6,5 metriä korkeampi kuin meijerirakennuksen katonharja
 - sama kuin meijerin päärakennus
 - kalteva pihalle päin
 - suojellun rakennuksen räystäään alapuolella



- Olemassa olevat rakennukset, jotka on suojeltu Norjan maankäyttö- ja rakennuslain 25.6 §:n mukaisesti
- Olemassa olevat rakennukset, jotka on suojeltu Norjan maankäyttö- ja rakennuslain 25.1 §:n mukaisesti

- Uusien rakennusten maksimikorkeus:
- sama kuin meijerin päärakennuksen katon korkeus
 - kalteva pihalle päin

Korttelin edellytyksiin perustuva joustovara.

Joustovaran määrä jaetaan, jotta saavutetaan

- asteikko, joka soveltuu kulttuurihistorialliselle rakennetulle ympäristölle
- määrät, jotka heijastavat ja ilmentävät korttelin alkuperäistä tonttijakoa
- tilanne, jossa näkymä takana olevista rakennuksista huomioidaan paremmin.



Kuvassa on esitetty mahdollinen korttelin profiili mereltä päin, kun kehittämisen pohjana käytetään korttelirakennetta.

Rakentamisen ehtoihin perustuva joustovara.

Aiempien aikakausien rakennuksiin liittyvä piha-alue pidetään avoimena.

Rakentamattomat kiinteistöt Grønnegatalla voidaan rakentaa uudelleen ilman piha-aluetta.



Kuvassa on esitetty korttelin hyödyntämismahdollisuudet, kun kehittämisen pohjana käytetään olemassa olevia rakennuksia.

Johtopäätökset ja suositukset

Meijerikorttelilla on suuri kulttuurihistoriallinen merkitys, sillä se kertoo kaupungin kehityksestä kolmella tärkeällä aikakaudella:

- 1800-luvun puutalorakentaminen
- teollisuuden synty 1900-luvun alussa
- sodanjälkeisen ajan kaupan ja elinkeinoelämän kasvu.

Todennäköisesti mikään muu kortteli ei pysty yhtä hyvin kuvastamaan näitä kaupungin kehityksen perusvaiheita. Analyysi kertoo, että mainittuja ajanjaksoja voidaan käyttää korttelin kehittämisen pohjana. Tämä edellyttää, että jäljellä olevia avoimia piha-alueita (joissa edelleen on rakennuksia) ylläpidetään ja mahdollisesti aktivoidaan kaupungin julkisina alueina.

Korttelin asemakaavan on ensisijaisesti huomioitava korttelin historiallinen rakenne. Tämä tarkoittaa, että uudet rakennukset on suhteutettava siten kuin on esitetty korttelirakennetta kuvaavassa vaihtoehdossa. Suojeltavat rakennukset ja piha-alue tulee lisäksi suojella kaavamerkinnoin ja -määräyksin. Lisäksi kulttuuriperintöviranomaisten tulee edellyttää omistajilta rakennusten vaalimista ja hoitoa.

RAKENNUKSET



Ohjeita suojeltavien rakennusten kunnossapitoon

Storgata 30

Esimerkki varhaisesta sodanjälkeisestä arkkitehtuurista, jossa on käytetty osittain uudelleen alkuperäisiä 1800-luvun puutaloja. Kohde on suojeltu Norjan kaavoitus- ja rakennuslain (PBL) §:n 25.6 mukaisesti. Hoito: Rakennuksen alkuperäiset sisätilat tulee suojella.



Storgata 34

Rakennus on esitetty suojeltavaksi keskustan asemakaavassa. Hoito: Julkisivut säilytetään nykyisellään tai palautetaan aiempaan asuun. Eterniittilevyt poistetaan ja korvataan liuskekivellä, johon haetaan avustusta. Ikkunoiden uudistaminen.



Storgata 38

Rakennus on esitetty suojeltavaksi keskustan asemakaavassa. Hoito: Julkisivut säilytetään nykyisellään tai palautetaan aiempaan asuun. Katto ja julkisivu korjataan.



Storgata 40

Rakennus on esitetty suojeltavaksi keskustan asemakaavassa. Hoito: Julkisivut säilytetään nykyisellään tai palautetaan aiempaan asuun. Eterniittilevyt poistetaan ja korvataan liuskekivellä, johon haetaan avustusta.



Storgata 42

Rakennus on esitetty suojeltavaksi keskustan asemakaavassa. Hoito: Aiemmilta ajanjaksoilta peräisin olevat väliseinät ja kiinteä sisustus (ovet, paneelit jne.) tulee säilyttää.



Meijerin päärakennus.

Rakennus on esitetty suojeltavaksi Norjan kaavoitus- ja rakennuslain §:n 25.6 perusteella keskustan asemakaavassa.



Storgata ja meijerikorttelin rakennukset. Valokuva n. vuodelta 1890.

Odda



Oddan sulattoalueen paikka-analyysi

Lähtökohta

Odda Smelteverk teki konkurssin vuonna 2003. Sulatto oli toiminut 95 vuotta. Konkurssin myötä Oddan teollisuuden kulmakivi katosi. Oddan kaupungin koko kasvu oli perustunut Tyssedalista saatavan voiman hyödyntämiseen sekä karbidin ja syaaniamidin valmistukseen Oddan sulatossa. Sulatto ja Oddan keskusta sijaitsevat jokitasangolla Opojoen suulla. Tehtaan käytössä ollut alue on lähes yhtä suuri kuin kaupungin koko keskusta-alue. Siksi alueen uutta käyttöä alettiin hakea nopeasti. Tarkoituksena on tehdä vanhasta sulattoalueesta elävä ja kiinteä osa Oddan keskustaa.

Vuonna 2007 kunta teki esityksen sulattoalueen asemakaavaksi. Alueellinen viranomainen vastusti asemakaavaa vedoten kansallisiin kulttuuriperintöarvoihin. Asian edistämiseksi alueellinen taho ja Riksantikvaren suosittelivat kulttuurihistoriallisen paikka-analyysin laatimista sulattoalueelle DIVE-menetelmällä.

Analyyysin tausta ja tavoitteet

Tavoitteena oli, että DIVE-analyysi, joka valottaisi Oddan sulaton suojelun ja kehittämisen toimintamahdollisuuksia, toimisi tietopohjana ja aloitteena kesällä 2008 tarkistetulle asemakaavalle. Oddalle laadittiin samanaikaisesti myös kaupallinen analyysi ja liikennearviointi. Näitä kolmea raporttia työstettiin helmikuusta toukokuuhun 2008.



Analyyisialue ja ohjelma

Analyyisialue kattoi ensisijaisesti sulattoalueen (sulatto – harmaalla merkitty alue). Sulaton ominaisuuksia ja mahdollisuuksia selkiytettiin tekemällä kuvaukset neljällä eri tasolla: arvot Oddan ulkopuolella (sulatto laajemmasta perspektiivistä); Oddan kaupunki (sulatto kiinteänä osana kaupungin keskusta-alueita); sulattoalue (sulatto teollisuushistoriallisena kulttuuriympäristönä); rakennukset (sulatto kokoelmana prosessi- ja teknisiä laitoksia). Oddan sulaton paikka-analyysia toteuttamaan Oddan kunta nimitti laajapohjaisen työryhmän, joka laati esityksen.

Vaihe 1: Kuvaus – historiallinen kehitys, sisältö ja luonne

Analyyysin ensimmäisessä vaiheessa luodaan tietopohja. Tietopohjan perusteella arvioidaan kulttuuriperinnön ominaisuuksia ja sitä, millaisia mahdollisuuksia se antaa kaupungin kehitykselle. Tietopohjan tulee osoittaa, kuinka luonnon määrittämät ja kulttuurikohtaiset edellytykset ja olosuhteet erikseen ja yhdessä ovat muovanneet aluetta ja kuinka valotetaan paikan historiallisten ”kertomusten” ja nykyisen ympäristön välisiä yhteyksiä. Analyyysin maantieteelliset puitteet ja temaattiset tietotarpeet määritetään yhdistämällä ne kaavoitusprosessiin ja työn ongelmanasetteluihin. Tässä Oddan sulaton analyyssi on valittu neljä maantieteellistä tasoa (nk. lentokorkeutta):

1. Oddan ulkopuoliset arvot
2. Oddan kaupunki
3. Sulattamon alue
4. Yksittäiset rakennukset

Työssä toteutettiin seuraavat toimet:

- historiallisen tiedon hankinta ja kartoitus
- tiedon järjestely
- tietopohjan syventäminen ja tab käsittely.

Aikaikkunat
Analyyсияjankohdan tilanne on ponnahduslauta, jolta sukeltaan historiaan, koska nykyinen kaupunkimaisema sisältää ja toistaa menneiden aikojen toimintoja, rakenteita ja visuaalista sisältöä. Tämän päivän ympäristöt voivat siten toimia historiallisina johtolankoina, joita voidaan arkeologin tavoin seurata ajassa taaksepäin historiallisten kerrostusten avulla siten, että löydetään historialliset lähtökohdat. Matkalla etsitään tietoa, joka voi selittää historiallisten kertomusten yhteiskunnallista kontekstia ja tilannetta.

Analyyssiä käytetään aika ja tila -matriisia (aikaikkunaa) välineenä, jolla järjestetään ja välitetään historiallista tietoa. Matriisissa on katsaus paikan historialliseen kehitykseen, sisältöön, yhteyksiin ja aikasyvyyteen, ja sitä voidaan käyttää kaikissa analyyysivaiheissa (lähde: Riksantikvaren).

Alanjako
Analyyssialue nykyään ja ennen

Makrotaso
Analyyssialueen maisemallinen tai maantieteellinen konteksti

Yleistaso
Analyyssialueen pääjärjestely-, rakenteet ja -piirteet

Paikallistaso
Analyyssialueen sisäinen järjestely, sis. rakenteet, rakennettu ympäristö

Yksityiskohtainen taso
Analyyssialueen yksittäiset kiinteistöt, rakennukset, kohteet

Historisk matrise

Tidsdimensjon	Rommelig dimensjon			Bygninger
	Verden utenfor	Odda by	Smelleværksområdet	
2003 > Nåtid - på jakt etter ny identitet				
1970-2003 Miljøvern - omsättningsvikt, konkurser				
1945-1970 Modernisering - framidsopptimisme				
1921-1945 Skilfende tider - konkurser og nye eiendommer				
1906-1921 Etablering av industrien - fra bygd til by				
1850-1906 Turisme - vakker natur				
> 1850 Bondeøkonomi - seikberging og kirkested				

1906 – 1921: Teollisuuden perustaminen

-> 1850 1850-1906

1906-1921

1921-1945

1945-1970

1970-2003

2003 ->

1850-2008

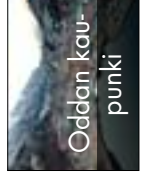
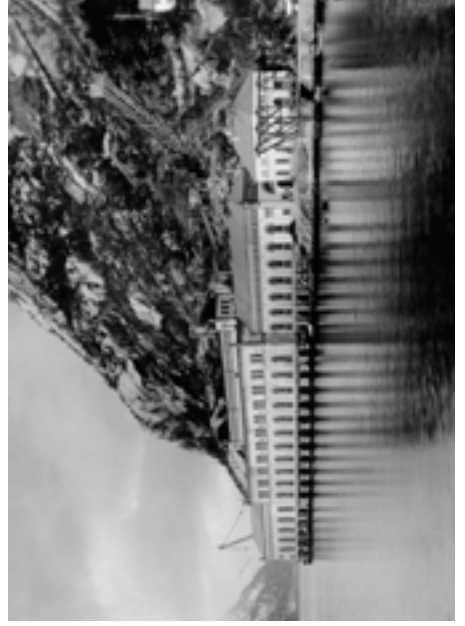
Ensimmäinen teollinen vallankumous oli pääosin brittiläinen ilmiö ennen vuotta 1850. Norjassa teollinen vallankumous alkoi vasta 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla ja silloinkin se oli vaatimatonta osaa Norjan taloutta. Kehitystä tapahtui puunjalostusteollisuudessa (sahat ja puumassan tuotanto), tekstiiliiteollisuudessa ja konepajateollisuudessa. Kaikki nämä teollisuuden alat perustuvat ”teknologiapakettien” määntuontiin.

Vuosisadan vaihteessa alkoi toinen teollinen vallankumous. Sen taustalla oli sähköenergiamuotona, kemian teollisuus sekä tiiviit yhteydet tieteen, tekniikan ja teollisuuden välillä. Vaadittiin merkittäviä investointeja, jotka olivat mahdollisia vain sen ansiosta, että pääoma ja työvoima pääsivät va-

paasti liikkumaan yli maanrajojen. Ajanjaksolla 1870–1914 Eurooppa oli valtansa huipulla, vaikka USA kavensi Euroopan etumatkaa vähitellen. Teollisuus toi mukanaan suuria rikkauksia. Tätä pääomaa vietiin Euroopan laitamille, kun etsittiin uusia investointikohteita. Pääoman leviäminen laajeni samalla teollista vallankumousta. Toinen teollinen vallankumous tarvitsi uutta tekniikkaa ja samalla pääoman uudelleenjärjestelyä. Kehitys kulki kohti suuria yksiköitä, trusteja ja kartelleja, ja tämän myötä syntyi myös työnantajien ja työntekijöiden etujärjestöjä.

Sähkön tuotanto ja käyttö olivat käytännössä mahdollisia 1890-luvun alussa, mutta sähkön laajamittaisempi käyttö alkoi vasta vuosisadanvaihteesta. Norjan

valtava luonnonriikkaus, koskivoima, toi uusia mahdollisuuksia, mutta mihin voimaa käytettäisiin? Sähkön yksityiskäyttö oli hyvin vähäistä. Vesivoimasta muodostuikin lähtökohhta teollisuuden kehittymiselle. Lisäksi vesivoima vaati paljon pääomaa, erityisesti siksi, että vesivoiman käytön laajentamisella tavoiteltiin teollisuudelle tuottoa. Kolmas tekijä oli tekniikka, jonka tuloksena syntyi runsaasti myytäviä tuotteita. Vaikkeinta oli saada koskivoima, pääoma ja tekniikka oikeaan suhteeseen keskenään. Sam Eyde (kuvasa) onnistui aikalaistaan paremmin näiden yhdistämisessä, ja hän olikin teollisuuden kehityksessä avainasemassa.



1906

Voimalaitoksen rakentaminen Tyssedalisiin.

1908

Tyssedalini voimalaitos aloittaa energiantoimitukset

1908

Matkailu vähenee tehtaan perustamisen vuoksi. Hotellit vastaamaan teollisuutta.

1909

Bergenin rata avataan, minkä seurauksena Oddan läpi kulkeva liikenne vähenee.

1914

1. Ensimmäinen maailmansota, matkailu lakkaa, luonnottoman suurta tuotantoa sodan aikana (väkivälikorjaukset ja ammusten omavaraisuus)

1916

DNN aloittaa Tyssedalissa

1918

Ringdalin pato valmistuu Tyssedaliin

1920

Hätäaputina tie Tyssedalini ja Oddan välille ja tietöitä vuoron rannalla

1921

Maailmanlaajainen laskukausi 1. maailmansodan vanavedessä, liikatuotantoa ja taantuma

1921

Tyssfaldenen konkurssi

1921

Lakko ja DNN:n toiminnan pysähtyminen Tyssedalissa

1923

Norjan työväenpuolue irtautuu Kominternista, suurin osa Oddan työläisistä jää kommunistiseen internaationaaliin

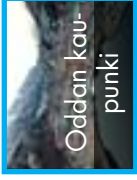
1906 – 1921: Teollisuuden perustaminen

-> 1850 1850-1906 **1906-1921** 1921-1945 1945-1970 1970-2003 2003 -> 1850-2008

Odda kasvaa voimakkaasti tehtaiden perustamisen jälkeen vuonna 1906. Vuonna 1907 laaditaan pikainen asemakaava. Rakennusvirasto myöntää rakennuslupia hyvin vapaasti, joten rakentaminen on sattumanvaraista ja epäharmonista. Asuntopula on suuri, ja rakentamista on elvytettävä. Monet rakentavat kaavoitetun alueen ulkopuolelle ja saavat siten rakentaa mielensä mukaan. Tämän jälkeen suhtaudutaan tarkemmin vesihuoltoon, viemärintiin ja jätehuoltoon.



Oddasta tulee oma maalaiskuntansa vuonna 1913.



1906	Oddan työväenyhdistys perustetaan	1912	Odda Lysverk AS perustetaan
1907	Oddan keskustan asemakaava	1913	Odda irtautuu omaksi kunnakseen Oddan pitäjästä
1907	Nuorisosali	1913	Rukoushuone
1907	Lennätin	1913	Oddan tulliasema
1908	Johtajalle rakennetaan "Brucevilla" (purettu 1960-luvulla)	1913	Oma nimismiespiiri
1908-15	Työntekijöiden asuntoja ja tenniskenttä rakennetaan Toppeniin. Aluetta käyttävät molemmat yritykset vuoden 1924 jälkeen.	1913	Hoteili Hardangerin omistaja esittää konvasvaatimuksen teollisuudelle pöly- ja ilkasaasteen vuoksi.
1909	Oddan työväenpuolue perustetaan, ensimmäinen konflikti karbiditehtaalla.	1914	Kansantalo
1909	Asuntoja Carbidenin työläisille Krenkesfotiin	1914	Kauppahuone kävelykadulle
1909	Keisarbrakkan sairaala	1914	Kivitaloja
1910	Asuntoja Carbidenin työläisille Nylandiin	1916	Uusi hautausmaa
1911	Oddan postikonntori	1917	Kunta ostaa vanhan Hardangerin hotellin kunnantaloksi
1910-14	Työläisasuntoja Tjoadaleniin	1918	Oddan sairaala vihittään
1912-14	Työläisasuntoja Motippeniin	1921	Konkurssi ja joukkortisanominen, 1 500–1 600 työpaikkaa vähennetään
1912	Oddan alakoulu		

1906 – 1921: Teollisuuden perustaminen

-> 1850 1850-1906 **1906-1921** 1921-1945 1945-1970 1970-2003 2003 -> 1850-2008

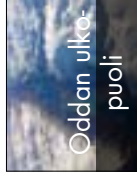
Alfred Ernst Barton perusti vuonna 1904 The Sun Gas Company LTD:n. Yritys tuotti asetyleenikaasua Englannin markkinoille. Kaasun valmistamiseen tehdas tarvitsi karbida, ja siksi Barton osti ruotsalaisen Alby Carbidefabrikk AB:n, joka oli valmistanut karbida vuodesta 1896. Ruotsin tehdas ei kuitenkaan ollut riittävän suuri. Tehtaan ruotsalainen johtaja Dr. Albert Petersson sai tehtäväkseen etsiä paremmat tilat uudelle tehtaalle. Hän oli vuonna 1906 yhteydessä mm. Sam Eydeen ja ruotsalaisiin Knut Tillbergiin ja Marcus Wallenbergiin, jotka tarjoutuivat valitsemaan Tyssedalissa sijaitsevan Sun Gas Companyn tarvitsemaa

energiaa. Aktieselskapet Tysefaldene perustettiin 1906. Työt karbiditehtaassa alkoivat syyskuussa 1906, ja karbidin valmistus aloitettiin vuonna 1908. Oddan karbiditehtaan tuotantokapasiteetiksi tuli 32 000 tonnia, tästä 10 000 tonnia meni syaaniamidin valmistukseen. Oddan karbiditehdas oli maailman suurimpia, ja syaaniamiditehdas oli vuonna 1909 maailman suurin. Sen tuotantokapasiteetti oli 12 000 tonnia. Tuotetta markkinoitiin nimellä "Trollmel", Taikajauhe, sillä se oli hyvin tehokasta.

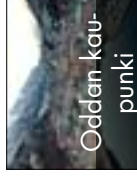
Tehdasta laajennettiin vuosina

1912–1913, ja laajennuksen jälkeen sen tuotanto nousi 85 000–90 000 karbiditonniin.

Ensimmäiseen maailmansotaan asti tehdas menestyi hyvin, ja ensimmäisen maailmansodan aikana se toimi kokonaan sotatollisuuden palveluksessa. Vuosina 1916–1917 alkoi ilmetä ongelmia: tavaroiden niukkuus, hintojen nousu ja sota merellä koettelivat Norjaa. Eurooppaan rakennettiin tuohon aikaan monia uusia karbiditehtaita. Sulatto teki konkurssin vuonna 1921, ja Tysefaldene seurasi perässä paria vuotta myöhemmin.



Ooddan ulkopuoli



Ooddan kaupunki



Sulatto



Rakennukset

1906 Albert Peterson, ruotsalainen insinööri, joka tuli Rjukanista ja "löysi Oddan".

1906 Rakennustyöt käynnistyvät. Oddaan rakennetaan karbidi- ja syaaniamiditehdas.

1908 Alby United Carbide Factories Ltd. aloittaa kalsiumsyaaniamidin valmistuksen Oddassa. Suunniteltu vuotuinen tuotanto oli 32 000 tonnia.

1909 North Western Cyanamide Company aloittaa kalsiumsyaaniamidin tuotannon samalla tehdasalueella. Vuotuinen tuotantokapasiteetti oli 12 000 tonnia. Tehdas oli aikanaan maailman suurin.

1909 Karbiditehdas toimii täydellä kapasiteetilla. Kaikki 12 uunია ovat käytössä.

1910 Tehdas on rakennettu valmistamaan Oddan syaaniamidista sulfaattia ja ammoniakkaa. Belgia Cyanamidinleggetin tuotantokapasiteetti nyt 16 000 tonnia.

1911 Oddassa testataan uudentyyppistä uunია karbidin tuotantoon.

1912-1914 Syaaniamiditehdas laajenee.

1913 Karbiditehtaan tuotantokapasiteetin laajennus 80 000 tonniin valmistuu.

1915-1916 Tehtailla on hyvät ajat.

1917-1919 Useita patentoja rakeistetun syaaniamidin tuotantoon ja lannoitteiden valmistukseen.

1919 Vienti ja tuotanto romahtaa.



Asplan Viak – Oddan sulaton paikka-analyysi 2008

1906 – 1921: Teollisuuden perustaminen

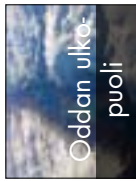
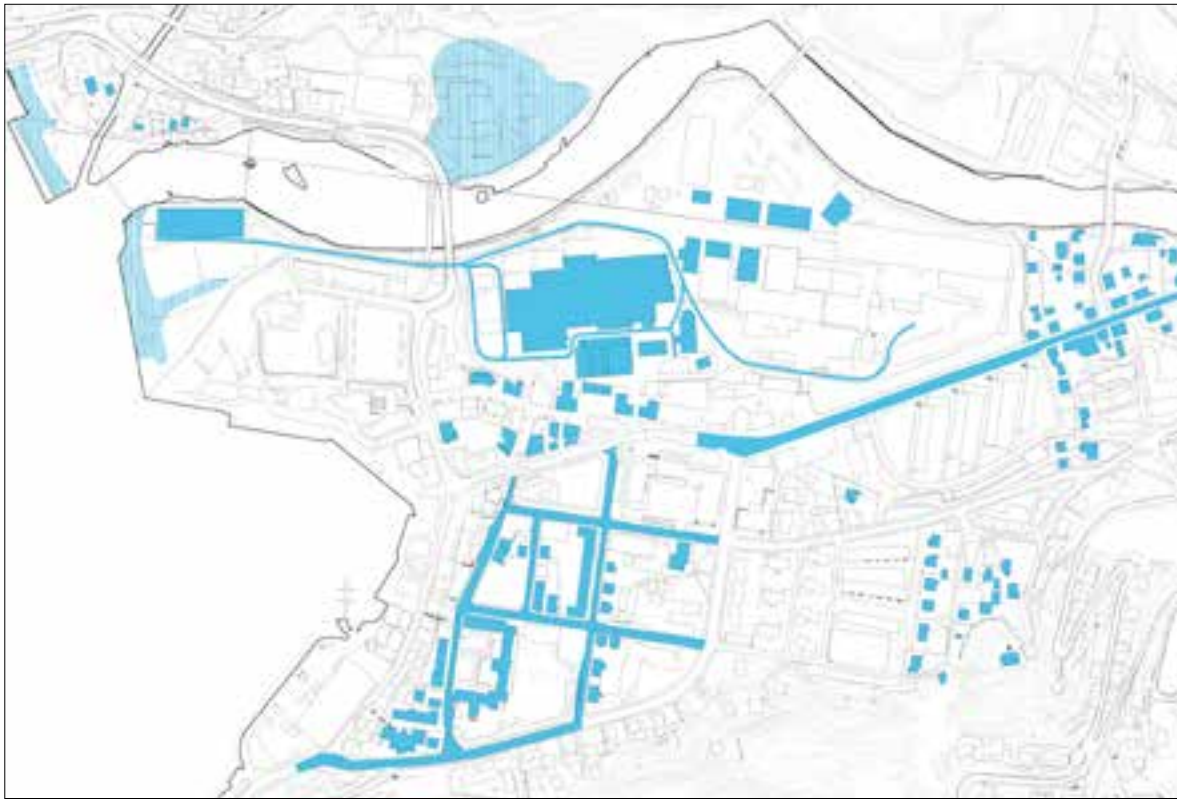
-> 1850 1850-1906 **1906-1921** 1921-1945 1945-1970 1970-2003 2003 -> 1850-2008



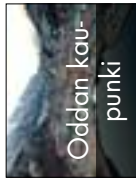
- 1912 Varasto C (105)
- 1912 Syaaniamidimurskaamo C (109)
- 1912 Disyaanipakkaamo C (212)
- 1912 Ammattiyhdistys ja päätyösuojeluvaltuutettu F (3)
- 1912 Disyaanin/syaanin jakoasema C (101)
- 1912 Karbidimily C (103)
- 1912 Karbidiisilo C (104)
- 1912 Kylmävarasto C (107)
- 1912 Laboratorio F (122)*
- 1912 Oddakalkin / PCC testitehtaan varasto C (111)
- 1912 Oddan kalkkitehdas C (110)
- 1912 Uuniyksikkö II ja III C (106)
- 1912 Paperivarasto C (108)
- 1915 Työturvallisuustoimisto F (32)
- 1915-16 Karbiditehtaan laajennukset.
- 1915-17 Reakasyaaniamidisiilo C (114)
- 1916 Konepaja ja sähköpaja F (120)
- 1918 Levypaja F (28)**
- 197? Riippusilta Opojoen yli F (6)

1906 - 1921: Luettavuus ja tärkeät kehitysvaiheet

1850 1850-1906 **1906-1924** 1924-1945 1945-1970 1970-2003 2003, -> 1850-2008



Oddan ulke-puoli



Oddan kau-punki



Sulatto



Rakennukset

Tärkeät kehityskulut:

Alkuausi merkitsi Oddan teollisuuskailun alkua. Laajentamista seurasi valtaisa kasvu. Keskusta kaavoitettiin vuonna 1907. Ajan ihanteiden mukaisesti keskustasta tuli kuin puutarhakaupunki katuiineen ja kortteleineen, joka on tuttu muilta teollisuuspaikkakunnilta. Kaavassa otettiin huomioon olemassa oleva päätieverkosto ja Brotateigenin merenrannalle rakennettu ympäristö. Vuodesta 1904 lähtien alkoi kaupunkimaisten alueiden kivitalopakko, joka koski kaikkia monikerroksisia rakennuksia. Oddaan rakennettiin työntekijöiden asunnoiksi suurempia kivitaloja ja pienempiä puutaloja. Oddaan rakennettiin myös koulu. Rakennukset sijoitettiin katujen varsille ja muodostivat osittain korttelirakenteita.

Maailman suurin syaaniamiditehdas perustettiin Oddaan vuonna 1909, ja muutaman vuoden kuluttua sitä laajennettiin voimakkaasti. Karbiditehdas oli myös maailman suurimpia. Sotaa edeltänyt kilpavarustelu ja ensimmäisen maailmansodan alkupuolisko toivat yrityksille hyvät ansiot. Tavaroiden niukkuus, hintojen nousu ja lukuisat uudet kilpailijat veivät yrityksen konkurssiin vuonna 1921.

Luettavuus:

Vientilaituri varastorakennuksineen, konttorirakennuksineen sekä useimmat syaaniamiditehtaalte kuuluneet rakennukset ovat säilyneet. Samoin osa työpajoista ja varastoista. Osa vähemmän tärkeistä rakennuksista on purettu. Alkuperäinen karbiditehdas purettiin uudistusten yhteydessä 1950-luvun lopussa.

Vuoden 1907 asemakaava on luettavissa keskustasta.

Nykytila:

Suurimmalla osalla sulattoalueen säilyneistä rakennuksista on erittäin suuri autenttisuusaste. Tehtaan sisäisiin kuljetuksiin käytetty laaja kapearaidetieverkosto on poistettu, mutta sen jäljet ovat säilyneet. Syaaniamiditehtaan uudemmat lisärakennukset on purettu. Uunirakennukset ovat rapistuneet ja rakenteet ovat huonossa kunnossa. Muiden rakennusten säilyneisyys on suuri. Toimistorakennukset ja laboratorio on peruskorjattu.

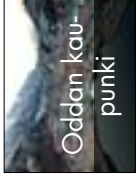
Koulun ja työläisten kivi- ja puurakennusten säilyneisyys on suuri.

1850–2003: Luettavuus ja kehitysvaiheet

1850 1850-1906 1906-1924 1924-1945 1945-1970 1970-2003 2003, -> **1850-2008**



Oddan ulkopuoli



Oddan kaupunki



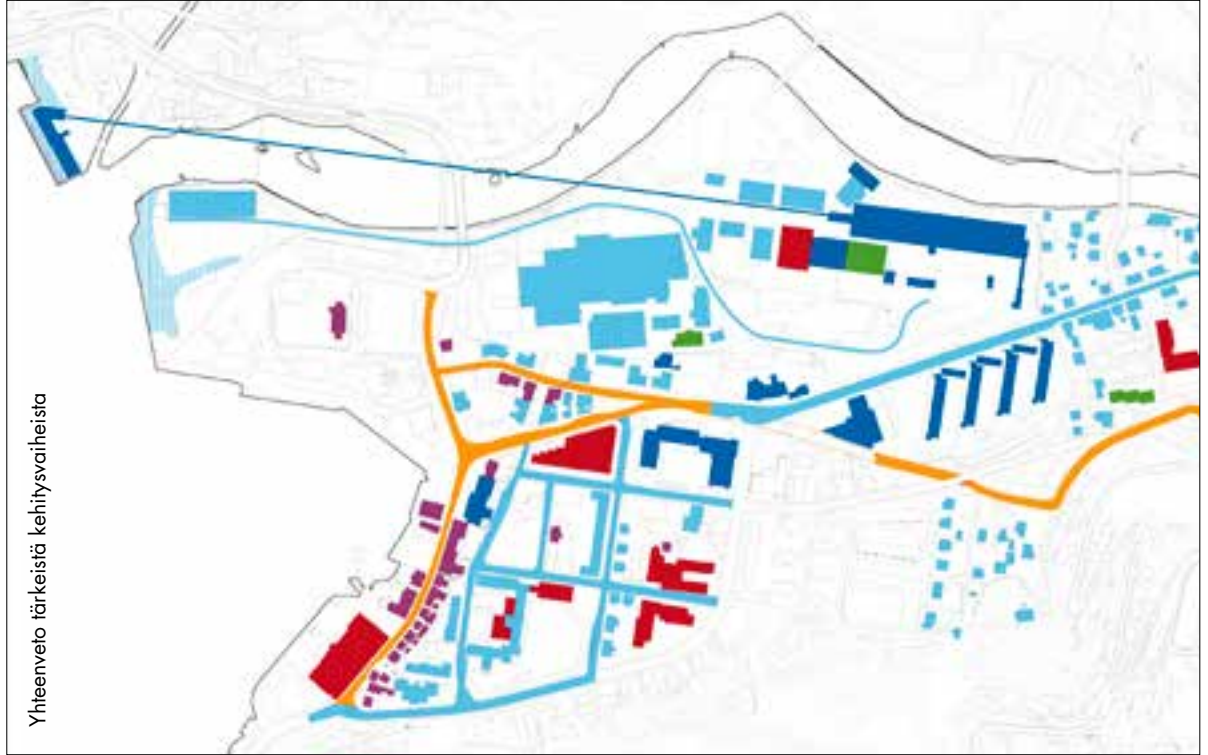
Sulatto



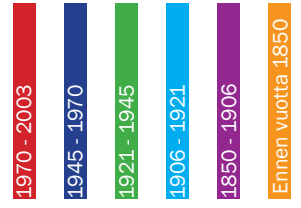
Rakennukset



Yhteenveto historiallisesta luettavuudesta



Yhteenveto tärkeistä kehitysvaiheista



Vaihe 3: Arvottaminen – kulttuuriperinnön arvot, mahdollisuudet ja rajoitukset

Analyyysin kolmannessa vaiheessa tehtävänä on arvioida kulttuuriperinnön laadullisia ominaisuuksia, mahdollisuuksia ja rajoituksia, joissa arvot ovat pääroolissa. Kulttuurihistoriallisten ja arkkitehtonisten arvojen kuvaus heijastaa ajan arvo maailmaa ja ammatillista suhtautumista, hoidon ja kehittämisen tavoitteita sekä yhteiskunnallista ja kulttuurista tilannetta. Mahdollisuuksia ja rajoituksia voidaan mitata arvottamalla kehityspotentiaalia ja muutokapasiteettia.

Kehityspotentiaalilla tarkoitetaan niin kulttuurihistoriallisten elementtien, rakenteiden kuin ympäristönkin käyttö- ja taloudellista potentiaalia samoin kuin kulttuurihistoriallisten resurssien osaamis- ja elämysarvojen kehittämispotentiaalia. Kun kulttuuriperinnön kehityspotentiaali (kehittämisisiot) on kuvattu, voidaan arvioida kehitysmahdollisuuksia ja muutokapasiteettia tilannekohtaisiin rajoituksiin ja rajoitteisiin suhteutettuna. Tähän sisältyy historiallisten ominaisuuksien haavoittuvuuden ja tietoköyryn arviointi (lähde: Riksantikvaren).

Analyyysin kolmannessa vaiheessa arvioidaan:

- Kulttuuriperinnön arvo

- Kulttuuriperinnön kehityspotentiaali
- Kulttuuriperinnön haavoittuvuus / tietoköyry
- Kulttuuriperinnön muutokapasiteetti.

Arvojen perusteet

Rakennusperintölaki määrittelee kulttuuriperintöjä ja kulttuuriperintöjä seuraavasti: "Kulttuuriperintö" tarkoittaa kaikkia jälkiä ihmisen toiminnasta fyysisessä ympäristössämme. Näihin kuuluvat historiallisiin tapahtumiin, uskuntoon tai perinteisiin liittyvät paikat. Kulttuuriperintö" tarkoittaa alueita, joihin kulttuuriperintö kuuluu osana suurempaa kokonaisuutta tai yhteyttä." Määritelmä on toisin sanoen melko laaja. Tämä ei tarkoita sitä, että koko kulttuuriperintö ja kaikki kulttuuriperintöt voitaisiin tai ne tulisi säilyttää. Yhteiskunnan on päätettävä, mikä on arvokasta ja suojeltavaa – mikä tuottaa meille ja jälkipolville iloa ja hyötyä.

Norjan eduskunnan (stortinget) hyväksymässä ohjelmassa "Hallituksen ympäristösuojelupolitiikka ja valtion ympäristötia" (1999–2000) on seuraavia suojelunäkökulmia painottavia tavoitteita:

- "Kulttuuriperinnön ja kulttuuri-

rympäristöjen monimuotoisuutta on ylläpidettävä ja hoidettava – ne ovat käyttöresursseja ja toimivat elämysympäristöjen ja fyysisten ympäristöjen kehittämissuojajana."

- *On huolehdittava, että edustava valikoima kulttuuriperintöä ja kulttuuriperintöjä säilyy pitkällä aikavälillä tietolähteinä ja elämyspohjana."*

Teknis-teollisen kulttuuriperinnön arvo tuo suurempia haasteita. Tämäntyyppiset kulttuuriperinnöt ovat jatkuvan muutoksen alaisia ja mukautuvat teknologiseen ja taloudelliseen kehitykseen. Kulttuuriperintö liittyy myös kokonaiseen tuotantoympäristöön, josta voi olla vaikea erottaa osia edustamaan koko ympäristöä.

Kun kulttuuriperinnön suojeluarvoa arvioidaan, kohdetaan arvioidaan perinteisesti kolmesta näkökulmasta: kulttuuriperinnön on oltava tiedon lähde, sen on tarjottava pohjaa elämyksille ja sen tulee olla tulevaisuuden käyttöresurssi.

Tiedon lähde

Kulttuuriperintö ja kulttuuriperintö ovat korvaamattomia tietolähteitä, jotka kertovat fyysisten ympäristöjen historiallisesta

kehityksestä ja ihmisten suhtautumisesta toisiinsa ja luontoon. Kulttuuriperintö ja kulttuuriperintö muodostavat kokemus- ja tietopohjan. Siksi meidän tulee varmistaa, että paikat säilyvät myös tuleville sukupolville, jotta he voivat tehdä omat tulkintansa menneisyydestä. Suojeltavat kulttuuriperintöt valitaan seuraavien osakriteerien mukaan:

- **Edustavuus:** Kohteen tulee olla poikkeikkaus historiasta. Sen vaihtelu ja muotoisuus ovat tärkeitä. Lisäksi sen on valotettava yhteiskunnan kehitystä. Tyssedal ja Odda ovat tyyppisiä ensimmäisen maailmansodan jälkeisen kasvaneiden yksipuolisten teollisuuspaikkojen edustajia (Odda, Rjukan, Sauda, Høyanger, Løkken Verk, Glomfjord ja Eydehavn).

- **Yhteys ja ympäristö:** Se, mitä tietoa voimme tuottaa, riippuu myös siitä, suojelemmeko eristettyä yksittäiskohdetta vai onko kyseessä useampi suurempaan kokonaisuuteen liittyvä elementti. Kun kohteella on yhteys suurempaan kokonaisuuteen, kuten ajallinen että tilallinen, toiminnallinen ja sosiaalinen, se kertoo meille paljon enemmän kuin

yksittäinen kohde. Oddan sulattaa voi tarkastella tiiviisti yhdessä Oddan kaupungin kanssa ja erityisesti Tyssedalin energiantuotannon yhteydessä.

- **Autenttisuus:** Alkuperäisyysaste eli se, kuinka hyvin rakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan ja onko jäljellä alkuperäisiä elementtejä. Kun arvioidaan teknis-teollista kulttuuriperintöä, tärkeä osatekijä on, kuinka laajasti tuotantoon liittyvää teknistä varustelua on säilynyt. Rakenteet ovat katoavia, materiaalista riippumatta. Siksi rakenteiden osia tai kokonaisia rakenteita on korvattu uusilla samantyyppisillä materiaaleilla. Yhtä lailla autenttisuus voi olla muodon ja/tai teknikan säilyminen.

Kulttuuriperinnön arvot, mahdollisuudet ja rajoitukset

Elämäspohja

Kukin ihminen kokee kulttuuriperinnön ja kulttuuriperinnön omalla tavallaan. Elämänsä laatu riippuu muun muassa tiedon tasosta ja asenteista, ihmisen yhteydestä paikkaan ja siitä, mihin yhteiskunnalliseen tai etniseen ryhmään ihminen kuuluu. Kulttuuriperintö ja kulttuuriperinnön tuovat jatkuvuutta fyysiseen ympäristöön. Ne vaikuttavat muun muassa paikan luonteeseen ja sidonnaisuuteen. Kulttuuriperintö tuo vaihtelua ja vastakohtia ympäristöihin ja havainnollistaa sitä, että ihmiskunnan ympäristöt ovat aina muuttuneet. Se ei kerro peikastaan paikan ainutlaatuisuudesta, vaan myös vaikutuksesta, yhteydestä ja yhteisöstä yli maantieteellisten ja kulttuuristen rajojen.

Tärkeän osan teollisuuslaitoksen suojeluarvosta muodostaa erityyppisten rakennusten ja teknisten varusteiden luoma kokonaisuelmä, joka kertoo koko tuotannosta. Yksittäisten elementtien oma arvo voi olla vähäinen, mutta yhdessä ne muodostavat tärkeän tietolähteen ja historiallisten rakennusten tuottaman elämyksen.

Seuraavilla osakriteereillä on painoarvoa, kun arvioidaan kulttuuri-

riympäristöjä:

- **Yhteyks ja ympäristö:**

Maiseman, luonnonvarojen ja ihmisen luoman ympäristön välillä on aina ollut läheistä vuorovaikutusta. Maisema muodostaa tilan, lähtökohdat ja syvemmät ulottuvuudet, jotka korostavat paikan omalaatuisuutta ja vaikuttavat elämyksen laatuun. Ihmiset ovat vaikuttaneet alkuperäiseen maisemaan.

- **Identiteetti/symboli:**

Monilla kohteilla on erityisominaisuuksia, joiden vuoksi ne ovat tärkeitä ihmisen tunnistautumisen ja sidonnaisuuden tunteelle. Tähän voidaan liittää kaksi seikkaa: Ensiksi: konkreettiset tapahtumat tai henkiöt liittyvät paikkaan tai paikan perinteeseen, käyttöön tai jatkuvuuteen. Oddan sulatto oli lähes 100 vuotta kunnan tärkeimpiä yrityksiä. Toiseksi: monet saivat eläntönsä tehtaasta, ja tehdasympäristö muodostaa tärkeän visuaalisen elementin, joka on osa Oddan keskustaa.

Arkitehtonin/taiiteellinen arvo:

Merkittävän kohteen kokemisella on erityinen arvo riippumatta siitä, missä yhteydessä se koetaan. Painoarvoa on tällöin muodolla,

rakenteella, materiaalivalinnalla ja yksityiskohtien muotoilulla suhteessa kohteen taiteelliseen ideaan tai toteutukseen. Esteettiset näkökulmat ovat tässä mielessä keskeisiä. Sulaton teollisuusarkkitehtuuria leimaavat kansainväliset esikuvat, mikä kuvastaa, että sulatto oli eri kansainvälisten yhtiöiden omistuksessa.

Kulttuuriperinnön käyttöön liittyvät kriteerit

Yhteiskunnalle on tärkeää, että hyödynnetään jo olemassa olevaa uuden rakentamisen sijaan. Kulttuuriperinnön ja kulttuuriperinnön käyttö tässä yhteydessä vaikuttaa mm. kestävään kehitykseen. Tämä näkökulma on tärkeä, kun puhutaan rakennuksista ja rakennetusta ympäristöstä sekä niiden talouteen, käyttöarvoon että ekologiaan liittyvistä tekijöistä.

Lisäksi kulttuurihistorialliset arvot tuovat käyttöpotentiaalia kaikenlaiselle kulttuuriperinnölle ja kulttuuriperinnölle. Historialliset jäljet voivat olla tärkeitä esimerkiksi vapaa-ajan toiminnan, matkailun sekä asuntojen ja elinkeinoelämän perustamisen ja kehittämisen kannalta.

Kannattavuustarkasteluissa tutkitaan mm. rakennuksen tai laitok-

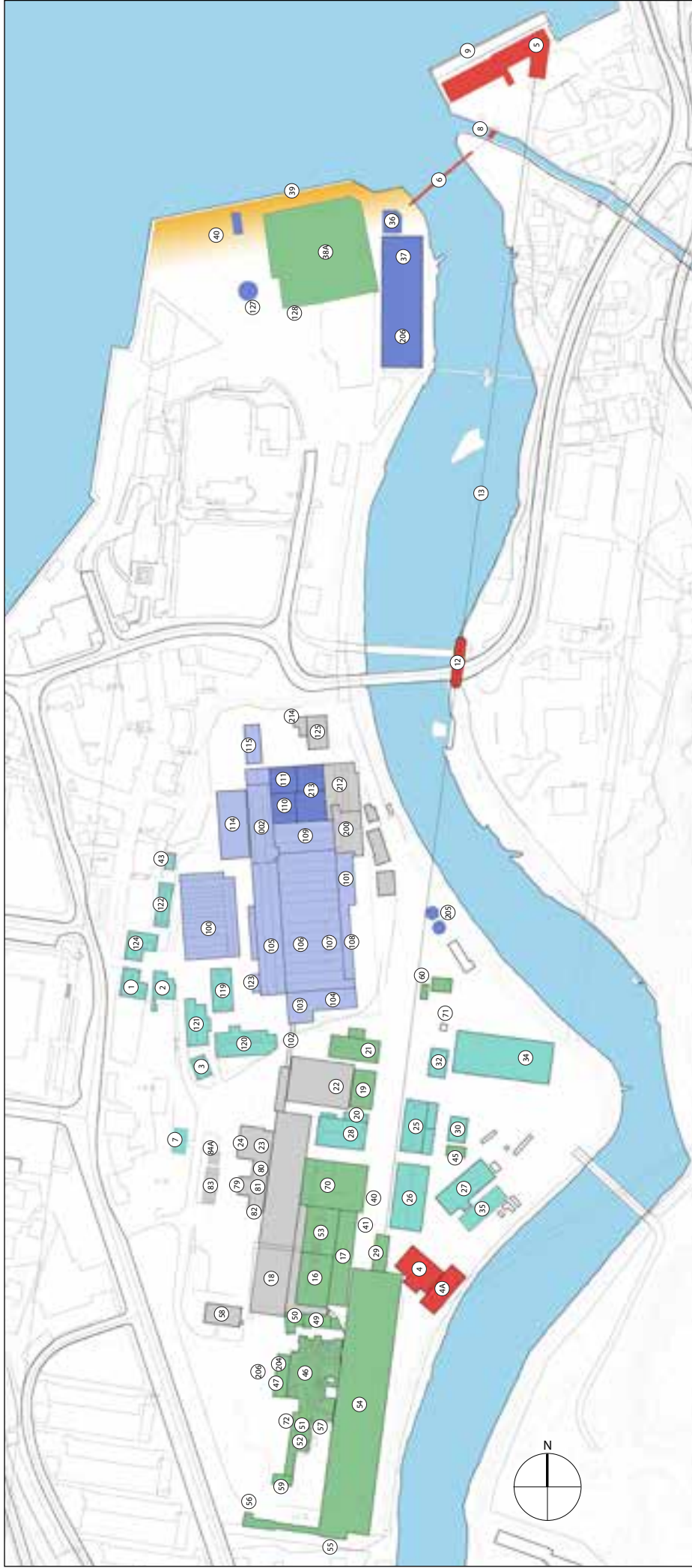
sen kuntoa. Omistajat huolehtivat yleensä rakennuksista tai laitoksista, joilla edelleen on käyttöarvoa ja jotka ovat tyydyttävässä kunnossa. Kunnossapitokustannukset voidaan pitää alhaisina säännöllisen käytön ja kunnossapidon avulla, ja rakennuksen arvo voidaan turvata pitkällä aikavälillä. Tämä on helpoin ja järkevin suojelutapa. Kun kunto on hyvä, voidaan laatia taloudelliset ja kulttuurihistorialliset perusteet suojelulle.

On myös tärkeää arvioida, onko laitos tarkoituksenmukainen nykyisessä käytössään. Lisäksi on tarkasteltava, onko käyttöä mahdollista muokata muuttuneiden tarpeiden mukaan ilman suuria muutoksia.

Osalla sulaton pienemmistä rakennuksista on suuri uudelleenkäyttöarvo uusissa käyttötarkoituksissa. Erityisesti tämä koskee toimistorakennuksia ja tiilirakennuksia, joita on käytetty pajoina ja varastoina. Uusiokäyttö on vaikeampaa, kun kyseessä ovat suuret erikoistuneet rakennelmat, kuten siilot ja lämmitysrakennukset. Nämä rakennukset ovat usein toimineet tukena monimutkaiselle ”koneelle”, ja niitä on vaikea käyttää perinteisiin tarkoituksiin. Rakennuksilla on sen

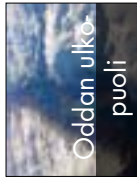
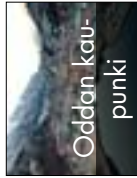
sijaan potentiaalia toimia museona, joka kertoo laitoksen historian ja jota, jolla rakennukset mahdollisesti säilytetään tiedon välittäji, voi tuoda niille myös taiteellista elämysarvoa.


Kulttuuriperinnön arvot, mahdollisuudet ja rajoitukset



Kulttuuriperinnön arvot, mahdollisuudet ja rajoitukset

tuonti/raaka-aineet karbidi syaaniamididi disyaaniamididi yhteislaitos vientiäituri



Del	Nr	Byggningsnavn	Oppført	Epoke	Status	Eier	Verdi	Utviklingspotensial	Sårbarhet	Endringskapasitet	Forslag vern
F	041	Sentraltoalett	1955	3	Interesse-område fredning	SNU	Bygget utgjør en liten del av det komplekse anlegget knyttet til karbidproduksjonen. Tidligere gikk det et omfattende system av kabelgater og rør over bygningen. Bygningen har underordnet funksjon, men bør vurderes vernet som del av anlegget.	Bygget kan trolig gjenbrukes som toalett. Ut over dette er bygget lite og vanskelig gjenbrukbart til andre formål en lager.	Bygget kan tåle enkelte endringer av eksteriøret.	Liten	Vernes?
F	043	Lagerlaboratorium	1946	3		SNU	Bygget oppført som lager for laboratoriet. Det inngår i et helhetlig bygningsmiljø som en del av inngangen til området. Lageret er bygget inntil baksiden av en bygård i mur som vender mot Røldalsvegen. Bygget vurderes å ha verneverdi som en del av miljøet.	Bygget egner seg trolig godt for nye formål knyttet til ulike mindre virksomheter innen næring, lager, verksted eller lignende.	Eksteriøret tåler ikke store endringer før byggets særpreget går tapt. Innvendige endringer må skje i tråd med bygningens opprinnelige struktur og konstruksjon.	Middels	Vernes
F	095	Lager for spesialavfall	1972	2	revet						
F	110 b	Motoniager	1912	5		SNU	Bygget er en del av Lindehuset og er sammen med dette svært viktig for smelteverkets historie og norsk teknologihistorie. Byggets eksteriør er i hovedsak opprinnelig. Det inngår i et helhetlig bygningsmiljø som en del av inngangen til området.	Bygget er allerede under rehabilitering som visningsanlegg (?).	Eksteriøret tåler ikke store endringer før byggets særpreget går tapt. Innvendige endringer må skje i tråd med bygningens opprinnelige struktur og konstruksjon.	Stor	Vernes
F	119	Sentralbadet m/garderobe	1908	5		Odda kommune	Trolig oppført som lager for Cyanamiden. Ombygd i 1958 til sentralbad for de ansatte, noe som var en stor forbedring av arbeidsmiljøet. Bygget inngår i et helhetlig bygningsmiljø som en del av inngangen til området.	Bygget egner seg trolig godt for nye formål knyttet til ulike næringer/kontor.	Eksteriøret tåler ikke store endringer før byggets særpreget går tapt. Innvendige endringer må skje i tråd med bygningens opprinnelige struktur og konstruksjon.	Stor	Vernes



Vaihe 4: Toteutus – kulttuurihistorialliset toimintamahdollisuudet ja -piteet

Neljäs vaihe käsittää analyysiprosessin synteessin, yhteenvedon ja tiivistelmän – ja muodostaa kaavoitusesityksen (prosessi, jonka osa analyysi on). Tässä vaiheessa määritetään historialliset toimintamahdollisuudet. Määrittelyksen tarkoituksena on ottaa analyysialueen kulttuurihistorialliset resurssit aktiivisesti huomioon kaavoituksessa. Toimintatila kertoo analyysialueen suojelu- ja kehitysmahdollisuuksista sekä kokonaisuutena että yksittäisiin kulttuurihistoriallisiin elementteihin suhteutettuna.

Analyyysin tuloksena saadaan kyseiseen kaavan tasoon mukautettuja ohjeita ja määräyksiä. Neuvolla ja ehdotuksilla vaikutetaan kaavoitukseen ja pyritään vastaamaan analyysin alkuvaiheessa esitettyihin kysymyksiin (lähde: Riksanantikvaren).

Kaavoituksen haasteet

Tämän analyysin laatimisen lähtökohdiana on sulaton alueen kehittämiseen liittyvä kaavailinen ristiiriita. Oddan kunnan sulaton tonttia varten laatima kaavoitusesitys vuodelta 2007 (vaihtoehto I) sai alueellisen viranomaisen esittämään vastalauseensa. Suojelun laajuus ei vastannut vuonna 2003 tehtyä päätöstä tilapäisestä suojelusta. Karbiduunirakennus III ei väliaikaisesti suojelupäätöksestä huolimatta sisällynyt kaavoitukseen. Alueen halki kulkevaa tietä koskevan ratkaisun nähtiin myös olevan ristiiriidassa suojelun etujen kanssa.

Joulukuussa 2007 alueellinen viranomainen ilmoitti käynnistäneensä suojelun koskemaan laajempaa aluetta, kuin se, jolla nyt oli tilapäinen suojelupäätös. Suojelun alueen lopullinen rajausminen riippuu Norjan kaavoitus- ja rakennuslain §:n 25.6 mukaisesta asemakaavaesityksestä. Laajennettu alue käsittää syaaniamiditehtaan ja laiturin vientivaraston.

Alueen omistajat haluavat perustaa ostoskeskuksen vanhan syaaniamiditehtaan osiin. Samaa toivovat Almerketin, sulaton tontin pohjoispuolisen alueen, kehittämisen taustavoimat. Uusi kauppakeskus

merkitsee haastetta keskustan kaupoille. Kunnalla on siksi tarve laatia kauppa-analyysi samanaikaisesti paikka-analyysin kanssa. Kauppa-analyysin tavoitteena on arvioida Oddan keskustan kauppojen laajennuspotentiaalia. Analyysin tarkoitus on tuottaa suosituksia tällaisen uuden keskuksen sijoittamiselle.

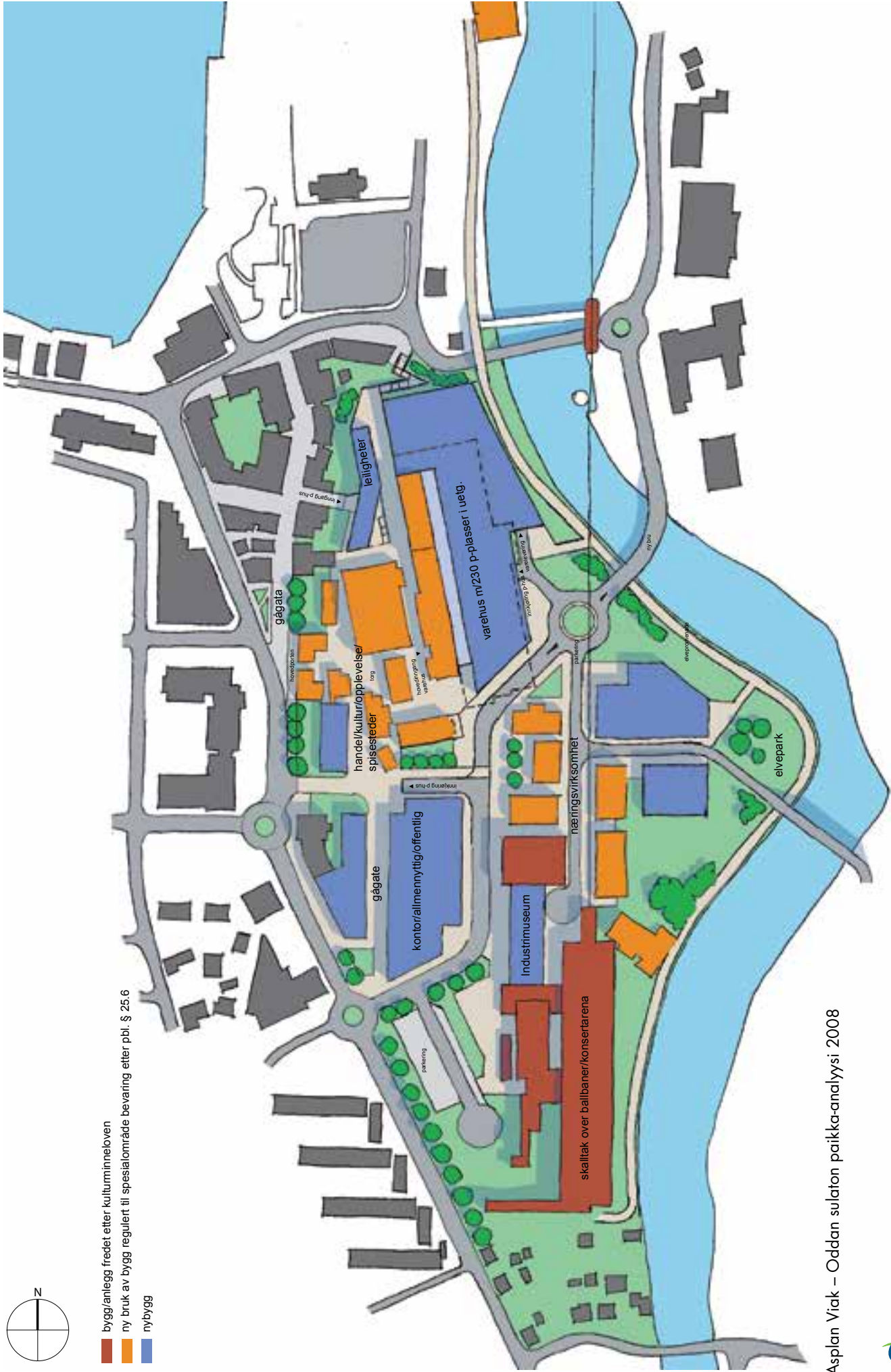
Oddalla on ongelma kaupungin keskustan läpiajoilienteessä (tie 13). Tien liikenne on 7 200 ajoneuvoa vuorokaudessa, ja tie jakaa keskustan kahtia. Paikka-analyysin kanssa samanaikaisesti on tehty myös liikenneanalyysi, jossa on arvioitu vaihtoehtoisia ratkaisuja keskustan halki kulkevan päätien sijoittamisesta. Arvioinnin tarkoituksena on taata Oddalle uusi tietokonaisuus, joka laajentaisi paikka-analyysista ilmenevää kehityspotentiaalia. Liikenneanalyysissa on arvioitu myös uuden tien merkitystä kaupungille, kaupungin kehittämislle, viheralueille ja sulaton tontin alueen käytölle.

Tiivistetynä kulttuurihistoriallisen paikka-analyysin tehtävänä on yhdessä kauppa-analyysin ja liikenneanalyysin kanssa luoda suosituksset seuraaviin tarkoituksiin:

- tien nro 13 sijoittaminen uudelleen ja sen rakentaminen Oddan keskustan halki kulttuuriympäristö huomioon ottaen
- kaupungin sisäisen tiejärjestelmän toteutus (sekä ajoneuvoliikenne että jalankulku) sulaton alueen kehityspotentiaalista huolehtien
- alueen pysäköinnin sijoittaminen ja ratkaiseminen
- kaavoitusalueen tiivis integrointi nykyiseen kaupungin keskustaan
- sulattoalueen sisäisen alueen käyttö ja ostoskeskuksen sijoittaminen
- eri toimintojen (elinkeinoelämä/teollisuus, toimistot, julkispaivelut, yleishyödylliset tilat, asunnot) uuden rakennetun ympäristön sijoittaminen
- suojelun laajuus kaavoitus- ja rakennuslain §:n 25.6 tarkoittaman erikoisalueen käytön perusteella
- suojelun laajuus rakennusperintölain mukaisen suojelun mukaisesti
- nykyisten rakennusten purkamisen laajuus.

Paikka-analyysin vaihe 4 päättyi konkreettiseen suositukseen, joka perustuu kaikkiin kolmeen analyysiin. Eri ongelmanasetteluja/aihepiirejä punnitaan suhteessa toisiinsa, ja pohdinnan tavoitteena on ratkaisu, jonka kaikki osapuolet voivat hyväksyä. On selvää, että ratkaisuun tulee perustua eri näkökantojen välisiin kompromisseihin.

Toteutus – kulttuurihistorialliset toimintamahdollisuudet ja -puitteet



Pietarsaari

Muutama sana Pietarsaaresta

Pietarsaari on noin 20 000 asukkaan kaupunki länsirannikolla. Kaupunki perustettiin vuonna 1652. Pietarsaari on vahvasti kaksikielinen: noin 55 % asukkaista on ruotsinkielisiä. Kaupungin kehityshistoria seuraa teollisuuden kehitystä, 1600-luvun laivanrakennuksesta tämän päivän sellu-, paperi-, metalli- ja elektroniikkateollisuuteen.

www.pietarsaari.fi



Lähtökohta

Pietarsaareissa Co-Herit-hanke tarkastelee kaupungin historiallista keskustaa. Tällä noin 0,6 neliökilometrin alueella on useita valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja yksittäisiä kohteita. Kaupungin keskeiset osat ovat syntyneet 350-vuotisen prosessin myötä, jonka aikana yhteiskunta on kehittynyt asteittain osana yleistä taloudellista, poliittista ja sosiaalista kehitystä. Kaupunki on palanut ja rakennettu uudelleen kahteen kertaan, maannousun johdosta merenranta on kadonnut näkyvistä ja jaksoittain on kaupunkikuvaa rankasti ”modernisoitu”. Jäljellä on silti rakenteita ja rakennuksia kaikista kehitysvaiheista - 1600-luvulta nykypäivään - jotka antavat kaupungin nykyiselle keskustalle tilallista ja ajallista syvyyttä ja läpinäkyvyyttä. Samalla kaupungin keskusta on hyvin tiiviisti rakennettu.

Jatkuva kehitys edellyttää yhä uusia ratkaisuja, jotka historiallisessa ympäristössä tulee aina suhteuttaa kaupungin historiaan ja kaupunkikuvassa näkyviin jälkiin: rakentamisen ja uudistamisen tarve on sovitettava velvollisuuteen huolehtia kulttuurihistoriallisesta perinnöstä. Tämä onnistuu ainoastaan jatkuvan vuoropuhelun kautta, jossa erilaiset tarpeet ja arvot kohtaavat tasapuolisina tulevaisuutta muovaavina tekijöinä - tulevia tarpeita varten, lähtökohtina nykyaika ja menneisyys.

Tavoite

Tärkeimpänä tavoitteena on ollut laatia ehdotus kulttuuriympäristöohjelmaksi kaupungin keskeisille osille, jotta voidaan huomioida rakennetun kulttuuriperinnön arvot kaupungin fyysisen ympäristön kehittämisessä. Kokonaisvaltainen ohjelma toimii lähtökohtana erillisten kohteiden ja osa-alueiden

tarkemmalle tutkimiselle silloin kun suunnitteluhankkeet edellyttävät kulttuurihistoriallista näkökulmaa.

Kokonaisohjelman ohella on pilottikohteena analysoitu nk. Lassfolkin korttelia, jossa suuri ja kaupungin näkökulmasta elintärkeä kehityshanke on sopeutettava erittäin arvokkaaseen kaupunkiympäristöön.

Samalla kokeillaan eri tapoja koota ja levittää tietoa kaupungin kulttuurihistoriallisista arvoista, osin perustana laajemmalle kansalaiskeskustelulle, osin jotta yleinen tietoisuus rakennetusta kulttuuriperinnöstä ja sen merkityksestä pitkän tähtäimen yhteiskuntakehityksessä lisääntyisi.

DIVE-menetelmän käyttö Pietarsaareissa

Sekä kulttuuriympäristöohjelma laajemmassa mittakaavassa että pilottikorttelia koskeva työ on jäsennelty DIVE-menetelmän periaatteiden mukaan,

- dokumentoimalla ja kuvaamalla kulttuuriympäristön nykytilaa,
- liittämällä tämä tieto ajanjaksoihin ja muutosvoimiin, jotka ovat muokanneet ympäristöä,
- määrittelemällä rakennetun kulttuuriperinnön arvot ja arvokkaimmat yksittäiset kohteet ja osakokonaisuudet sekä
- asettamalla nämä arvot vertailuun ajankohtaisten (tai ennustettavien) kehitystarpeiden kanssa, jotta - parhaassa tapauksessa - voidaan löytää eri näkökulmista arvotettuja priorisointeja, ratkaisumalleja ja suunnittelusuosituksia.

Ehdotus kulttuuriympäristöohjelmaksi on tehty asiantuntijavoimin toimimaan alustana jatkuvalla keskustelulle.

Pilottikorttelista on keskusteltu yksityiskohtaisemmin korttelin omistajan ja uudisrakentamista suunnittelevan arkkitehdin kanssa.



Pietarsaaren eteläinen tulotie. J. Knutssonin piirroksen pohjautuva näkymä kuvateoksesta "Finland framställdt i teckningar", Zacharias Topeliuksen tekstein, vuodelta 1845.

PIETARSAAREN KESKUSTAN KULTTUURIYMPÄRISTÖOHJELMA

Hankkeen päätavoitteena on kulttuuriympäristön säilyttämistavoitteen integroiminen kaupungin kehittämistyöhön siten, että siitä tulee tasavertainen tavoite asumisen, palvelujen, liikenteen ym. kehittämistavoitteiden kanssa. Työkaluna on kaupungin kulttuuriympäristöohjelma, joka kokoaa tiedon niistä eri elementeistä, jotka sisältyvät rakennettuun kaupunkiympäristöön, näiden yhteyksistä historialliseen kehitykseen, eri osatekijöiden arvottamiseen ja näiden arvojen edistämismahdollisuudet tavoiteohjelmaksi.

Kulttuuriympäristöohjelma perustuu tarkentuvan työskentelyn periaatteeseen, jonka mukaan kutakin kohdetta tai osa-alueita lähestytään yleispiirteiseltä tasolta yksityiskohdaisempaan tarkasteluun siirtyen.

Kulttuuriympäristöohjelma laaditaan ensi vaiheessa koskemaan kaupungin historiallista keskustaa. Samoja periaatteita voidaan tarvittaessa soveltaa myös keskustan ulkopuolisten alueiden kulttuuriympäristöön.

Ohjelmassa tutkitaan myös, ovatko voimassa olevat suunnitelmat ja muut tavoitteet ristiriidassa vai sopusoinnissa kulttuuriympäristöarvojen kanssa. Erityisen tärkeää on määrittellä ne osa-alueet ja yksittäiset kohteet, joissa esim. voimassa olevat asemakaavat uhkaavat kulttuuriympäristöä, ja löytää keinot tilanteen korjaamiseksi.

Ohjelman sisältö

Kulttuuriympäristöohjelma sisältää ne perustiedot ja päälinjaukset, joiden pohjalta tarvittavat ratkaisut voidaan tehdä. Ohjelma on laadittu noudattaen ns. DIVE-menetelmää, jonka osiot ovat:



Tekstissä esiintyviä pietarsaarelaisia kaupunginosia, paikkoja ja rakennuksia: 1. Etelännummi 2. Myllymäki 3. Skata eli Pohjoisnummi 4. Isokatu 5. Kanavapuistikko 6. Puutarhakatu 7. Pietarinpuistikko 8. Heinätori 9. Tori 10. Raatihuone 11. Runebergin puisto 12. Kaupunkiseurakunnan kirkko 13. Koulupuisto 14. Vesitorni 15. Lindskogin talo 16. Lassfolkin tehdas 17. Elokuvateatteri Grand

D - kulttuuriympäristön nykytilanteen kuvaus

I - kulttuuriympäristön merkityssisällön ja historiallisen kontekstin määrittely

V - kulttuuriympäristön arvottaminen ja sitä koskevien tavoitteiden asettelu

E - toimintamallit ja keinot tavoitteiden saavuttamiseksi

Nykytilanteen kuvaus (D=describe)

Tämä jakso kuvaa ydinkeskustan kokonaisrakenteen kehittymistä. Kaupungin "vuosirenkaat" sekä eri kehitysvaiheista peräisin olevat osa-alueet esitellään vanhan asemakaavakartta-aineiston avulla. Säilyneet kokonaisuudet ja merkittävimmät yksittäiset rakennukset määritellään. Eri ajanjaksojen arkkitehtuurin ominaispiirteet esitellään valokuvien ja historiallisen kuva-aineiston avulla.

Pietarsaaren keskustasta on kehittynyt yli kolme vuosisataa kestäneen historiansa aikana monipuolinen kaupunkirakenteellinen ja arkkitehtoninen kokonaisuus, jonka eri osa-alueet ja rakennuskanta heijastavat sekä kaupunkikulttuurin muutosprosesseja että yleistä taloudellista ja aatteellista kehitystä.

Kaupunkirakenteen aikakerrokset

Suurvalta-ajan kaupungista ovat jäljellä Isonkadun linjaus, kaupunkirakenteen katkos vanhan kosteikkoalueen kohdalla sekä vuoden 1835 palolta säästyneen keskustan pohjoisosan katuverkoston päälinjaukset (harmaalla piirretyt kadut).

Kaupungin palon jälkeisen kaavan (sininen väri) jäljiltä on peräisin Kanavapuustikon eteläpuolinen katu- ja kortteli-rakenne. Taajaan rakennetun kaupungin entinen eteläreuna (Puutarhakatu) vihervyöhykkeineen erottuu vielä selvästi keskustan eteläreunassa. Samalta kehitysjaksolta ovat peräisin myös kaupungin keskeiset aukiot: tori, Heinätori ja Runebergin puisto.

Keskusta laajeni voimakkaasti 1900-luvulla, varsinkin sen alkuvuosikymmeninä (oranssi). Vuosien 1904 ja 1928 asemakaavojen peruja ovat koko Myllymäen alue, keskustaa lännessä rajaava Pietaripuustikko ja sen varren rakentuminen sekä keskustan tärkeimmät varsinaiset puistoalueet, mm. Koulupuisto. Eräiden julkisten tai muuten kaupunkikuvaa hallitsevien rakennusten sijainti on myös peräisin näistä asemakaavoista.

Toisen maailmansodan jälkeen ei keskusta enää laajentunut sanottavasti. Rakentamista tapahtui olemassa olevan rakenteen puitteissa, pitkälti nimenomaan vanhaa purkamalla.

Rakennustaiteellisesti omaleimaiset osa-alueet

A. Keskustan eteläosa, Isokatu ja Puutarhakatu

Alueella on säilynyt sekä empirekauden asemakaavan henki että edustava määrä empiretyylin rakennuksia, osa ulkorakennuksineen. Uudempia rakennuksia ei juuri ole, ja nekin ovat enimmäkseen mittakaavaltaan alueeseen sopivia.

B. Myllymäen jugend-korttelit

Osa taloista on korvattu kerrostaloilla, mutta alueella on vielä selvä jugendin kauden puutarhakaupungin luonne, jota korostavat toistensa kontrasteina vesitorni ja sen juurella oleva puisto. Alueella on myös 20-luvun klassismin elementtejä.

C. Raatihuoneen lähiympäristö

Kaksi aukiota (tori ja Runebergin puisto) ja niiden välissä oleva raatihuone muodostavat kaupunkikuvallisesti merkittävän kokonaisuuden; empirekauden henkisen monumentaali-aukioparin, jota raatihuone hallitsee.

D. Keskustan pohjoisosan ”kivikaupunki”

Uudisrakentamisen myötä muodostui tälle alueelle yhtenäinen, lähes samanikäisten rapattujen kivitalojen kortteliryhmä. 1940- ja 50-lukujen modernismia ja kehitysoptimismia kuvastava rakenteellinen kokonaisuus on erittäin yhtenäinen. Sen tekee mielenkiintoiseksi myös se, että alue on rakentunut 1700-luvun katuverkon pohjalle, minkä vuoksi siinä voi havaita hyvin pitkän aikavälin kerroksellisuuden.



Kaupungin "vuosirenkaat".



Kaupunkirakenteen aikakerrokset.



Rakennustaiteellisesti omaleimaiset osa-alueet.



Forsénin vuoden 1783 asemakaavaan pohjautuva Jean Telinin kartta vuodelta 1802. Toisinnettu julkaisussa Jakobstads historia del II, Söderhjelm 1909.



Vuoden 1835 palon jälkeen Maanmittari Anders Bergerin laatima asemakaava, jossa palosta selviytyneet korttelit on merkitty tummanpunaisella. Kartta esittää vuoden 1859 tilannetta.

Tulkinta (I=interpret): Kaupunkiympäristön kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä

Tulkintaosassa tarkastellaan kulttuuriympäristön muotoutumista suhteessa yleiseen sosioekonomiseen ja kaupunkiteoreettiseen kehitykseen. Pietarsaaren osalta on nähtävissä neljä selvää aikakautta:

Suurvalta-ajan ja merkantilismin kaupunki

1600-luvun kaupunkien perustamisen pohjana oli merkantilistinen talousoppi yhdistettynä Ruotsin suurvaltapyrkimykseen. Kaupungit vahvistivat keskushallinnon asemaa syrjäisessä Suomessa ja palvelivat samalla valtakunnan vaurastumista. Suomi eli tuolloin käytännössä luontaistaloudessa, mutta saattoi tuottaa suuria määriä vientituotteita, erityisesti tervaa. Kauppa oli säännösteltyä ja perustui kauppaprivilegioihin, tulleihin ja veroihin sekä kaupunkien keskinäiseen kaupan hierarkiaan, jossa ulkomaankauppa keskitettiin tapulikaupunkeihin. Maaseudulla kauppa oli erittäin rajoitettua. Tärkein tavoite oli valtakunnan – lähinnä Tukholman – vaurauden kasvattaminen. Pietarsaarella ei tapulioikeuksia ollut, vaan kauppatavarat vietiin ulkomaille Tukholman kautta. Kehitystä haittasivat kuitenkin suurvalta-ajan jatkuvat sodat, Pietarsaaren kannalta tuhoisimpana isonvihan aika, jolloin koko kaupunki poltettiin.

Pietarsaaren perustamisen aikaan rakentuivat kaupunkimaiset yhdyskunnat jo ennakoivan suunnittelun periaatteiden pohjalta. Kaupunki oli suppea, aidattu alue. Se rajattiin tulliaidalla eikä asumisoikeus kaupungissa ollut vapaa. Säännöstelty kauppa takasi varmat markkinat ja tietyn vaurauden kehittymisen, mutta koska päätavoite oli nimenomaan valtakunnan keskuksen vaurauden kasvattaminen, oli kehitys hidasta ja esimerkiksi kaupungin asukasluku varsin vakaa.

Autonomian aika – laivanvarustajien kaupunki

Autonomian aikana (1809-1917) tuli Suomen talouden kehittämisestä itseisarvo. Maahan rakennettiin nopeasti rautatieverkosto ja Suomi sai oman valuutan. Nopeasti kasvava Pietarin kaupunki ja Venäjän laajat markkinat antoivat pohjan kasville, joka heijastui myös Pohjanmaalle. Poliitikassa merkittävin kehitys tapahtui kansallisen heräämisen ja samaan aikaan alkaneen kansanopetuksen myötä.

Kaupunki paloi 1835, minkä jälkeen sen ulkoasu uudistui täysin empiretyylin periaatteiden mukaiseksi. Tontit olivat tilavia, kadut leveitä ja rakentamistapa säädelty. Kaupunkirakenteessa alkoi näkyä selvä sosiaalinen eriytyminen: palossa tuhoutuneesta Etelännummen alueesta tuli leimallisesti vauraamman porvariston aluetta vähävaraisemman väestön asuttaessa kirkon pohjoispuolista Skatan aluetta.

Eri toiminnot (asuminen, kauppa, hallinto ja teollinen tuotanto) - poikkeuksena muutama julkinen rakennus - eivät kaupungissa olleet maankäytöllisesti eriytyneitä. Samalla tontilla ja samalla rakennuksella saattoi olla monta samanaikaista käyttöä: asumista, kaupankäyntiä, varastointia ja pienimuotoista tuotantoa.

Itsenäistynyt Suomi – teollistumisen aika

Nopea teollistuminen lisäsi 1800-luvun lopulla tarvetta ohjata kaupunkirakenteen kehitystä. Painetta aiheutti erityisesti kaksi tekijää: tarve varmistaa kehittyvän teollisuuden kasvuedellytykset varaamalla sille riittäviä alueita sekä tarve varata kasvavan väestön tarvitsemalle asuntotuotannolle riittävät alueet. Lisäksi yhdyskuntarakenteen jo alkaneen teknistymisen (vesijohdot, viemärit, sähköverkko, rautatiet) vuoksi oli aikaisempaa tärkeämpää varautua myös niiden tarvitsemaan rakenteen ohjaukseen. Kun aikaisempi asemakaavoitus oli keskittynyt lähinnä rakennuskortteleiden sijaan ja siihen, että rakentamiselle saatiin sopiva tonttijako, tuli yhdyskuntasuunnitteluun uusi teknis-taloudellinen ulottuvuus.

Samalla tiedostettiin myös tarve osoittaa alueita erilaisia yhteisön hyvinvointia palvelevia tarkoituksia varten. Kaupunkeihin alettiin järjestää puistoja, urheilukenttiä ja laajoja ulkoilualueita.

Arkkitehti Bertel Jungin vuonna 1904 valmistunut asemakaava oli Pietarsaaren ensimmäinen moderni asemakaava, jossa osoitettiin sekä rakenteellisesti, kaupunkikuvallisesti että toiminnallisesti ja sosiaalisesti eriytyneitä alueita.

Nyky aika – kaupallinen keskusta ja autokaupungin synty

Toisen maailmansodan jälkeinen nopea kaupungistuminen muutti kaupunkiympäristöä enemmän kuin mikään muu kehitysvaihe, kaupungin palo mukaan luettuna. Palon jälkeen muuttui tosin kaupungin muoto, mutta nyt muuttuivat sekä muoto että toiminta. Keskusta muuttui kerrostalojen ja liikerakennusten alueeksi.

Kaupunkiväestön ja asuntojen kysynnän kasvu johti erityisesti 1960-luvulla laajaan purkamisaaltoon. Uusien kerrostaloasuntojen rakentaminen oli erittäin kannattavaa: vanhat puutalot olivat usein huonosti varusteltuja eikä niillä ollut mainittavia pääoma-arvoja. Asunto-osakeyhtiö oli rahoituksellinen innovaatio, jolla kymmenien normaalityuloisten perheiden maksukyky voitiin ohjata keskitettyyn tuotantoon. Keskeisimpien kortteleiden kerrostalot tehtiin lisäksi yhdistettyinä asuin- ja liiketaloina, joiden pohjakerokset koostuivat puhtaista liikehuoneistoista. Tämä tietysti lisäsi muutoksen taloudellista kannattavuutta.

Asukasmäärän nopea kasvu yhdistettynä yleiseen tulotason ja ostovoiman kasvuun käynnistivät 1960-luvulla viimeisimmän keskustaympäristön muutosvaiheen: autokaupungin syntyä ja keskustan muuttumisen kaupallisten palvelujen seudulliseksi keskittymäksi. Keskustan myymäläala moninkertaistui ja suunnilleen samaan tahtiin sulki lähikaupat ovensa yksi kerrallaan. Liikerakennusten rakentamisen myötä hävisivät keskustan pohjoisosasta lähes kaikki paloa edeltävältä ajalta peräisin olevat rakennukset. Kaupallinen keskittyminen näyttää jatkuvan.

Viime vuosikymmeninä on autoistuminen kääntynyt itseään vastaan. Tämän konkreettisena tuloksena on kävelykatu, joka sinänsä on aivan uudenvuorokainen rakennetun kulttuuriympäristön elementti.

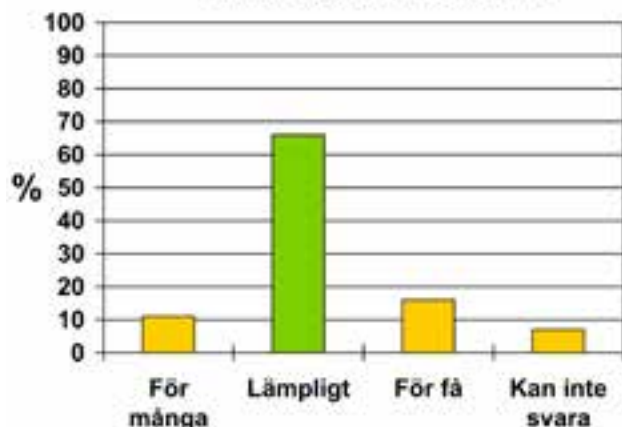


Arkkitehti Bertel Jungin vuonna 1904 valmistunut asemakaava.



Pietarsaaren keskustasta 1950-luvun jälkeen puretut rakennukset on merkitty punaisella.

Gamla byggnader i Jakobstad



Vuonna 2006 suoritetun kyselytutkimuksen mukaan Pietarsaaren asukkaat suhtautuvat rakennusperintöön selvän myönteisesti.



Pietarsaaren keskustan rakennukset, jotka on suojeltu asemakaavalla (musta väri) ja erillislain nojalla tai valtioneuvoston päätöksellä (sininen).



Rakennussuojelun nykytilanne ja toimenpiteiden tarve.

Vihreä: Suojellut rakennukset.

Keltainen: Rakennukset, joiden asemakaavallinen suojelutarve tulee selvittää, mutta jotka eivät ole suoraan uhanalaisia.

Punainen: Kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset, joita koskeva asemakaava on selvästi ristiriidassa suojelutarpeen kanssa.

Arvottaminen (V=valuute)

Tässä osassa määritellään keskustan kulttuurihistoriallisesti arvokkaat osa-alueet ja tärkeimmät yksittäiset kohteet sekä kulttuuriympäristön suojelun nykytilanne. Erityisesti huomioidaan ne kohteet ja paikat, joiden osalta kulttuuriympäristöarvot ja vallitseva kaavatilanne ovat ristiriidassa keskenään.

Arvot ovat jossakin määrin tulkinnanvaraisia erityisesti kun kyse on siitä, miten ympäristö koetaan kauneusarvoina. Sama koskee sitä, miten esimerkiksi historiallisiin tapahtumiin tai merkkihenkilöihin liittyvät arvot mielletään joko myönteisiksi tai kielteisiksi.

Asiantuntijat voivat kuitenkin määrittellä tietyt kriteerit ja ne ovat siinä mielessä ”tinkimättömiä tosiseikkoja”, kuten esimerkiksi jonkin tietyn rakennustyyppin harvinaisuus tai oman aikakautensa edustavuus.

Useimmiten samassa kohteessa yhdistyy useita rakennetun ympäristön arvon kriteereitä, kuten

- kohteen ikä ja siitä johtuva harvinaisuusarvo
- kohteen historiallinen merkitys, esim. tietyn kehityskauden kuvaajana tai henkilöhistoriallisten syiden vuoksi
- rakennustaiteellinen arvo, esteettisyys eli kauneus
- kohteen arvo laajemman kokonaisuuden osana.

Yleisesti ottaen rakennussuojelun tilanne Pietarsaareissa on vähintäänkin tyydyttävä. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön alueet ja kohteet on pääosin huomioitu asemakaavoissa asianmukaisella tavalla eikä niihin kohdistu erityistä uhkaa. Ristiriitatilanteita esiintyy kaikesta huolimatta mm. vanhentuneiden asemakaavojen takia. Ohessa on kaavioesitys keskustan rakennussuojelun toimenpidetarpeesta.

Toteutus (E=enable)

Toteutuksella on kaksi painopistealuetta:

Kaupunkilaisten ja päättäjien kulttuuriympäristötietoisuuden parantaminen ja arvokeskustelun aloittaminen. Tämä tapahtuu sekä yleisellä tasolla että suoraan kiinteistönomistajien ja muiden osallisten kanssa.

Vaiheittainen ohjelman tavoitteiden sisällyttäminen käytännön yhdyskuntasuunnitteluun ja tarvittaessa pienempien kohdealueiden tarkempien analyysien suorittaminen DIVE-menetelmän mukaan.

Avainkysymyksenä on oikean toimintatavan tai instrumentin valinta jokaisessa erillisessä tilanteessa.

Instrumentointi

Aluekokonaisuuden tai erillisen kohteen säilyttämiseksi on valittava oikeat keinot kohteen arvon ja tilanteen mukaan. Useimmiten kyse ei ole pelkästään rakennussuojelusta, vaan esimerkiksi laajempien kokonaisuusien osalta ohjataan myös uudisrakentamista siten, että se on sopusoinnissa historiallisen rakennuskannan ja kaupunkirakenteen kanssa.

Suojelusta sopiminen ilman normiohjausta

Rakennusperinnön suojelu on yksinkertaisinta, kun omistaja tuntee rakennuksensa historian ja arvon, on kiinnostunut sen hoitamisesta ja kun rakennus on jatkuvassa järkevässä käytössä. Tilannetta helpottaa, jos tonttiin ei kohdistu erityisiä taloudellisia odotusarvoja, esimerkiksi ylimitoitettua uudisrakennusoikeutta. Välittömien toimenpiteiden tarvetta on harvoin ja jos talo halutaan vaikkapa suojella asemakaavalla, voidaan se tehdä silloin kun alueella on muutenkin tarvetta joko laatia tai muuttaa asemakaavaa.

Rakennussuojelulainsäädännön mukainen suojelu

Lakiin rakennusperinnön suojelemisesta perustuva suojelu on lähtökohtaisesti edellisen vastakohta ja tulee kysymyksen tilanteessa, jossa rakennuksen suojelu kaavalla ei syystä tai toisesta sovellu kyseiseen tapaukseen tai jos rakennuksen suojeluarvo muuten on niin suuri, ettei asemakaava ole ohjausvaikutukseltaan tai tarkkuudeltaan riittävä. Siihen voidaan päätyä esimerkiksi jos omistaja on hakenut rakennukselle purkulupaa, mikä on johtanut ilmoitukseen ELY-keskukselle. ELY-keskus voi asettaa määräaikaisen vaaranamiskiellon, jonka aikana suojelupäätös voidaan tehdä.

Kaupunkisuunnittelullinen / kaavoituksellinen ohjaus

Arvokkaaksi todetun rakennetun ympäristön suojelu kaavoituksella edellyttää usein muutakin kuin pelkkää kannanottoa yksittäisen rakennuksen tai rakennusryhmän kohtaloon. Siihen voi toisaalta kuulua rakentamisen ohjaus kohteen lähiympäristössä, toisaalta erilaisiin tarpeisiin – kuten asun- totuotantoon tai liikerakentamiseen - tarvittavan kaavallisen kapasiteetin luominen jollakin aivan muulla alueella niin, että uudisrakentamisen painetta varsinaisella kohdealueella voidaan keventää.

Kaavasuojelu toteutuu kaikilla kaavatasoilla; maakunta-kaavassa, yleiskaavassa ja asemakaavassa. Näistä kaksi ensin mainittua ovat rakennussuojelun tavoitteita määritteleviä. Varsinainen sitova suojelu tehdään asemakaavatasolla. Maakuntakaava ja yleiskaava ohjaavat silti asemakaavoitusta.

Väljimmillään ympäristön säilyttämiseen tähtäävä kaavoitus ei sisällä varsinaista veloitetta, vaan kyse on ”passiivisesta” asemakaavalla suojelusta. Esimerkiksi Skatan kaava on ns. passiivinen suojelukaava. Alueella voi kaavan mukaan lähes kaikki rakennukset korvata uudisrakennuksilla. Kaavan mukainen rakennusoikeus on kuitenkin mitoitettu suunnitteen nykytilannetta vastaavaksi ja uudisrakennusten sijainti osoitettu nykyisten rakennusten mukaan.

Sen lisäksi, että rakennusta ei saada purkaa, ns. suojelu-kaava määrää usein korjauksessa käytettävistä materiaaleista, rakennustaiteellisten yksityiskohtien säilyttämisestä, väri-tyksestä ja pihajärjestelyistä. Asemakaavalla suojelu voidaan myös ulottaa rakennuksen sisätiloihin (esimerkiksi entisen elokuvateatteri Grandin elokuvasali ja aulatilat on suojeltu).

Aikataulu ja toimenpideohjelma

Välittömät toimenpiteet (2009)

Kaupunginvaltuusto hyväksyy kulttuuriympäristöohjelman.

Lyhyen tähtäimen toimenpiteet (2010)

Tunnistetaan ne yksittäiset kohteet ja osa-alueet, joilla nykyinen asemakaava on ristiriidassa rakennusperintöarvojen kanssa. Kaavat todetaan maankäyttö- ja rakennuslain tarkoittamassa mielessä vanhentuneiksi ja niiden uudelleen kaavoitus otetaan kaavoitusohjelmaan.

Omistajien kanssa aloitetaan DIVE-menetelmään perustuva vuoropuhelu, jonka pohjaksi laaditaan alueiden nykytilan ja historian kuvaukset.

Aloitetaan rakennusperintöä käsittelevä organisoitu julkinen keskustelu. Keskustelua voidaan käydä esimerkiksi työväenopistojen puitteissa järjestettävissä opintopiireissä sekä yleisölle avoimissa luento- ja esittelytilaisuuksissa.

Keskipitkän tähtäimen toimenpiteet (2015)

Yllä mainittujen ”ristiriitakohteiden” kaavamuutostyö on tehty tai ainakin aloitettu. Kaupungin rakennusjärjestystä on täsmennetty siten, että se ohjaa aikakaudelleen tyypillisten rakennusten korjausta nykyistä paremmin. Tämä koskee erityisesti tilanteita, joissa varsinainen rakennussuojelu ei ole tarpeen.

Aloitetaan kulttuuriympäristöohjelman laajentaminen koskemaan tärkeimpiä keskustan ulkopuolisia alueita (Lontoon ja Läntelän kaupunginosat ym.) DIVE-menetelmää soveltaen.

Pitkän tähtäimen toimenpiteet (2020)

Rakennetun kulttuuriperinnön riittävän laaja säilyminen on turvattu koko keskustan alueella





Pilottikohde: Lassfolkin kortteli

Pietarsaaren torin kaakkoispuolella sijaitseva nk. Lassfolkin kortteli on ajankohtainen huomattavan uudisrakentamishankkeen johdosta.

Entinen kaupan ja tekstiiliteollisuuden kortteli on muuttamassa koulutuskeskittymäksi eli kampukseksi.

Teollisuustoiminnan lakattua kortteli on viettänyt hiljaiseloa. Rakennuksia on purettu ja osa korttelista on ollut pysäköintikenttänä. Kaupunkikuvan ja keskustan elinvoimaisuuden kannalta oli välttämätöntä löytää sopivaa käyttöä nykyisille rakennuksille ja resursseja täydentävään rakentamiseen. Kaikista keskustan kortteleista Lassfolkin korttelissa on suurin kehityspotentiaali ja suurin kehittämistarve.

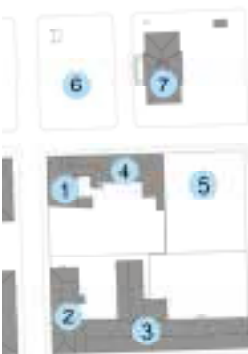
Kampushanke merkitsee uutta ja kiinnostavaa kulttuuri- ja koulustuomintaa yhdellä kaupungin keskeisimmistä paikoista. Uudella omistajalla on valmius kehittää ja ylläpitää koko korttelia. Korttelin ominaispiirteiden luovaan hyödyntämiseen on hyvät edellytykset.

Viranomaistahot ja rakennuttaja, Åbo Akademin säätiö, ovat käyneet jatkuvaa vuoropuhelua. Kampushankkeen asema-kaavan muutos valmistui vuonna 2009. Kulttuuriympäristön arvoista neuvotellaan myös vaiheittain tapahtuvan rakennuslupaprosessin yhteydessä.

Kortteli on osa Pietarsaaren keskustan valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY-inventointi 2010), joten korttelia kehitettäessä sitä koskevat ympäristöministeriön, Kuntaliiton ja Museoviraston yhteisesti laatimat menettelyohjeet.

Korttelin kulttuuriarvot ovat merkittävät. Se sisältää piirteitä ajasta ennen vuoden 1835 paloa, siellä sijaitsevat kaupungin vanhin kivitalo Lindskogin talo sekä Lassfolkin tekstiilitehtaan rakennukset.

Rakennuttajan uudisrakentamistarpeen ja korttelin rikkaan rakennusperinnön yhteensovittaminen on ollut haasteellinen tehtävä, jossa DIVE on toiminut hyödyllisenä työvälineenä. DIVE mm. auttaa jäsentämään ja havainnollistamaan sitä runsasta historiallista tietoa, joka on ollut saatavilla.



1. Lindskogin talo
2. Lassfolkin konttorirakennus
3. Lassfolkin tehdas
4. Musiikkitalo
5. Esson tontti
6. Tori
7. Raatihuone

Pilottikohde: Lassfolkin kortteli

Korttelin suhde kaupungin kehitykseen
(korttelin sijainti merkittynä karttaan)

2008

Lassfolkin kortteli sijaitsee keskellä kaupunkia, torin kaakkoisnurkassa. Keskustan kaupallinen painopiste on siirtynyt torin pohjoispuolelle. Lassfolkin kortteli on osittain tyhjänä, odottamassa uusia toimijoita.

1800-1900 lukujen teollisuusympäristöt

Uusia teollisuuskortteleita syntyy ydinkeskustan ulkopuolelle, rautatie- ja satamayhteyksiin tukeutuen.

Lassfolkin pitsi- ja nauhatehdas muodostaa poikkeuksen. Yksityisen kauppiaan käynnistämä yritys erikoistuu ja kehittyy suureksi tekijäksi alallaan, toimien koko ajan alkuperäisessä keskustakorttelissaan. Tuotteet ovat helposti kuljetettavia eivätkä siten riippuvaisia välittömästä rautatieyhteydestä.

Vuoden 1835 jälkeen

Koko kaupunkiin suunnitellaan uusi säännöllinen empire-tyylinen kaupunkirakenne, uusine katuineen ja kortteleineen. Tavoitteena on paloturvallisuuden parantaminen.

Uutta rakennetta ei toteuteta kaupungin pohjoisosassa (kartalla merkitty vaalean sinisellä). Eteläosassa uudistus toteutuu. Kaupunginkanava suoraviivaistetaan ja kaupungin etelärajalle perustetaan rivi edustavia puutarhoja. Lassfolkin kortteli saa nykyisen muotonsa ja rakentuu vähitellen.

Kaupunki kasvaa merenkulun ja kaupan ansiosta.

Vuoden 1835 palo

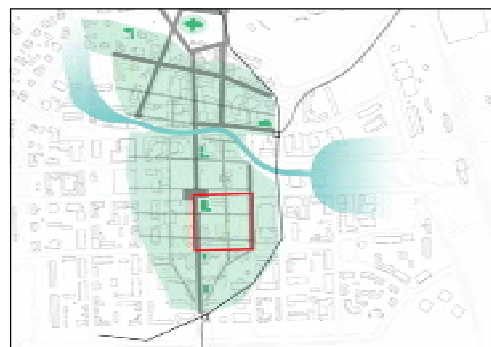
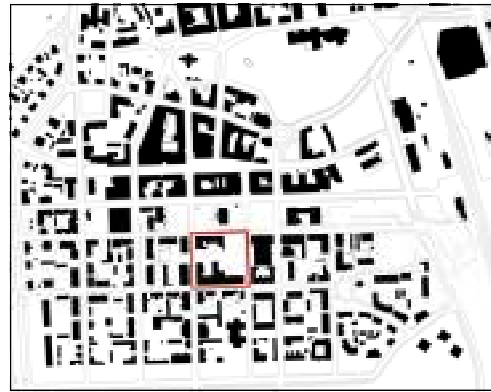
Kaupungin palo vuonna 1835 tuhoaa kaupungin eteläosan. Jäljelle jää joitakin tiili- ja kivirakenteita kuten Lindskogin talon runko ja muutama kellari Isonkadun varrella.

Kaupungin pohjoisosaa suojaa tulipalolta kosteikko ja oja, tuleva kaupunginkanava.

Ennen vuoden 1835 paloa

Vanhimmat kaupunki- ja korttelirakennetta kuvaavat kartat ovat 1700-luvulta. Niissä näkyvät tori ja kaupungin pääkatu Iso kirkkokatu (Isokatu), joka lienee peräisin 1600-luvulta. (Tumman harmaalla merkityt kadut ja vihreällä merkityt rakennukset ovat yhä olemassa.) Tulliaita ympäröi kaupunkia. Itäisen ja eteläisen tulotien kohdalla on tulliportit ja pohjoisessa meritulli.

Lindskogin talo tulevassa Lassfolkin korttelissa sijaitsee torin ja Ison kirkkokadun kulmassa.



Pilottikohde: Lassfolkin kortteli

"D" Kuvaus

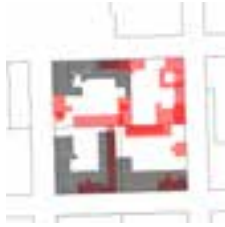
Korttelin rakennuskanta

Puretut rakennukset on merkitty punaisella.

"I" Tulkinta

Korttelin toiminnot ja merkitykset

Rakennusten käyttö - asunto (ruskea) -talousrakennus (harmaa) -verstas/teollisuus (sininen) -julkinen rakennus (sinipunainen) -kauppa/palvelu (oranssi)



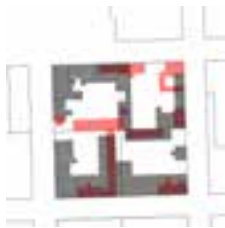
2008

Kortteli sisältää Linds kogin talon lisärakennuksineen ja entisen Lassfolkin pitsitehtaan rakennuksia. Purkamisen jäljiltä korttelin sisäosat ja Esson tontti ovat tyhjillään, joten korttelin itäosan tonttijako on vaikeasti havaittavissa paikalla.



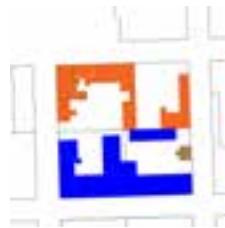
2008

Suuria muutoksia odotellessa korttelin käyttötavat ovat monenkirjavat: koulutusta, hallintoa, pienyrityksiä, palvelualoja, pysäköintiä.



1970-luku

Kortteli on tehokkaasti rakennettu ja rakennuskanta on osittain uudistunut. Lassfolkin tehdas on levittäytynyt kahdelle tontille. Esson tontille on rakennettu uusi huoltoasema.



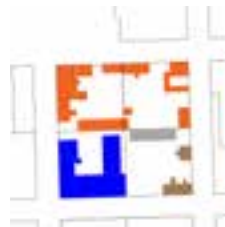
1970-luku

Tekstiiliteollisuus elää huippuvuosisaan. Huoltoasemalla on vilkasta. Kauppiaan-kadulla ja Isollekadulla käydään kauppaa.



1930-luku

Kaupungin ensimmäinen huoltoasema rakennetaan nk. Esson tontille. Lassfolkin kasvava toiminta johtaa purkamiseen ja uudisrakentamiseen tehtaan tontilla.



1930-luku

Erikoistumisen aikaa. Siirtyminen hevosvaunuista autoihin muuttaa korttelin koilliskulmaa ja tekstiiliteollisuus lounaista kulmaa. Torin laidalla harjoitetaan kauppaa ja varastointia.



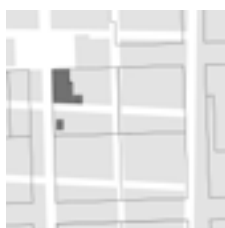
1835 palon jälkeen

Uusia päärakennuksia rakennetaan kadun varteen ja talousrakennuksia tontin toista sisärajaan vasten. Toinen naapurin vastainen raja on jätettävä tyhjäksi paloturvallisuussyistä.



1835 palon jälkeen

Taloissa asutaan, käydään kauppaa ja harjoitetaan käsityöläisammattaita. Yhteys Isollekadulle ja laajennetulle torille on aktiivinen.



Etelännummen uusi rakenne

Vuoden 1835 palon jälkeen laaditaan uusi asemakaava. Toria ja kortteleita suurennetaan ja pääkatua levennetään. Linds kogin talo säilyttää keskeisen asemansa kaupunkirakenteessa.

Etelännummen uusi rakenne

Kaupunkirakenteen uudistamisen jälkeen Linds kogin talon viisto eteläpäätty on ainoa merkki entisen Herrholminkadun linjasta. (Entinen katurakenne on esitetty vaalean harmaalla.)



Kaupungin palo 1835

Kaupungin eteläosa tuhoutuu palossa. Kaikki puurakennukset menetetään. Linds kogin talo ja muutamat kellari säilyvät osittain.



Ennen vuoden 1835 paloa

Kaupungin ensimmäinen kivitalo, Linds kogin talo, rakennetaan vuonna 1797 pohjoispäätty torille, pitkä sivu Isolle kirkkokadulle (Isollekadulle) ja eteläpäätty Herrholminkadulle. Talousrakennukset ovat Pitkällekadulle päin.



Ennen vuoden 1835 paloa

Agraarin kauppakaupungin tontit ovat toiminnallisesti eriytymättömiä ja sisältävät asumista, kauppaa ja käsityöläisyysyhtä. Rakenne on kaupunkimaisen tiivis.

Pilottikohde: Lassfolkin kortteli "V" Arvottaminen

Näkyvät kulttuurihistorialliset arvot

Kadut ja torit, kiinteistörajat, pihapiirit ja rakennukset muotoutuvat suhteessa toisiinsa ja muodostavat yhdessä kulttuurihistoriallisesti merkityksellisiä, arvokkaita kokonaisuuksia. Seuraavassa esitellään valikoima keskeisiä kulttuurihistoriallisia arvoja. Numerointi viittaa oheiseen karttaan.

1. Linds kogin vuonna 1797 rakennettu kivitalo on harvinaisen esimerkki tuon ajanjakson suomalaisista porvariston kivitaloista. Pohjoispääty antoi torille ja eteläpääty silloiselle Herrholminkadulle. Vuoden 1835 kaupunkipalon jälkeen laadittiin uusi asemakaava, jossa Linds kogin talon pohjoispääty säilytti asemansa torin laidalla. Herrholminkatu sai väistyä kun kortteleita suurennettiin. Linds kogin talon viisto eteläpääty on ainoa paikka, jossa entisen kadun linjauksen vielä voi havaita.

2. Korttelin tonttijako perustuu vuoden 1835 asemakaavaan. Korttelin länsiosassa tontinrajat ovat yhä havaittavissa. Säilynyt rakenne puoltaa osaltaan Isonkadun varren asemaa valtakunnallisesti merkittävänä kulttuuriympäristönä.

3. Korttelin piharakenne muodostui vuoden 1835 palon jälkeen vahvistetun rakennusjärjestyksen mukaan. Tontin kolmelle sivulle sai rakentaa, neljäs oli jätettävä vapaaksi. Purkamisen tuloksena korttelissa on runsaasti tyhjää alaa. Osa tästä alasta on vanhoja pihoja, jotka yhdessä rakennusten kanssa omaavat kulttuurihistoriallista arvoa.

4. Tori ja raatihuone ovat kaupunkihistoriallisesti merkittäviä ja niillä on suuri symboliarvo, jota raatihuoneen näkyvä asema torilla ilmentää. Lassfolkin korttelin julkisivu Kauppiaankadulle toimii raatihuoneen taustana. Korttelijulkisivun muutokset vaikuttavat raatihuoneen asemaan kaupunkikuvassa.

5. Entinen Lassfolkin konttorirakennus on tärkeä osatekijä edustavassa puurakennusten rivissä, joka rakennettiin Isonkadun varrelle vuoden 1835 palon jälkeen, ja siten myös tärkeä osa valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä.

6. Entinen Lassfolkin pitsitehdas on kaupunkilaisille merkittävä teollisuushistoriallinen muistomerkki.

Näkymättömät kulttuurihistorialliset arvot

Museovirasto suoritti kaupunkiarkeologisen inventoinnin Pietarsaaressa vuonna 2002, osana hanketta jossa selvitettiin Vaasa- ja suurvalta-aikana perustettujen kaupunkien arkeologista tutkimus- ja suojelutarvetta. Lassfolkin kortteli luokiteltiin arkeologisesti arvokkaaksi.



Esimerkkejä kulttuurihistoriallisista arvoista Lassfolkin korttelissa.

On tärkeää tarkastella kortteliä suhteessa toriin ja raatihuoneeseen, koska nämä ovat kaupunkihistoriallisesti merkittäviä ja omaavat suuren symboliarvon.



Raatihuone ja Lassfolkin korttelin julkisivu torille.

Lassfolkin kortteli Isollekadulle.

Lassfolkin kortteli Etelänummikadulle.



Suosituksia kulttuurihistoriallisten piirteiden edistämiseksi Lassfolkin korttelissa.

Pilottikohde: Lassfolkin kortteli "E" Aktivointi

Korttelin arvokas rakennuskanta on aktivoitava, jotta säilyttämisen edellytykset ovat paremmat.

Lisäksi, viitaten näkyvien kulttuurihistoriallisten arvojen esittelyyn edellisellä sivulla, on pyrittävä edistämään kaupunkikuvan ja korttelirakenteen kulttuurihistoriallisia arvoja seuraavilla tavoin:

1. Lindskogin talon eteläpääty ja sen edusta on jätettävä vapaaksi siten, että vanhan katulinjan fragmentti on näkyvissä.
2. Tontinrajojen tulee näkyä uudisrakennusten massoittelemalla.
3. Vanhojen piha-alueiden tulee säilyä avoimina.
4. Lindskogin talon lisärakennusten yhtenäisen räystäslinjan tulee ohjata Kauppiaankadun uudisrakentamista, jolloin raatihuone säilyttää hallitsevan asemansa kaupunkikuvassa.
5. Kauppiaankadun ja Runeberginkadun vastaisille tontinrajoille tulee rakentaa.

Korttelin näkymättömät kulttuurihistorialliset arvot edellyttävät arkeologisia tutkimuksia ennen uudisrakentamista. Kesällä 2007 suoritettiin koekaivaus ja kesällä 2008 tarkempi kaivaus, josta tuli Suomen laajan kaupunkiarkeologinen kaivaus kyseisenä vuonna. Kaivauksessa löydettiin jälkiä 1600-luvun Pietarsaaresta, kuten jäännöksiä rakennusten perustuksista, kellareista, kaivoista ja 1600-luvun teistä ja tonttijaosta. Jäljet on dokumentoitu ja tiedot tallennettu. Uudisrakentamishanke voi edetä.

Laajan uudisrakentamisen integroiminen kulttuurihistoriallisesti rikkaaseen ympäristöön on suuri haaste, koska samalla pitäisi sekä edistää nykyisten kulttuurihistoriallisten arvojen säilymistä että antaa tilaa uusien arvojen syntymiselle. Hankesuunnittelu eteni rinnakkain kaavamuutostyön kanssa. Asemakaava määrittelee lopulliset jatkuvuuden ja muutoksen suuntaviivat. Torin laidalla sijaitsevan Lindskogin talon yksityiskohtaisempi suojeleminen voidaan toteuttaa rakennussuojelulain nojalla.

Johtopäätökset

Miten tuloksia hyödynnetään

Kulttuuriympäristöohjelma toimii keskustelujen pohjana, tietopankkina ja työohjelmana pyrittäessä huomioimaan kulttuurihistoriallinen perintö kaupungin kehittämistyössä, ennen kaikkea kaavoituksessa. Ohjelma painetaan ja jaetaan kouluihin ja mahdollisiin opintopiireihin. Koko aineisto julkaistaan kaupungin internet-sivuilla. Luentotilaisuuksia pyritään järjestämään.

Hankkeen tulokset pilottikorttelin osalta hyödynnettiin suoraan asemakaavoituksessa. Tästä saatuja kokemuksia sovelletaan myös kun ryhdytään käyttämään DIVE-menetelmää muihin, osin jo aloitettuihin kaavahankkeisiin.

Pitemmällä tähtäimellä DIVE-menetelmä voi tulla ajankohdattaiseksi myös muissa osissa kaupunkia, esimerkiksi päivitettyä rajattujen, ajalleen tyyppilisten ja yhtenäisten osa-alueiden asemakaavoja keskustan ulkopuolella.



Arboga



Arbogans taajama, lentokuva Kulturmiljöbild / Riksantikvarieämbetet

Kuinka Arbogan kulttuuriperintöä hoidetaan tulevaisuudessa?

Arbogans ydinkeskusta

Esimerkki kertoo, kuinka DIVE-analyysia voidaan käyttää havainnoimaan kaupungin historiallista kehitystä ja merkitystä ja kuinka se toimii pohjana kunnassa käytävälle kaavakeskustelulle. Analyysia käytetään syvennettäessä Arbogan taajaman yleiskaavaa sekä tietopohjana.

Kulttuurihistorialliset ominaispiirteet ja tämän päivän haasteet

Arboga sijaitsee Keski-Ruotsissa, jossa eri alueet kohtaavat. Arbogan keskiaikaisella ydinkeskustalla on ainutlaatuinen ja selkeä kaupunkiluonne. Ydinkeskustassa on palveluita ja kulttuuritarjontaa, ja kunnan asukkaat arvostavat ydinkeskustaa suuresti. Kaupunkia leimaa keskiaikainen katu- ja korttelirakenne sekä monet vanhat puutalot. Ydinkeskustaa ympäröivät eri-aikaiset rakennetun ympäristön vuosirenkaat, joita erottavat viherkaistaleet ja liikenneväylät. Kunta laatii uutta koko kuntaa kattavaa yleiskaavaa, jonka visioit ovat: historiallisen ja kulttuurisen profiilin selkeyttäminen, vaihtoehtoisten asuinalueiden monimuotoisuuden varmistaminen, keskustan kehittäminen eläväksi ydinkeskustaksi sekä matkailutoimen kehittäminen osana paikan merkityksestä

joukkoliikenteen solmukohtana. Maankäytön muutoksiin liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi ehdotetaan taajaman yleiskaavan syventämistä.

Lukuohjeita

Arbogans analyysi perustuu kirjoituksiin ”Arboga Stadskärna Bebyggelsehistoria och byggnadsordning 2000”, ”Ortsanalys Arboga kommun 2007”, ”Program för Översiktsplan Arboga kommun 2007” ja ”Medborgare, kulturmiljö och planering, KTH 2008”.

Aika ja tila -matriisin aikakaudet ovat rakennusjärjestyksestä, johon on lisätty nykyaika ja tulevaisuus. Maantieteelliset tasot ovat taajama, ydinkeskusta, kaupunkitila ja rakennukset. Kulkuyhteydet ja toiminnot ovat aina olleet tärkeitä taajaman kehitykselle. Tästä esityksestä puuttuvia DIVE-vaiheita täydennetään kaavoitusprosessissa.

Aika ja tila -matriisin teksteistä (sekä tulevaisuutta koskevista kysymyksistä ja heijastuksista) on keskusteltu kunnan yleiskaavaa valmistelevien virkamiesten kanssa.

Taajaman laajuus

Vaiheet 1, 2, 3 ja 4

2008 – 2020

Arboga tulevaisuudessa

■ Vaihe 4 – Yleiskaavan strategia:

- Vahvistaa Arbogan kunnan identiteettiä ja lisää vetovoimaisuutta hallinnoimalla, hoitamalla ja elävöittämällä kunnan kulttuuriympäristöarvoja.

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymykset:

- Kuinka selkiytetään historiallista ja kulttuurista profiilia?
- Miten suhtautua ydinkeskustan ulkopuolella oleviin alueisiin?
- Missä voidaan tiivistää ja sopeutua ilmastonmuutokseen?

1975 - 2008

Post-moderni kaupunki



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Taajama kasvaa, samoin toiminta-alueet suurten teiden varsille, palvelualueet lähelle rautatieasemaa. Kaupungin ulkoreunoille nousee tyyppitaloja.

■ Vaihe 3 – Arvottaminen:

Ovatko alueet tulevaisuudessa kulttuurihistoriallisesti merkittäviä tai vetovoimaisia, sisältäen kehittämismahdollisuuksia?

1930 - 1975

Funktionalistinen kaupunki, jossa on teollisuutta



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Kerros- ja pientaloja rakennetaan ydinkeskustan pohjois- ja eteläpuolelle. Toiminta-alueita kasvaa tuloväylien varsille.

■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Alueet heijastavat funktionalismin ja sodanjälkeisen ajan kaupunkirakentamista.

Ne ovat osaa kunnan identiteettiä.

1860 - 1930

Liberalismin kaupunki, jossa on teollisuutta



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Teollisuusalueita syntyy rautatien varteen, ja työväenasuntoja rakennetaan mm. Kakubergetin viereiselle alueelle.

■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Alueilla on alkuperäistä rakennuskantaa, joka kertoo tärkeästä rautateiden kehitysvaiheesta kunnan historiassa.

Alueita halutaan tiivistää ja uudistaa. Voidaanko kulttuurihistoriallisesti arvokkaat vanhemmat rakennukset yhdistää uusiin?

1530 - 1860

Kauppa- ja käsityöläiskaupunki



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Hyvin rajallinen kaupunki kasvaa joen molemmin puolin. Sitä ympäröivät tulliaita sekä viljely- ja laidunmaat.

■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Laajoja rakennettuja ympäristöjä voidaan lukea nykymaisemasta. Alue on vuodesta 1987 kansallisesti merkittävä kulttuuriympäristö.

Avoimet viljelymaat on asteittain rakennettu umpeen.

1000 – 1530

Keskiaikainen kaupunki



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Pieni kaupunki kasvaa joen varteen. Alukset voivat purjehtia Itämereltä asti ja tienkulkija voi ylittää joen siltaa pitkin.

■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Keskiaikainen kaupunki on selkeästi luettavissa ja kaupungin asukkaat tuntevat sen hyvin.

■ Vaihe 3 – Arvottaminen:

Alue on ollut vuodesta 1987 valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö ja muinaismuistoalue.

Kaupungin kulkuyhteydet

Vaiheet 1, 2 ja 4

2008 – 2020

Arboga tulevaisuudessa

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymykset:

- Hyväksytäänkö kehätie ja rautatie, vaikka ne ovat melua aiheuttavia rakenteita?
- Kuinka liikenne, vaaralliset aineet ja pysäköinti hoidetaan keskustassa?
- Kuinka autoilijat ja laivamatkailijat saadaan jäämään Arbogaan?

■ Vaihe 4 – Yleiskaavan tavoitteet:

- Kulkuyhteydet ovat pitkällä aikavälillä ihmisten, tavaroiden ja tiedon näkökulmasta kestäviä.
- Arbogan kunta on lujittanut asemaansa liikenteen, rautatien ja joukkoliikenteen solmukohtana.

1975 - 2008

Post-moderni kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Moottoritiet ja rautatie eritasoristeyksineen rakennetaan, samoin erillisiä kävelykatuja, kävely- ja pyöräilyteitä. Rautatie-asema siirretään.



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Vanha liikenne rakenne muuttuu yhä epäselvemmäksi.

1930 - 1975

Funktionalistinen kaupunki, jossa on teollisuutta

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Päätieverkostoa laajennetaan asteittain ja osittain ohi ydinkeskustan. Teollisuusalueen läpi ja satamaan kulkevat rautatiekiskot poistetaan.



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Vanhat väylät katkaistaan, ja ne ovat nykyään vaikeasti luettavissa.

1860 - 1930

Liberalismin kaupunki, jossa on teollisuutta

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Rautatie- ja höyrylaivaliikennettä syntyy, ja se yhdistyy sataman kautta jokeen. Uudet maantiet parantavat yhteyksiä ympäristöön.



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

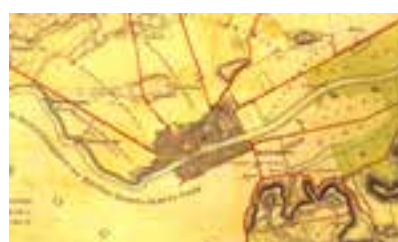
Nämä väylät ja solmukohdat ovat nykyään osittain luettavissa.

1530 - 1860

Kauppa- ja käsityöläiskaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Maantiet johtavat kaupunkitulleille ja laivaliikennettä harjoitetaan joella. Joen rannalla olevat satama ja tori ovat kaupankäynnin tärkein solmukohta.



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Väylät ovat nykyään vain osittain luettavissa.

1000 – 1530

Keskiaikainen kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Purjelaivat pääsevät joen satamaan, josta Bergslagenista tuotu rauta kuljetetaan eteenpäin. Ihmisiä ja tavaroita voidaan kuljettaa myös teitse viereisillä moreeniharjuilla. Eriksgatan kulkee alueen läpi.



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Keskiajalla merkitykselliset väylät ovat nykyään osittain luettavissa.

2008 – 2020

Arboga tulevaisuudessa

■ Vaihe 4 – Kunnan visiot:

Kunnassa on monipuolisen vaihtelevia asuinalueita sekä vaihtelevia kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoja. Lisäksi kunta kehittää matkailua ja matkailuelinkeinoja sekä luovaa ympäristöä yrittäjille.

Arbogon keskustaa kehitetään elävämmäksi ydinkeskustaksi.

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymys:

Miten muuttuneet toimintavaatimukset kohdataan ydinkeskustassa?

1975 - 2008

Post-moderni kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Uusia toimintoja kehitetään suurien teiden ja matkakeskuksen läheisyyteen. Asuntoja rakennetaan taajaman reuna-alueille. Keskustaan tulee terveyskeskus, korkeakoulu ja eläkeläisasuntoja.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Keskustan toimintoja on siirretty pohjoiseen päin ja muita toimintoja kohti suurempia liikenneväyliä.

Ydinkeskusta on säilyttänyt toimintonsa kunnallisena, kulttuurisena ja kaupallisena keskustana, ja sitä on kehitetty myös matkailukohteena.



1930 - 1975

Funktionalistinen kaupunki, jossa on teollisuutta

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Vähittäiskauppaa on siirretty kohti vasta rakennettua Nytorgetia. Kaupungintalo, kirjasto ja muutamia asuntoja syntyy ydinkeskustaan, mutta koulut ja paloasema tyhjennetään.

Teollisuutta ja asuntoja syntyy vuoden 1945 jälkeen keskustan ulkopuolelle ja lähelle rautatietä.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Toimintojen ja asumisen jako on edelleen olemassa.



1860 - 1930

Liberalismin kaupunki, jossa on teollisuutta

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Ydinkeskustassa on edelleen sekä kauppiaita, palveluita että asuntoja. Nygatanista tulee pääkatu.

Uudet kulkuyhteydet ja polttoaineet mahdollistavat nousukauden, ja uutta teollisuutta ja uusia asuntoja syntyy ydinkeskustan ulkopuolelle. Virkistysalueita syntyy sekä ydinkeskustaan että sen ulkopuolelle.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Useimmat toiminnot ovat edelleen ydinkeskustassa.



1530 - 1860

Kauppa- ja käsityöläis-kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Kaupunki elää laskukautta, koska kauppaa ja käsityötä harjoitetaan vain paikallisesti. Kauppa on keskittynyt Stora torgetille, Hökaretorgetille ja satamaan.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Kauppaa käydään edelleen ydinkeskustassa, mutta keskusta on siirtynyt kohti pohjoista. Käsityötä harjoitetaan vain vähän.



1000 – 1530

Keskiaikainen kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Arboga on merkittävä kaupunki aikansa Ruotsissa. Arbogassa järjestetään useita valtiollisia kokouksia. Raudan käsittely kukoistaa. Luostari on tärkeä.

■ Vaihe 2 – Luettavuus ja merkitys:

Satama ja silta, katuverkosto, tori, kirkkoja, yksittäisiä rakennuksia ja keskiajan kellareita on jäljellä, mutta toiminnot elävät vain kertomuksissa ja tarinoissa ja keskiaikaviikolla.



Ydinkeskustan kehitys

Vaiheet 1, 2, 3 ja 4

2008 – 2020

Arboga tulevaisuudessa

■ Vaihe 4 – Yleiskaava:

Ydinkeskustaa on kehitettävä kokonaisvaltaisesti muokkamalla kulkureittejä, ympäristöjä, kylttejä ja kohtaamispaikkoja. Ydinkeskustan läheisyyteen tarvitaan areena erityyppisille tapahtumille.

Kunnan suositus:

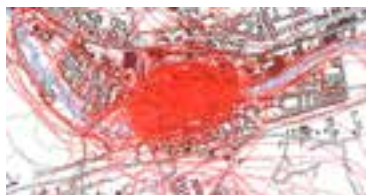
Olemassa olevat ydinkeskustan luonteelle merkitykselliset piirteet, kuten rakennettu ympäristö, ympäristö ja rakenne on määritettävä ja säilytettävä niin, että kaikki eri aikakaudet ovat luettavissa (2000).

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymys:

Kuinka käsitellään tulvavaaraa, paloturvallisuusvaatimuksia, käytettävyyttä ja liikennettä sekä muuttuneita toimintavaatimuksia?

1975 - 2008

Post-moderni kaupunki



■ Vaihe 3 – Arvottaminen:

Ydinkeskusta on valtakunnallisesti merkittävä säilyneine arvokkaine keskiaikaisine puukaupunki- ja teollisuuskaupunginosineen ja myös kansalaisten arvostama.

1930 - 1975

Funktionalistinen kaupunki, jossa on teollisuutta



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Ydinkeskustasta puretaan suuri määrä rakennuksia ja uusia rakennetaan. Uusia katuväyliä ja tori perustetaan.

■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Kadut, tori ja tiettyjä ajalle ominaisia funktionalistisia rakennuksia on jäljellä.

1860 - 1930

Liberalismin kaupunki, jossa on teollisuutta



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Ydinkeskustaan rakennetaan mm. yhteiskunnallisia laitoksia ja puistoja.

■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Nämä ovat edelleen tallella ydinkeskustassa. Useimmat rakennukset eivät ole alkuperäisessä käytössä, mutta ne ovat säilyttäneet näkyvän sijaintinsa katukuvassa.

1530 - 1860

Kauppa- ja käsityöläiskaupunki



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Rajallinen kauppakaupungin ruutukaavarakenne, useita tiloja ja rivitaloja torin varrella säilynyt, samoin puukaupungin siluetti, mutta selkeä raja kaupungin ja maaseudun välillä on hävinnyt.

1000 – 1530

Keskiaikainen kaupunki



■ Vaihe 2 – Luettavuus:

Osia keskiaikaisen kaupungin katuverkosta, tonttirakenteesta ja rakennuksista on selkeästi luettavissa kaupunkiympäristöstä.

Muita osia, kuten kellareita ja muita rakennusten jäännöksiä, on maan alla.

Kaupungin kaupunkitilat

Vaiheet 1, 2, 3 ja 4

2008 – 2020

Arboga tulevaisuudessa

■ Vaihe 4 – Kunnan visio:

Arboga on turvallinen ja luotettava, houkutteleva, asumista, elinkeinoelämää ja matkailijoita inspiroiva. Julkisten tilojen lähellä sijaitsevien rakennettujen ympäristöjen toteuttamiselle asetetaan erityisvaatimuksia. Katuja, toreja ja puistoja hoidetaan historiallista luonnetta ja toimintaa silmällä pitäen.

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymykset:

Kuinka käsitellään suuria väyliä, pysäköintipaikkoja ja katkaistuja katuja?
Kuinka keskustan käytettävyyttä voidaan parantaa sekä autoilijoiden että toimintarajoitteisten näkökulmasta?

1975 - 2008

Post-moderni kaupunki



■ Vaihe 3 – Arvottaminen:

Matkakeskus on uusi ja arvostettu kohtaustapaikka Nytorgetin ja Stora torgetin ohella.

1930 - 1975

Funktionalistinen kaupunki, jossa on teollisuutta



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Nytorgetista tulee uusi kauppa- ja kohtaustapaikka.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Tori toimii vielä ja on arvostettu kohtaustapaikka.

1860 - 1930

Liberalismin kaupunki, jossa on teollisuutta



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Ahllöfsparkenista ja Stureparkenista tulee ydinkeskustan uudet julkiset paikat.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Niitä käytetään ja arvostetaan edelleen.

1530 - 1860

Kauppa- ja käsityöläiskaupunki



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Hökaretorget ja nykyinen Järntorget perustetaan rautakauppaa varten.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Paikka toimii nyt markkina- ja pysäköintipaikkana.

1000 - 1530

Keskiaikainen kaupunki



■ Vaihe 1 – Kehitys:

Kaupungin kauppa- ja kohtaamispaikat ovat Stora torget ja Ladbron.

■ Vaihe 2 – Merkitys:

Stora torget ja Ladbron ovat edelleen käytössä olevia kohtaustapaikkoja.

Yksittäiset rakennukset

Vaiheet 1, 3 ja 4

2008 – 2020

Arboga tulevaisuudessa

■ Vaihe 4 – Kunnan suositus:

Uusi rakennettu ympäristö liitetään huolellisesti ja vuorovai-
kutteisesti ympäröivään rakennettuun ympäristöön. Vanhan ja
uuden välinen kontrasti tuodaan tietoisesti esiin.
Tarvitaan toimenpiteitä, joilla huomioidaan palontorjunta,
turvallisuus ja saavutettavuus.

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymykset:

Millä tavalla säilytetään ja korjataan vanhaa ja rakenne-
taan uutta?

Kuinka uudet asunnot ja kohtaamispaikat liitetään
keskustaan?

1975 - 2008

Post-
moderni
kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Rakennetaan nykyaikaisia rakennuksia, kuten matkakeskus ja
taloja senioriasumista varten.

■ Vaihe 3 – Arvottaminen:

Tuleeko niillä olemaan kulttuurihistoriallista arvoa?



1930 - 1975

Funktionalisti-
nen kaupunki,
jossa on
teollisuutta

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Kaupungintalo, tavaratalo, kirjasto ja asuntoja rakennetaan.

■ Vaihe 4 – Suositukset:

Ajalle tyypillistä rakennettua ympäristöä säilytetään. Yksittäisiä
rakennuksia suojellaan.



1860 - 1930

Liberalismin
kaupunki, jossa
on teollisuutta

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Rapattuja ajalle ominaisia kivitaloja on jäljellä eri käyttötarkoi-
tuksissa.

■ Vaihe 4 – Suositukset:

Suuria osia rakennuskannasta suojellaan. Alkuperäinen tai
ajalle ominainen ulkoasu suojellaan tai palautetaan.



1530 - 1860

Kauppa- ja
käsityöläiskau-
punki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Ajalle ominaisia puisia rakennuksia on säilynyt.

■ Vaihe 4 – Suositukset:

Ympäristöjä suojellaan. Rakenteita ja muotoiluja säilytetään.
Kaikkia rakennuksia kunnossapidetään ja käytetään varoen.



1000 – 1530

Keskiaikainen
kaupunki

■ Vaihe 1 – Kehitys:

Keskiaikaisia kirkkoja, kivitaloja ja kellareita on säilynyt.

■ Vaihe 4 – Suositukset:

Rakennettua ympäristöä suojellaan. Vahingoittuneita palaute-
taan. Arkeologista kulttuurikerrosta ja kellareita kunnioitetaan.



Göteborgin Skansberget



Göteborgin keskusta, lentokuva Kulturmiljöbild / Riksantikvarieämbetet

Alueen kehityksen, merkityksen, arvojen, haavoittuvuuden ja tulevaisuuden suositusten yleisesittely

Esimerkki osoittaa, kuinka DIVE-menetelmää voidaan käyttää esittämään tiivistetysti hyvin laajaa eri lähteistä peräisin olevaa oheismateriaalia pedagogisella tavalla.

Tämän päivän luonteenomaiset piirteet

Göteborgin keskusta on kaupungin ja maakunnan suurin solmukohta. Joen etelärannalla on suuri määrä kauppiaita, työpaikkoja ja asuntoja elävässä, sekalaisessa kaupunkiympäristössä. Alue on kulttuurihistoriallisesti erittäin merkittävä ja sitä leimaa sopusuhtainen kaupunkikuva. Göteborgin keskusta on suurelta osin valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö. Kulttuurihistorialliset arvot ovat kunnan yleiskaavan mukaan keskustan voimavara, mikä asettaa vaatimuksia tietoisesti suunnitellulle ja hyvin hallitulle kaupunkiympäristölle.

Skansberget ja sen Kronan-linnake ovat kaupunkikuvan tunnettuja symboleita ja tärkeitä lähivirkistysalueita. Alue on ollut tärkeä Göteborgin ja Länsi-Ruotsin puolustukselle. Siellä on sijainnut asuintaloja, jotka on purettu 1900-luvun loppupuolella, sekä ränsistynyt kaupunginpuisto. Linnoit-

uksia peittävät osittain suuret puut ja pensaat. Jäljellä olevat rakennetun ympäristön jäänteet ovat turvallisuusriski. Uusien asuintalojen rakennusmahdollisuuksista on keskusteltu 1960-luvulta lähtien. Analyysin tekemisen jälkeen on päätetty toistaiseksi olla rakentamatta mälle uusia rakennuksia.

Lukuohjeita

Analyysin oheismateriaali on saatu julkaisuista Skansberget, Konzept till vårdprogram 2000, Detaljplan för Kastellgatan – Risåsgatan 2004 ja Miljökonsekvensbeskrivning för detaljplanen 2004 sekä Göteborgin yleiskaavan 2008 nähtävillä asetetusta versiosta.

Aineisto on lajiteltu aika ja tila -matriisiin. Valitut aikakaudet on otettu suojeleohjelmasta hieman yksinkertaistaen, ja ohjelmaan on lisätty nykyaika sekä tulevaisuus. Valitut maantieteelliset tasot ovat kaupunkimaisema ja lähiympäristö. Valitut teemat ovat kehitys, toiminta ja merkitys, arvot ja haavoittuvuus sekä suositukset. Näillä kuvataan DIVE-analyysin vaiheita.

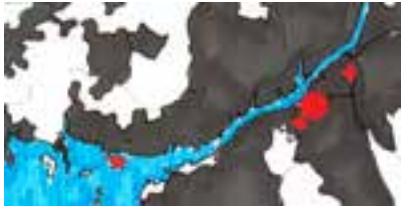
**Tulevai-
suus**



■ **Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymys:**

Voivatko vanhaa ydinkeskustaa ympäröivät linnoitusten jäljellä olevat fyysiset jäljet toimia edelleen maamerkkeinä ja tärkeinä symboleina suurkaupungin kasvaessa sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti?

2004



■ **Vaihe 1 – Kehitys**

Satamalaitokset joen ja sen suun pohjoispuolella ulottuvat Nya Älvsborgin ulkopuolelle.

■ **Vaihe 2 – Luettavuus:**

Suurkaupungin linnoituksia ympäröivät yhä korkeammat rakennukset.

1970-luku



■ **Vaihe 1 – Kehitys**

Kaupungin rakennettu ympäristö laajenee kalliolle ja niiden väliin vanhan ydinkeskustan pohjois- ja eteläpuolelle.

Uusia satama- ja telakka-alueita syntyy erityisesti joen pohjoispuolelle.

**Vuosi-
kymmenet
1900-lu-
vun
vaihteessa**



■ **Vaihe 1 – Kehitys**

Vuoden 1806 jälkeen laitokset ja puistot valloittivat ydinkeskustaa ympäröivän linnoitusalueen.

Asuinrakennuksia nousee puistokujan ulkopuolelle. Satama- ja telakkatoiminnot laajenevat joen pohjois- ja eteläpuolelle.

Vanhoista linnoituksista vain Nya Älvsborg on rakennetun alueen ulkopuolella

**1600- ja
1700-luku**



■ **Vaihe 1 – Kehitys**

Nya Älvsborg, linnoitukset Kronan ja Lejonet sekä kaupungissa ja sen ympärillä olevat linnoitukset kuuluvat Göteborgin puolustukseen. Göteborg on Ruotsin läntinen etuvartio.

1700-luvulla syntyy harvaa rakennettua ympäristöä linnoitusten väliin vallihaudan ja Skansbergetin lähelle.

Tulevaisuus



■ Tulevaisuuden kysymys:

Uusien rakennusten väliin on ehdotettu näkymiä, ja linnoitusta on esitetty varusteltavaksi. Riittävätkö nämä toimet välittämään linnakkeen merkitystä?

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymykset:

Kuinka Skansbergetin toimii tulevaisuudessa, ja mitä paikka merkitsee kaupungin asukkaille?

Voidaanko ehdotetut toimet, kasvillisuuden rajoittaminen ja linnoituksen varustaminen yhdistää koko kaupunginosan vaatimuksiin lähivirkistysalueesta, hyvään asumisympäristöön ja suurkaupungin houkuttelevaan matkailukohteeseen?

2004



Skansbergetin linnoitukset on osittain kunnostettu.

Kronan-linnake on kaupungin symboli ja historiallinen maamerkki.

Suojeluohjelmaesitys on tehty.

Mäellä on suuri merkitys virkistysalueena, vaikka puisto on ränsistynyt.

Uutta rakennettua ympäristöä suunnitellaan.

Keskustassa sijaitseva alue purettavine rakennuksineen on hyvin houkutteleva uudisrakennuskohde. Eri vaihtoehtoja on tutkittu.

1970-luku



Skansbergetin ympäristösä alkaa saneerausaalto.

Skansbergetistä tulee kivikaupungin vihreät keuhkot. Linnakkeet ja tornit peittyvät yhä enemmän puiden ja pensaiden taakse. Puisto metsitty.

Mäen asuinrakennuksia puretaan.

Jäljellä olevista maaherran talon pengermuureista tulee nuorten oleskelupaikka.

Linnoitus ja puisto ränsistyvät.

Uusi asemakaava mahdollistaa mäen eteläpuolen laajamittaisen uudisrakentamisen.

Vuosikymmenet 1900-luvun vaihteessa



Skansbergetiä ympäröi asteittain tiivis kaupunki-asutus.

Skansbergetillä ei ole enää merkitystä puolustuslaitoksena.

Mäen eteläpuolelle rakennetaan maaherran talo korkeiden penkereiden päälle. Mäelle rakennetaan puisto.

Mäen laelle perustetaan puisto ajan ihanteiden mukaisesti: kiemurtelevia käytäviä, raunioita ja istutettuja puita.

Puiston fyysisiä jäänteitä ja toimintoja on jäljellä. Alueen eteläosassa on asuntoja upealla paikalla etelärinteessä.

Rakennukset on nykyään purettu, mutta pengermuurit ovat jäljellä.

1600- ja 1700-luku



Kronanin linnake käsittää aluksi maavallit, joita vahvistetaan kivimuureilla. Torni rakennetaan parantamaan näkyvyyttä. Linnakkeesta johtaa vallien ympäröimä kanava kaupunkia ympäröivään vallihautaan.

Linnakkeilla on suuri merkitys kaupungin puolustuksessa vuosina 1641–1806. Linnakkeet rakennetaan ajan tähtäys- ja ampumakenttäkäsitusten mukaisesti.

Mäki on täysin puuton, ja sitä ympäröivät avoimet niityt ja laidunmaat, mikä mahdollistaa hyvän näkyvyyden kaikkiin suuntiin.

Linnoitus on suurelta osin säilynyt nykypäiviin ja on selvästi luettavissa. Ympäristö on sitä vastoin tiiviisti rakennettua. Aiemmat toiminnot näkyvät osittain nimissä, kuten Kommendantsängen ja Kaponjärgatan.

Vaihe 3 – Arvot ja haavoittuvuus

Tulevaisuus **Arvot:**
Skansberget on valtakunnallisesti merkittävä osa Göteborgin keskustaa.

Haavoittuvuus:

Alue on haavoittuva kaupungin keskustan kehityssuuntauksen aiheuttaman muutospaineen vuoksi:
suuri tiheys, sekalaiset toiminnot, kasvanut asuntomäärä, joukkoliikenteen painottaminen (mm. uusi rautatietunneli), pyöräilijät ja kävelijät



2004 **Arvot:**
Esikoulu rakennetaan 1980-luvulla. Tarkennetaan asemakaavaa, koska keskusta-alueen käyttökiinnostus on suuri.
Esikoulurakennuksen ei katsota olevan säilyttämisen arvoinen, mutta asemakaavatyön edetessä todetaan alueen muita kulttuurihistoriallisia arvoja ja virkistysarvoa.

Haavoittuvuus:

On vaikeaa suhteuttaa taloudelliset vaatimukset ympäristöarvoihin.



1970-luku **Arvot:**
Asemakaava vuodelta 1968 sallii 500 uuden opiskelija-asunnon ja pysäköintihallin rakentamisen.
Rakentamattomilla alueilla kasvillisuus on vallannut tilaa. Kasvillisuuden katsotaan peittävän näköalaa, mutta lisäävän alueen suosiota virkistys-alueena.

Haavoittuvuus:

Jos asemakaava kumotaan, linnoitusalue voidaan entistää, mutta 1800-luvun muurit on purettava turvallisuussyistä ja vihreästä virkistys-alueesta voi tulla paljas.



**Vuosi-
kymmenet
1900-luvun
vaihteessa** **Arvot:**
1800-luvun asuinrakennukset on purettu. Jäljellä olevia muureja ja penkereitä pidetään turvallisuusriskinä sekä häiritseväenä ja peittävänä katu-
kuvan osana. Entisellä korsettitehtaalla on merkittäviä arkkitehtonisia ja kulttuurihistoriallisia ominaisuuksia. Puistoalue on osittain pensastunut, ränsistynyt ja vaikeakulkuinen. Sillä on suuri arvo lähivirkistysalueena.

Haavoittuvuus:

Purkaminen ja ränsistyminen entisestään estävät mahdollisuuden havaita jälkiä 1800-luvulta.



**1600- ja
1700-luku** **Arvot:**
Kronan-linnake on valtakunnallisesti merkittävä rakennusmuisto ja tärkeä osa kansallisesti merkittävää Göteborgin keskustaa.
Puolustuslaitos ja linnakejärjestelmän vallit, muurit ja rintamuri ovat ainutlaatuisia ja suhteellisen koskemattomia. Ne kertovat aikansa puolustustarpeista ja -menetelmistä. Torni ja mäki ovat myös tärkeä maamerkki ja kaupunkimaiseman symboli.

Haavoittuvuus:

Rapistuminen, varjostava kasvillisuus ja rakennettu ympäristö heikentävät paikan elämysarvoja.



Tulevaisuus

■ Vaihe 4 – Tulevaisuuden kysymykset:

Kuinka paljon uutta rakennettua ympäristöä Skansberget kestää?

Kuinka kulttuurihistoriallisia ja esteettisiä arvoja sekä virkistysarvoja voidaan puolustaa kovia teknisiä ja taloudellisia arvoja vastaan eri intressejä punnittaessa?

Yleiskaavan suunnitelmassa kaupungin kehittämiseksi korostetaan keskustan osalta myös seuraavia seikkoja:

Kulttuurihistoriallisia arvoja on puolustettava ja ne on huomioitava uudisrakentamisessa;

uuden arkkitehtuurin suunnittelussa on huomioitava perinteisen rakennetun ympäristön luonne;

puistoja on suojeltava ja kehitettävä virkistykseen ja terveelliseen kaupunkiympäristöön.

2004



Nykyisin mäkeä ja katukuvaa dominoivat korkeat pengermuurit ja rehevä kasvillisuus.

Esitys uudeksi asemakaavaksi:

Keskitasolle rakennetaan kävelypolku.

Kävelypolun yläpuolelle palautetaan 1600-luvun miljö. Alapuolelle kunnostetaan puisto- ja virkistysalue.

Lounaaseen rakennetaan uusia asuntoja, esikoulu ja pysäköintihalli. Julkisivulinjat ja kattokorkeudet mukautetaan mm. säilytettävään korsettitehtaaseen. Uudet rakennukset sijoitetaan pääty kadulle päin, jotta saadaan vapaa näkymä kohti mäkeä ja tornia. Näkymä säilyy erityisesti Kastellgatanin ja Risåsgatanin risteyksestä.

1970-luku



Kronan-linnaketta ja Skansbergetiä ympäröivät vähän matkan päässä puut ja suurikokoiset korttelirakennukset. Lähiympäristössä on eri aikaisia rakennuksia.

Kiinteistöviraston hoitosuunnitelmaehdotuksessa

esitetään vaihtoehto, että mäestä tulee pitkällä aikavälillä puuton, kuten se oli 1600-luvulla. Mäki tulee silti toimimaan virkistysalueena.

**Vuosi-
kymmenet
1900-luvun
vaihteessa**



Uusia asuintaloja kohoaa Skansenin eteen, ja paljaalle mäelle tulee kaupunginpuisto.

Asemakaavaehdotuksen esitys:

Pienukko osa pengermuurista säilytetään alueella, jolle rakennetaan uusia asuntoja.

Korsettitehdas säilytetään, ja se saa suojelumääräyksiä.

Olemassa olevia – vuosisadanvaihteesta peräisin olevia – räystäskorkeuksia kunnioitetaan uudessa rakennetussa ympäristössä.

Uuden kävelypolun alapuolelle tulee puistoalue, joka saa uusia osia. Uusi polku kulkee uuden rakennetun ympäristön ja mäen välistä.

**1600- ja
1700-luku**



Kronan-linnake on vapaana kaupungin yläpuolella.

Hoitosuunnitelmaehdotuksen mukaan 1600-luvun lopun ulkoasu on lähtökohta mäen korkeimman pisteen hallinnalle.

Vallit, muurit ja rintamuuri kunnostetaan. Alueelle tuodaan mahdollisesti kanuunoja.

Torni kunnostetaan.

Näkymää tai puolustuslinjoja varjostavat puut poistetaan. Pitkällä aikavälillä alueen on tarkoitus olla puuton.

Pystytetään infotauluja. Muita myöhäisempiä piirteitä hillitään.

Tietoja hankkeesta

Tromssa

Osallistajat

Toimeksiantaja: Tromssan kunta

Projektipäällikkö: Per Hareide, kaupunkikehityksen toimistopäällikkö, Tromssan kunta

Toteutus: Fredrik Prøsch (Fredrik Prøsch Arkitektkontor AS)

Hankkeen ohjaaja: Dag Arne Reinart (Riksantikvaren)

Asiantuntijaryhmä: Kjell Arvid Andreasson (Næringsforeningen Tromsø), Milan Dunderovic, Frode Gustavsen, Per Hareide, Gry E. Michelsen (Tromssan kunta), Svinulf Hegstad (Fortidsforeningen avd. Tromsø), Randi Ødegård (Tromsin maakunta)

Lähteet

Dokumentaatio: Tromssan valtionarkisto, Tromssan kaupunginarkisto.

Tietolähteet: Tromssan kirjaston paikalliskokoelma, asiantuntijat kaupunkikehitys- ja kulttuuriosastoilta, Tromssan kunta

Muut tietolähteet: Heracleumin vanhainkodin ihmiset, Tromssa.

Kirjallisuus: "Bevaring i Tromsø sentrum", Tromsø kommun, Planchefen 1995; "Nasjonale kulturminneverdier i Tromsø sentrum". Troms fylkeskommun, toukokuu 2008. Byvandringar, Redaktør Sveinulf Hegstad; Tromsøysund Meieri 75 år; Fortidsvern nr 4/2006: "Fra tømmerarkitektur till bredde og mangfold", TorId Sættem Vestad, Riksantikvaren, Dag Reinart: DIVE-analyse (lyhennelmä, tammikuu 2008)

Valokuvat ja kuvat

Historialliset valokuvat: Tromssan museo, Perspektivet-museo, Tromsø-lehden Per Eliassen

Yleiskuva kaupungin julkisivusta: Gudmund Sundlisæther Muut valokuvat, kuvat ja digitaaliset 3D-mallit: Fredrik Prøsch

Odda

Osallistajat

Toimeksiantaja: Oddan kunta

Projektipäällikkö: Svann Berglie (teknisen viraston johtaja, Oddan kunta)

Toteutus: Harald Tallaksen (Asplan Viak AS)

Hankkeen ohjaaja: Dag Arne Reinart (Riksantikvaren)

Asiantuntijaryhmä: Per Morten Ekerhovd, Inger Lena Gåsemeyr (kulttuu-

ri- ja urheiluosasto, Hordalandin maakunta), Randi Bårdtvedt (Norjan vesivoima- ja teollisuuskaupunkimuseo), Odda Handelstandsforening, Nina Kongtorp ("Oddaprosessen"), Jostein Soldal (Oddan matkailuelämä), Vidar Dagestad (SMB-gruppa), Knut Kvanndal (Smelteverkstomta Næringsutvikling AS), T. Austrud (Norjan tielaitos), Øyvind Tømmernes (nuorten edustaja), Vision Invest AS, Bark Arkitekter AS

Lähteet

Odda smelteverk – vurdering av verneverdier, Helge Schjederup sivilar-
kitekter MNAL as, 2006

Smeltingedigen – en industrisaga, Odda smelteverk gjennom 80 år, 1989
Hardanger Consult AS, beregninger av takkonstruksjoner i cyamiden, 2007
Handelsanalyse for Odda, Asplan Viak v/Astri Rongen, toukokuu 2008
Trafikkvurdering Odda – Smelteverkstomta, Asplan Viak v/Knut Hellås
og Audun Kam

Stedsanalyse og idékatalog for Odda, ARCUS arkitekter as och Nordplan
as v/siv.ark Ketil Kiran och Karen Monnet, 1997

Reclaiming land and revitalization of the post industrial Odda smelteverk.
Mastergradsprojekt i landskapsarkitektur v/Thea Kvamme Hartmann og
Kyrre Tveitereid Westengen, 2007

A preliminary report to ICOMOS Norway on some Norwegian hydropower
and electrochemical sites, v/Stuart B. Smith OBE, MSc, FMA, april 2008
Oddan sulaton ja Oddan kunnan julkaisemia eri esitteitä.

Odda, Ullensvang og Kinsarvik i gamal og ny tid, bygdesoge bind III,
Olav Kollveit, 1967

Vandring i gammal og nutid – veg- og stadsnavn i Odda kommune,
Norvald Vetthe, 1999

Odda i manns minne – Glimt frå Almeverket og Odda sentrum, Odda
Mållag og Odda Industristadmuseum, 1993

Det gamle Odda – et billedalbum, Odda Fotoklubb, 1976–77

Odda – arbeidsfolk fortel, Lasse Trædal, 1988

Samtaler med Brita Jordal, v/NIVM og Svann Berglie, Odda kommun
Riksantikvaren, Dag Reinart: DIVE-analyse (lyhennelmä, tammikuu 2008)

Valokuvat ja kuvat

Oddan aineisto on valikoima Asplan Viakin Oddan kunnalle tekemästä
paikka-analyysista, toukokuu 2008 Paikka-analyysin valokuvat ovat
NIVM:n arkistosta ja lähteissä mainituista kirjoista

Uudet valokuvat vuodelta 2008 on ottanut Asplan Viak / Harald
Tallaksen.

Pietarsaari

Osallistujat

Toimeksianto: Pietarsaaren kunta

Työryhmä: Ilmari Heinonen, asemakaava-arkkitehti, Mikael Ström, toimistoarkkitehti (tekninen virasto, Pietarsaari), Guy Björklund (museonjohtaja, Pietarsaaren museo), Margaretha Ehrström (intendentti, Museovirasto), Maria Kurtén (arkkitehti, Museovirasto).

Seurantaryhmä: ympäristöministeriö (rakennetun ympäristön osasto), Länsi-Suomen ympäristökeskus (maankäyttöosasto), Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulun yliopisto.

Lähteet

Pietarsaaren museon arkisto: asemakaavat ja kartat palovakuutus-pöytäkirja

Pietarsaaren museon kuva-arkisto

Pietarsaaren museon leikearkisto

Paikalliset lehdet

Tekninen virasto, rakennustarkastuksen piirustusarkisto

Valokuvat ja kuvat

Kuvalähteet: Pietarsaaren tekninen virasto, Pietarsaaren museon kuva-arkisto

”Finland framställt i teckningar”, 1845, Söderhjelm:

”Jakobstads historia”

Valokuvat: Ben Griep, Emma Pitkäjärvi



Pietarsaaren kaupungin uusi karttapalvelu: www.pietarsaari.fi



Arboga

Osallistujat

Toteutus: Ann Mari Westerlind, Ruotsin Riksantikvarieämbetet
Seurantaryhmä: Rebecka Andersson, Agneta Niklasson, Anna-Lina Nordqvist (Arbogan kunta)

Lähteet

Arboga Stads kärna, Bebyggelsehistoria och byggnadsordning, 2000
Ortsanalys, Arboga kommun, 2007
Program för översiktsplan, Arboga kommun 2007
Medborgare, kulturmiljö och planering, KTH 2008
Förslag till översiktsplan, Arboga kommun 2008

Valokuvat ja kuvat

Kuvat ovat edellä lähdeluettelossa mainituista raporteista ja Arbogan kunnalta
Yleiskuva on Ruotsin Riksantikvarieämbetetin Kulturmiljöbildiltä
Osan uudemmissa kuvista on ottanut Ann Mari Westerlind ja Arbogan kunta.
Piirretyt kartat ja luonnokset: Ann Mari Westerlind

Göteborg

Osallistujat

Toteutus: Ann Mari Westerlind, Ruotsin Riksantikvarieämbetet
Seuranta: Jan-Gunnar Lindgren (entinen Västra Götalandin läänin muinaismuistohallinnon virkamies) ja Kolbjörn Waern, WSP Samhällsbyggnad

Lähteet

Skansberget, Konzept till vårdprogram, Fastighetsverket, 2000.
Kastellgatan–Risåsgatanin asemakaava, Göteborgin kunta, 2004.
Miljökonsekvensbeskrivning för detaljplanen för Kastellgatan–Risåsgatan, Göteborgs kommun, 2004
Göteborgin yleiskaavan esittelyversio, 23.10.2008.

Valokuvat ja kuvat

Kuvat ovat lähdeluettelossa mainituista raporteista
Yleiskuva Kulturmiljöbild / Ruotsin Riksantikvarieämbetet. Muut kuvat on ottanut Jan-Gunnar Lindgren.
Piirretyt kartat ja luonnokset: Ann Mari Westerlind

Kirjallisuutta ja linkkejä

Internet-osoitteita (3/2014)

Lisätietoa DIVE-menetelmästä, Riksantikvaren, Norja.

http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Tema/Byer_og_steder/Nettsted_for_tettsted/

Kaupunkiraportteja ja artikkeleita.

Miljøverndepartementet, Norja.

<http://www.regjeringen.no/nb/sub/stedsutvikling/html?id=520595>

Riksantikvarieämbetet, Ruotsi.

<http://www.raa.se/>

<http://www.raa.se/kulturarvet/hallbar-samhallsutveckling/hallbar-stadsutveckling/>

Ympäristöministeriön ja Museoviraston tuottama sivusto, Suomi.

www.rakennusperinto.fi

Kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia

Euroopan Neuvoston kulttuuriympäristöä ja maisemaa koskevia sopimuksia.

<http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/>

Sopimukset suomeksi.

http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/kansainvalisia_sopimuksia

ICOMOSin (International Council on the Monuments and Sites) kulttuuriympäristöön ja kestäväan kaupunkikehitykseen liittyviä päätöslausemia ja julistuksia.

<http://www.icomos.org/en/charters-and-texts>

Kirjallisuutta

Choay, Françoise. *The Invention of the Historic Monument*. Cambridge University Press 2001.

Ellefsen, Karl Otto og Tvilde, Dag. *Realistisk byanalyse*. Trondheim, NTH 1991.

Erlien, Gisle, Koksvis, J. B., Reinart, Dag Arne. *Bærekraftige historiske byer – med kulturarven som utviklingsressurs*. Sluttrapport fra Norges del av Interreg IIIB-prosjektet 2003-2005. (Sustainable Historic Towns) Riksantikvaren.

Hökerberg, Håkan. *Att fånga det karaktäristiska i stadens bebyggelse*. SAVE-metoden som underlag for bevarandeplanering. Acta Universitatis Gothoburgensis 2005.

Jiven, Gunilla. *Stadens morfologi som kulturarv*. Chalmers Tekniska Högskola 2003.

Jokilehto, Jukka. 2006, *World Heritage: «Defining the outstanding universal value»*. City & Time 2 (2): 1. [online] URL: <http://www.ct.ceci-br.org>

Jokilehto, Jukka. *A History of Architectural Conservation*. Butterworth Heinemann 1999.

Jokilehto, Jukka. *Conservation Principles*. Selected texts of international, regional and national charters, recommendations and declarations. WHC/Draft/ /December 2001.

Karlsson, Susanne. *Att tillvarata kvaliteter i bebyggelsesmiljön: En kulturmiljöanalys enligt DIVE-metoden*. Eksamensarbete, Göteborgs Universitet 2008. (Program of Integrated Conservation of Built Environment).

Köykkä, Sirkka. (toim.) *Rakennusperintö ja paikallisuus – ajallinen kerrostuma suunnittelun lähtökohtana Raumalla*. TTKK, arkkitehtuurin osasto, arkkitehtuurin historian ja teorian laitos, 2000.

Lehtimäki, Marianne (ed.) *Sustainable Historic Towns – Urban heritage as an Asset of Development. Project Report*. National Board of Antiquities. 2006

Lynch, Kevin. *The image of the city*. Cambridge, Mass. MIT Press 1960.

Olsson, Krister. *Från bevarande til skapande av värde*. Doctoral Thesis, KTH. Stockholm, Sweden 2003.

Olsson, Krister och Berglund, Elin. *Medborgare, kulturmiljö och planering*. Kungliga tekniska högskolan (KTH) 2008.

Reinart, Dag Arne, Westerlind, Ann Mari ja Schou, Anette. *Kulttuuriympäristö ympäristövaikutusten arvioinnissa – opas pohjoismaiseen käytäntöön*. Pohjoismaiden ministerineuvosto. Nord 2002:5.

Reinart, Dag Arne. *The DIVE Approach. Tool for activating the Development Potential of Cultural Heritage Resources in Urban Planning and Development*. Conference Paper: Urban Heritage: Research, Interpretation, Education, Vilnius Gediminas Technical University, Faculty of Architecture,

2007

Reinar, Dag Arne (ed.) *Communicating Heritage in Urban Development Processes*. Riksantikvaren 2009 <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/176958>

Rodwell, D. *Conservation and Sustainability in Historic Cities*. Blackwell Publishing 2007

Saglie, I. og Tennøy, A. *Stedsanalyser i planlegging. Kvalitativ studie av bruk av stedsanalyser i planlegging i fem kommuner i Norge*. Oppdrag for Riksantikvaren. NIBR prosjektrapport 2000:19

SAVE: *Survey of Architectural Values in the Environment*. Ministry of Environment. Copenhagen.

Stovel Herb. 2007. *Effective use of authenticity and integrity as world heritage qualifying conditions*. *City & Time* 2 (3): 3. [online]. URL: <http://www.ct.ceci-br.org>

Zancheti, Silvio Mendes (ed.). *Conservation and Urban Sustainable Development. A Theoretical Framework*. Report from CECI Conference 1999.

Zancheti, S. M., Kulikauskas P., Sá Carneiro A. R., Lapa T. A.. 2004. *Bridging the disciplines and cooperative action: interfaces in integrated urban conservation*. *City & Time* 1 (1): Presentation. [online] URL: <http://www.ct.ceci-br.org>

Muuta

Boverket 2006. <http://www.boverket.se/> "Lär känna din ort!". Rapportti on opas seutuanalyysin tekemiseen. Siinä esitellään analyysimenetelmiä sekä "pelikaavio" prosessin avuksi. <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Webbokhandel/Publikationer/2006/Lar-kanna-din-ort/>

City&time: Kansainvälinen kaupunkikehitykseen perehdyttävä aikakauslehti. <http://www.ct.ceci-br.org/novo/revista/index.php>



Maisemasarja Rørosin DIVE-analysista 2005. F. Prösch

DIVE-opas (jatkuu): DIVE-menetelmää on kehitetty ja testattu kahdessa kansainvälisessä hankkeessa

1990-luvulla käynnistettiin uusia Itämeren alueen maiden ja Norjan (osana Pohjoismaita) välisiä yhteistyömuotoja. Kulttuuriympäristö otettiin yhdeksi yhteistyön painopistealueeksi, ja sitä käsittelemään perustettiin neljä eri aihepiiriä käsittelevää työryhmää. Yksi niistä – Sustainable Historic Towns – perustettiin vuonna 2000, ja se on jatkanut työtään kestävien historiallisten kaupunkien teemalla. Yhteenvedo kahden ensimmäisen vuoden työstä on esitetty raportissa *Baltic Sea Region Co-operation on Sustainable Heritage Management* (TemaNord 2003: 56).

Näiden kokemusten perusteella laadittiin Interreg III B -tukihakemus hankkeelle, jonka painopiste on kaupungin historiallisten voimavarojen kestävä hallinnointi ja käyttö. Hanketta *Sustainable Historic Towns: Urban Heritage as an Asset of Development* (SuHiTo 2003–05) on myös kuvattu raportissa (ks. kirjallisuusluettelo). Suomella, Ruotsilla ja Norjalla oli tämän hankkeen puitteissa kullakin omat hankkeensa ja pilottikaupunkinsa ja tutkimusympäristönsä. Hankkeen johdossa olivat Museovirasto (Lead Partner ja kansallinen koordinaattori), Ruotsin Riksantikvarieämbetet (kansallinen koordinaattori) ja Norjan Riksantikvaren (kansallinen koordinaattori). Norjassa toimenpiteisiin kuului ensimmäisten DIVE-menetelmän ajatusten kehittämistä osaprojekteissa Mosjøenissä ja Rørosissa yhteistyössä kuntien, NTU:n/SINTEF:n, NIKU:n ja Rørosin hanketta taloudellisesti tukeeneen Statens Husbankin kanssa. Toimintoja on kuvattu raportissa *Bærekraftige historiska byer* (ks. kirjallisuusluettelo).

SuHiTo-hankkeen tuloksia seurattiin hankkeessa *Communicating Heritage in Urban Development Processes* (Co-Herit 2007–08). Hanke sai taloudellista tukea mm. Pohjoismaiden ministerineuvostolta. Hankkeeseen osallistui edustajia Liettuasta, Suomesta, Ruotsista ja Norjasta. Yksi hankkeen päätarkoituksista oli kehittää ja testata DIVE-menetelmää eri paikoissa ja eri tilanteissa. Liettuasta hankkeeseen osallistui viinalaisen Gediminon teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitos. DIVE-menetelmää käytettiin sekä opetuksessa että erilaisissa opintotehtävissä. Suomesta hankkeeseen osallistuivat Museovirasto ja Pietarsaaren kaupunki. Pietarsaareissa DIVE-analyyseja toteutettiin kahdella tasolla, jotka liittyivät kaupunkisuunnitteluun ja kulttuuriperinnön hallinnointiin. Ruotsista osallistuivat Riksantikvarieämbetet ja Arbogan kunta yhteistyössä Tukholman teknisen korkeakoulun kanssa. Aiheena oli *Medborgare, kulturmiljö och planering* (ks. kirjallisuusluettelo: Olsson och Berglund 2008). DIVE-oppaan laatimisen jälkeen Ruotsin Riksantikvarieämbetet on toteuttanut pienimuotoisia DIVE-analyyseja Arbogassa ja Göteborgissa. Norja oli Co-Herit-hankkeen Lead Partner, ja Tromssan kunta puolestaan hankekumppani. Tromssassa DIVE-analyysi tehtiin yhdelle keskustakorttelille. Hankkeen aikana toteutettiin DIVE-analyysi myös Oddassa. Eri toimintoja on koottu raporttiin *Communicating Heritage in Urban Development Processes* (ks. kirjallisuusluettelo).

Mikä DIVE on?

DIVE-menetelmä on maisemien, kaupunkien ja paikkojen kulttuuriympäristöanalyysi, joka on luova, kyseenalaistava, avoin ja monialainen prosessi. Prosessin aikana kerätään, järjestetään ja välitetään tietoa kulttuuriperinnöstä yhteisenä voimavarana ja kestävien paikallisyhteisöjen kehittämiseksi. Neljässä tavoitteellisessa työvaiheessa passiivinen historiallinen tieto alueen kulttuurihistoriallisesta luonteesta, merkityksestä ja arvoista muunnetaan käytännön tiedoksi alueen joustovarasta ja kehitysmahdollisuuksista.

Milloin DIVE-menetelmää voidaan käyttää?

Menetelmää voidaan käyttää muutosprosessien tietopohjana hallinnon, suunnittelun ja maantieteen eri tasoilla. Sitä voidaan hyödyntää kulttuuriperinnön, kulttuuriympäristöjen ja maisemien hallinnoinnissa, kunnallisen ja alueellisen maankäytön ja infrastruktuurin suunnittelussa sekä ympäristövaikutusten arvioinnissa. Se toimii sekä yleis- että asemakaavan tasolla.



norden

Nordisk Ministerråd



SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVAREÄMBETET

